

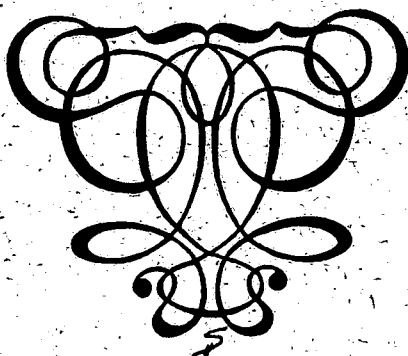
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK · STATISTIK · EKONOMI

NY FÖLJD UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

Ellis Wadstein, Eriksgatans ursprungliga ändamål och betydelse. — **Lars Frykholm**, Carl Schmitts statslära. — **Översikter och meddelanden**: Ett förslag till omgruppering av 1809 års regeringsform. Av **Sigfrid Andgren**. — Författareskapet till det s. k. korsbergerska memorialet. Av **Gunnar Hesselén**. — Den svenska ministärens sammansättning 1905—1932. Av **Arvid Andersson**. — Konstitutionella och kommunala frågor vid 1934 års lagtima riksdag. Av **Sune Holm**. — Tidskriftsöversikt. — **Litteraturgranskningar**: Axel Brusewitz, Studier över riksdagen och utrikespolitiken. II. Nordiska utrikesnämnder i komparativ belysning. Anm. av **Knud Berlin**. — Nils Holmberg, Medelklassen och proletariatet. Anm. av **Gunnar Heckscher**. — G. Lachapelle, Les régimes électoraux. Anm. av **B. G. Cederström**. — **Bibliografisk översikt**: Statsvetenskaplig litteratur. Av **B. G. Cederström**.

ÅRG. 37

1934

HÄFT. 3

LUND . . STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION . . LUND

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP

Lösnummer av detta häfte kostar kr. 3: 50.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT kommer att under nästkommande år liksom hittills innehålla dels vetenskapliga uppsatser i politik — ordet taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels en avdelning översikter och meddelanden, avsedd att hålla läsaren å jour med vad som händer och skrives å hithörande områden, dels slutligen mera ingående granskningar av utkommande, framför allt svensk, men jämväl annan nordisk samt utländsk statsvetenskaplig litteratur. Tidskriften vill framträda som ett organ för vetenskaplig orientering och diskussion i de ämnen, vilka falla inom den angivna ramen.

Tidskriftens redaktion handhaves, under överinseende av Fahlbeckska Stiftelsens kollegium (professorerna FR. LAGERROTH, R. MALMGREN, S. WICKSELL, E. SOMMARIN, L. WEIBULL, G. CARLSSON och M. P. NILSSON), närmast av professor MALMGREN som redaktionssekreterare och ansvarig utgivare, under medverkan av professor SOMMARIN (nationalökonomi), professor WICKSELL (statistik), professor A. BRUSEWITZ, Uppsala (litteraturgranskningar: politik) och docent EDV. THERMENIUS (översikter och meddelanden: politik).

Tidskriften utkommer som hittills i 5 häften om året, omfattande tillsammans minst 20 ark. Prenumerationspriset är 10 kr. pr. år.

Prenumeration kan ske antingen genom bokhandel eller direkt hos »Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund» (ej hos redaktionen).

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund i december 1933.

FAHLBECKSKA STIFTELSEN.

Av Skrifter utgivna av Fahlbeckska Stiftelsen har utkommit:

- I. SVEN HELANDER: Marx och Hegel. 1920. Pris kr. 4:—
- II. CURT WEIBULL: Lübeck och Skåne-marknaden. Studier i Lübecks pundtullsböcker och pundtullskvittön 1368—1369 och 1398—1400. 1922. Pris kr. 5:50.
- III. HALVAR G. F. SUNDBERG: Bidrag till frågan om besluts verkställbarhet enligt kommunallagarna. 1924. Pris kr. 3:—
- IV. ISRAEL MYRBERG: Om tjänstemäns oavsätlighet. 1925. Pris kr. 5:—
- V. ERIK LINDAHL: Arbetsdagens förkortning. 1925. Pris kr. 1:—
- VI. HERBERT TINGSTEN: Konstitutionella fullmaktslagar i modern parlamentarism. 1926. Pris kr. 4:50.
- VII. CURT ROHTLIEB: Johan Fischerström. 1926. Pris kr. 1:50.
- VIII. BIRGER WEDBERG: Nådefrågor historiskt belysta. 1926. Pris kr. 2:75.
- IX. FREDRIK LAGERROTH: Indelnings- och grundskatteväsendets avveckling. Ett systemskifte inom svensk statshushållning. 1927. Pris kr. 8:—
- X. GEÖRG ANDRÉN: Huvudströmningar i tysk statsvetenskap från tyska rikets grundläggning till 1900-talets början och deras förberedelse i 1800-talets tidigare politiska tänkande. 1928. Pris kr. 12:—
- XI. FREDRIK LAGERROTH: Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och med frihetstidens ingång. 1928. Pris kr. 10:—
- XII. GUNNAR BOMGREN: Sekretä utskottet 1723—1756. 1928. Pris kr. 4:50.
- XIII. GUSTAF OLSSON: Den indiska författningskrisen. 1929. Pris kr. 10:—
- XIV. ERIK LINDAHL: Penningpolitikens mål. 1929. Pris kr. 3:— Slutsäld.
- XV. HERBERT TINGSTEN: Regeringsmaktens expansion under och efter världskriget. Studier över konstitutionell fullmaktslagstiftning. 1930. Pris kr. 7:—
- XVI. ERIK LINDAHL: Penningpolitikens medel. 1930. Pris kr. 6:—
- XVII. Studier över den svenska riksdagens kontrollmakt. Utgivna av Statsvetenskapliga Föreningen i Uppsala genom AXEL BRUSEWITZ. 1930. Pris kr. 12:—
- XVIII. F. J. LINDERS: Bidrag till kännedomen om den kommunala beskattningen och vissa därmed sammanhängande ekonomiska och demografiska förhållanden i Sveriges landskommuner under åren 1918—1928. 1933. Pris kr. 6:—
- XIX. JOHAN ÅKERMAN: Konjunkturteoretiska problem. 1934. Pris kr. 4:—
- XX. S. D. WICKSELL: Befolkningsrörelsen i Sveriges härader, tingslag och städer 1911—1925 samt i Sveriges bygder 1901—1925. 1934. Pris kr. 5:—

ERIKSGATANS URSPRUNGLIGA ÄNDAMÅL OCH BETYDELSE

AV PROFESSOR ELIS WADSTEIN, UPPSALA

I Historisk Tidskrift 1899 framhöll jag, gentemot vissa av framstående fackmän gjorda uttalanden om ändamålet med eriksgatan, att denna icke enbart varit en hyllningsfärd, utan att den ursprungligen tillika varit en edgångsresa, i det att den nye konungen haft att å de olika landstingen med ed förbinda sig att respektera landskapens särskilda lagar. Jag framhöll vidare, att eriksgatan på grund av denna konungaed haft en synnerligen stor betydelse för ifrågavarande landskap. Då dessa förhållanden ännu icke synas ha blivit tillräckligt klarlagda, skall jag här upptaga dem till en ny, utförligare behandling.

För utredandet av eriksgatans ursprungliga ändamål och betydelse är givetvis den äldre Västgötalagens bestämmelser om proceduren vid eriksgatutning av enastående vikt, då denna lag utgör den äldsta till våra dagar bevarade avfattningen av någon landskapslag. Dessa bestämmelser lyda¹:

Þa han (konungen) til þings kombær, þa skal han sic² allum götom trolekæn² sværice, at han skal eigh ræt lægh a landi varu brytæ. Þa skal lagmaþær han fyrst til konungs dömæ ok siþen aþrir, þer ær han biþar.³

Här stadgas således först, att då den nye, enligt Västgötalagen av svearna utsedde konungen (under sin eriksgata) kom till (västgöta)tinget, skulle han svärja att vara (väst)götarna trogen och ej kränka rätt lag i deras land.

Med *ræt lægh a landi varu* »rätt lag i vårt land» menas givetvis den i Västergötland gällande lagen, västgötarnas särskilda lag. Att

¹ Jfr H. S. Collin och C. J. Schlyter, Westgöta-Lagen sid. 37.

² Yngre Västgötalagen har *edh trolika* i st. f. *sik... trolekæn*.

³ Så följer en bestämmelse om en konungens benådningsrätt, som ej är av vidare betydelse för frågan om eriksgatans ändamål. Jfr nedan sid. 203.

detta är meningen, bekräftas också av motsvarande ställe i det formulär för konungaed, som ingår i de av Magnus Eriksson utfärdade särskilda bestämmelserna rörande konungaval.¹ Här heter det: *han (: konungen) scal . . . troin . . . uera allum almogha sinum, sua at han (scal) ængin . . . fanga lata . . . utan han se laghlicha fyr foruunnin, sum lagh sighia i laghsaghu there gærningin giors.*²

¹ Det finnes intet avgörande skäl att betvivla den till dessa bestämmelser fogade uppgiften (se Schlyter, Söderm.-Lagen sid. 189), att de utfärdats vid Magnus Erikssons »tillkømd», alltså före landslagen; närmare bestämt syftar detta »tillkømd» tydligen på Magnus' tillträde till regeringen, vilket som bekant ägde rum 1332. De förhållanden i handskrifterna, som synts visa, att bestämmelserna avfattats senare än landslagen (jfr av G. Bomgren i Statsvet. Tidskrift 1926 sid. 358 f. anf. arb.), kunna förklaras som härrörande från senare avskrivare. Att bestämmelserna äro av tidigare datum än landslagen, betygas också av det ovan anförda utdraget samt av ett annat ställe (se Schlyters anf. ed. sid. 184, § 1 och K. H. Karlssons Söderm.-lagen efter Cod. Havn. sid. 26 rad 4 f. nedifr. o. 193 rad 6 nedifr.), vilka visa, att vid bestämmelsernas avfattande särskilda lagar ännu gällde för landskapen (det av C. M. Kjellberg, Hist. Tidskr. 1898 sid. 314 gjorda, redan i och för sig osannolika antagandet, att dessa ställen skulle utgöra av södermanlänningarna vidtagna ändringar av landslagen, vederlägges av det förhållandet, att ställena hava samma lydelse i den västgötska handskriften som i Södermannalagshandskriften (se Karlssons anf. ed. sid. 193, 194). Att sagda bestämmelser äro äldre än landslagen, bekräftas också av att enligt dem i överensstämmelse med det äldre förhållandet endast »laghmaðer af uplandum ok alder almoghe með hanum næer uerande» (icke, såsom landslagen stadgar, alla lagmän »ok alder almoghe með þæm næruarande») skulle svärja konungen eder redan omedelbart efter valet vid Mora sten.

Omförmälda bestämmelser hava alltså tvivelsutan redan kommit till användning, i vad de angå eriksgatan, vid Magnus Erikssons eriksgata 1335 och, i vad de angå konungavalet, vid hans son Eriks val 1344 (att detta val skett »midt i vintern» har icke — såsom H. Schüick, Hist. Tidskr. 1913 sid. 284 anser ytterst sannolikt — hindrat valnämnderna från rikets icke-uppländska provinser att komma till valet, då tvärtom frosten gjorde vägarna fastare och lämpligare för resor; jfr att eriksgatorna just brukade ridas under vintertid). Hänvisningen till »consuetudinem ab antiquo jure in regno Sueciæ approbatam» i den försäkran att välja Erik till konung, som avgavs av ett antal högre kyrkomän i Varberg 1343 (se Dipl. suec. V n:o 3746), står i överensstämmelse med åberopandet av »gamal richis ræt ok siðuæne» i slutet av sagda bestämmelser. Att kyrkomännen kunde avge en dylik försäkran, ehuru prästerskapet icke hade några särskilda representanter vid konungaval, berodde säkerligen på, att kyrkans förnämste män i alla fall voro med vid dylikt val, nämligen bland de »tolf mæn . . . uitra ok sn(iæ)lla» från varje lagsaga, som enligt bestämmelserna ägde att jämte lagmännen rösta vid konungaval.

² Schlyter, Södermanna-Lagen sid. 185, jfr s. 189, § 8 eller K. H. Karls-

I Upplandslagen och Södermannalagen motsvaras Västgötalagens *skal han . . . sværie, at han skal eigh ræt lægh a landi varu brytæ* av det ytterst kortfattade uttrycket *han a þem* (i Södermannalagen: *landum*) *lagh at giwæ*.¹ Detta *lagh giwæ* har tolkats som »försäkra, att han ej skall kränka lagarne».² På grund av nämnda motsvarighet är det tydligt, att denna tolkning, om också ej ordagrann, dock är väsentligen riktig. Ordagrant betyder *han a þem* (el. *landum*) *lagh at giwæ* här säkerligen »han äger att medgiva dem (resp. »landen») att behålla (sina) lagar»; jfr t. ex. fsv. *lif giva* »medgiva (någon att behålla) livet».³

I det anförda utdraget ur äldre Västgötalagen stadgas vidare, att (sedan den nyutsedde konungen svurit omförmälda ed) skulle först lagmannen och sedan andra, som han beder (därom), förklara honom för konung.

Det har av tvenne forskare⁴ tagits för givet, att det, sedan lagmannen uttalat sitt erkännande av den nye konungen, från landskapets sida skulle ha avgivits en trohetsed till denne, och det har antagits, att det (*skulu*) *dömæ*, som är att underförstå ur det föregående såsom predikat till *aprir*, skulle innebära en sådan av desse »andre» å landskapets vägnar avgiven ed. Men detta antagande är omöjligt av den grund, att det underförstådda *dömæ* givetvis måste hava samma innebörd som det *dömæ*, ur vilket det är underförstått, och således avse ett erkännande av den nye konungen. Att fsv. *döma*, liksom fallet är med samma verb i nysvenskan, kunnat användas om bedömanden, omdömen av andra personer än domare, visas av följande fornsvenska exempel: *vm i dömdin mik vara trona gudhi*.⁵ Hade det, då ifrågavarande balk i Västgötalagen avfattades, varit bestämt, att en trohetsed skulle avläggas till konungen, hade det för övrigt säkerligen påbjudits, att denna ed skulle svärjas

son, Södermannalagen efter Cod. Havn. etc. (i Saml. utg. af Svenska Fornskriftsällskapet, häft. 126) sid. 27 f., jfr sid. 33, rad 2—11.

¹ Schlyter, Uplands-Lagen sid 88, Söderm.-Lagen sid. 47.

² Schlyter, Upl.-Lagen, sid. 334 under *giva*.

³ Se om denna betydelse hos fsv. *giva* Schlyter, Ordb. till Saml. af Sveriges Gamla Lagar under *giva* 4.

⁴ R. Kjellén i Om Eriksgatan sid. 37, H. Schück i Hist. Tidskr. 1913 sid. 287.

⁵ Exemplet hämtat ur K. F. Söderwall, Ordb. öfv. svenska medeltidsspr. under *döma*.

direkt av den närvarande tingsmenigheten själv. I senare landskapslagar, Upplandslagen och Södermannalagen, i vilka det påbjudits, att trohetsed skulle avläggas till konungen under eriksgatan, stadgas det också, att *þe* (:landskapens inbyggare) *aghu* (resp. *þa aghu þe*) *hanum . . . epæ swæria*,¹ och i landslagarna heter det, att jämte lagmännen »*alder almoghe meþ þem næruarande*»² skulle avlägga föreskriven trohetsed.

Att det i nämnda landskapslagar samt i landslagarna icke finnes någon motsvarighet till stadgandet i Västgötalagen, att utom lagmännen även några andra landskapsmän — naturligtvis tagna ur stormännens klass — skulle efter anmodan uttala ett erkännande av den nye konungen, är helt naturligt. Ett sådant uttalande av enskilda landskapsmän blev givetvis alldeles överflödigt efter införandet i dessa lagar av en trohetsed till konungen. Denna trohetsed innebar ju — i den mest bindande form — ett erkännande av den nye konungen, givet av samtliga vid respektive ting närvarande landskapsmän.

Enligt de omförmälda bestämmelserna i Västgötalagen hade eriksgatan således ett dubbelt ändamål. Den nye konungen skulle göra denna resa för att i de särskilda »landen» svärja sin konungaed och för att (därefter) bliva av landen erkänd som konung.

Det är följaktligen ett ofullständigt och ensidigt angivande av eriksgatans ändamål, då det sagts, att konungen skulle göra denna resa till land(skap)en för att »mottaga deras erkännande och hyllning»³ eller, såsom en annan fackman formulerat det, för att »taga sitt rike i besittning».⁴ Genom dessa uttalanden anges endast det ändamål eriksgatan hade ur konungens särskilda intressesynpunkt, men icke det särskilda ändamål resan hade ur land(skap)ens.

¹ Schlyter, Upl.-Lagen sid. 88, Söderm.-Lagen sid. 47.

² Schlyter, Magn. Erikssons Landsl. sid. 14; likn. i Christoff:s Landsl. sid. 20.

³ P. Fahlbeck, Hist. Tidskr. 1884 sid. 150. På liknande sätt säger även N. Herlitz i Grunddragen av det svenska statsskickets historia (Stockholm 1928) sid. 20 om eriksgatan, att den var en rundresa till de olika landstingen, »där konungen mottog hyllning av menigheterna».

⁴ E. Hildebrand, Svenska statsförfattningens hist. utveck. sid. 35.

Att för land(skap)en svärjandet av konungaeden var det viktigaste ändamålet med eriksgatan, ligger ju i öppen dag. Avläggandet av denna ed var också, såsom synes av Västgötalagen, åtminstone i äldre tid det första, som skulle äga rum å eriksgatuting. Även för konungen var denna edsavläggelse ursprungligen av största vikt, eftersom det, såsom äldre Västgötalagen visar, var först efter avläggandet av eden, som han blev av land(skap)en (genom lagmannens »dom») erkänd som konung.¹

Då konungens edsavläggelse var ett så framträdande moment å eriksgatutingen, kan eriksgatan i första hand karakteriseras som en edgångsresa. Denna resans karaktär förstärktes ytterligare, efter det att i senare lagar påbjudits, att även land(skap)smännen skulle under densamma avlägga (trohets) eder. Att edgången var ändamålet med eriksgatan, säges också uttryckligen i de förut omtalade, vid Magnus Erikssons »tillkømd» utfärdade bestämmelserna rörande konungaval och eriksgata. Där heter det: *Nu fore þæn skyld at konunger agher lande ok laghsaghu huarre særlicha sina eda ganga . . . ok almöghe hanum, scal han eriksgatu sina rida*: »Nu, för den skull att konung äger att till varje land och lagsaga särskilt gå sina eder . . ., och allmogen till honom, skall han

¹ I Upplandslagen och Södermannalagen omtalas denna lagmännens dom i Konungabalkens flock 1, som handlar om konungaval, medan konungaeden först omtalas i den om eriksgatan handlande fl. 2. Detta bevisar dock ej, att här införts en ändring av den i Västgötalagen stadgade ordningsföljden mellan dessa rättshandlingar; att lagmännens dom i de förstnämnda lagarna omtalas redan i fl. 1, beror säkerligen på, att Upplandslagmannens dom, som skulle avgivas genast efter valet, helt naturligt kom att införas i den om valet handlande fl. 1, samt att man så för sambandets skull här även infört bestämmelsen om, att dylik dom även skulle avgivas av andra lagmän. Att dessa andra lagmän, ehuru saknande rätt att delta i valet, skulle haft att avgiva en dom enbart på grundval av detta val, är ju alldeles otroligt; jfr G. Bomgren, Statsvet. Tidskr. 1926 sid. 372 o. 368 ff. samt Schlyters m. fl:s där anf. årb.

Även i Konungabalkens flock 2 i Upplandslagen och Södermannalagen (enl. Cod. A) har påtagligen för sambandets skull en rättshandling anförts före en annan, ehuru den säkerligen skulle äga rum efter denna. Här anföres på ett ställe de olika skyldigheter, som under eriksgatan ålåg land(skap)smännen i förhållande till konungen, nämligen att 1: *hanum fylghia* (enl. Upplandslagen), 2: *hanum gislæ sættia* (enl. Upplandsl. och Södermannal.) och 3: (hanum) *þæ swæria* (enl. båda lagarna). Så följer bestämmelse om konungaeden, ehuru denna, liksom i senare tid (se landslagarna), tvivelsutan föregick land(skap)smännens eder.

rida sin eriksgata».¹ Att konungens edgång betraktats som huvudmoment vid eriksgatutingen, bestyrkes också av, att en medeltida kronologi säger om Magnus Erikssons eriksgata, att denne genomreste riket »promittens se leges patrie obseruaturum»,² och därav, att en annan gammal kronologi³ omtalar, att Erik av Pommern, då han (under sin eriksgata) reste genom riket, »regiis sacramentis se populo obstrinxit, promittens et jurans se observaturum patriæ leges». Den hyllning konungarna mottogo under sina eriksgator förbigås däremot på alla dessa ställen med tystnad.

Den för eriksgatan så utmärkande edgången torde även återpegas i resans namn. Ordet eriksgata kan nämligen ha uppstått ur **ep-riks-gata* och sammanhänga med ett fornsvenskt ord *ep-rikiä*, som betyder edgårdsmän. I fornsvenskan bortfaller *p* framför *r*⁴ — jämför t. ex. fsv. *Rørik*- ur **Røp-rik*- — varför *ep-rik*- ljudlagsenligt skulle bli **e-rik*-. Fsv. *eprikiä* står således för **erikiä*, såsom formen egentligen lytt; *p* har här återinförts genom analogi från det enkla ordet *ep*- »ed». Det i *eriksgata* ingående *erik*- kan rentav vara samma ord som *e(p)rikiä* »edgårdsmän»⁵ och egentligen betyda »edsvärjare», eller också kan det vara ett med *e(p)rikiä* sammanhängande neutralt substantiv med betydelsen »edgång». Vad beträffar sista leden i *eriksgata*, så står *gata* här i den allmännare bety-

¹ Se de ovan sid. 196 i noten anförda utgåvorna av Schlyter sid. 188 f. och av Karlsson sid. 31 f.; jfr vidare, att i fortsättningen av det ovan anförda stycket för var och en av de i den angivna 7 tingsplatserna upprepas, att edgång där skulle äga rum samt att konungen *epum gangnum*, »sedan ederna gått», skulle fortsätta till nästa tingsplats.

² Se Chronologia ab anno 266 ad 1430, Script. rer. svec. I sid. 28.

³ Chronologia . . . ab anno 826 ad ann. 1413, anf. arb. I sid. 59.

⁴ Se om detta bortfall Noreen, Altschwed. Gram. § 244, 3.

⁵ Se Noreen, Aschw. Gram. § 391, enligt vilken *eprikiä* var en *ja*-stam; genit. sing. av ordet har då ljudlagsenligt just lytt *eriks*.

Rörande härledningen av *eriks*- i *eriksgata* ur *ep-rik*- jfr ytterligare E. Wadstein, Hist. Tidskr. 1899 sid. 123 ff. och 1914 sid. 38 ff. samt H. Lindroths å sistnämnda ställe omtalade uppsats i Hist. Tidskr. 1912 sid. 125 ff. I fråga om äldre härledningar se Wadstein, Hist. Tidskr. 1899 sid. 120 ff. samt rörande anknytningar till sådana härledningar K. M. Stjerna, Erik den helige (i Lunds universitets årsskrift 1898) sid. 24, G. Ekholm, Hist. Tidskr. 1926 sid. 339 ff. (jfr E. Wadstein samma tidskr. 1927 sid. 59 f.) och G. Holmgren, Upplands Fornminnesfören:s Tidskr. XLIII sid. 275 ff. Om så gott som alla äldre härledningar gäller, att de icke förklara, varför just den väg en nyvald konung reste i riket kallades eriksgata.

delsen »väg, stråt»; fñv. *riða eriksgatu* »rida edsvärjare-» eller »edgångs-stråt» har en parallell i nsv. *vara ute på gyljarestråt* »vara ute på friarefärd».¹

Det har gjorts ett försök att påvisa, att ändamålet med eriksgatan endast skulle ha varit att bekräfta vissa förut svurna eder, i det att namnet egentligen skulle ha betytt »edsbekräftelsefärd».² Denna betydelse, har det härvid sagts, »gåfve utmärkt mening . . . vare sig man vill tänka på, att den nye konungens bekräftelse gällde den ed, som hans företrädare hade svurit på de olika landstingen, eller snarare den han själf nyss svurit vid Morastenar».³ Men att den nye konungen skulle bekräfta en ed, som svurits av hans döde (eller kanske vräkte) företrädare, hade ju varit fullständigt ändamålslost. Det andra alternativet, att konungen skulle å landstingen bekräftat den ed, han nyss svurit i Uppland, är oantagligt av den grunden, att det skulle förutsätta, att konungen redan vid Mora sten avlagt ed till alla rikets inbyggare. Men så länge endast uppländingarna ägde rätt att deltaga i konungavalet, avlades den i Uppland svurna konungaeden givetvis endast till den å valtinget närvarande uppländska menigheten, och denna till uppländingarna svurna ed kan ej sägas ha blivit bekräftad genom de eder, som konungen under eriksgatan svor andra land(skap)s inbyggare. Först efter det att — sedan även icke-uppländska landskap fått rätt att deltaga i konungavalet vid Mora sten — den bestämmelsen införts, att konungen skulle å Moratinget omedelbart efter valet svärja »alla inom riket boende»⁴ sin ed, blev eriksgatan allenast en edsbekräftelsefärd. Detta ändrade förhållande kom också till uttryck i bestämmelserna för eriksgatan i Magnus Erikssons landslag, enligt vilka konungen skulle, icke såsom förut under denna resa gå ed till landskapsmännen, utan endast *loua ok iætta, æt*

¹ Huruvida eriksgatan fått sitt namn före eller efter införandet av edgång å eriksgatutingen även för land(skap)smännen, är ovisst. Har *eriksgata* med betydelsen »edsvärjare- (el. »edgångs-»)stråt» bildats redan på den tid, då konungen ensam avlade ed å sagda ting, får man en förklaring på att det t. ex. i den ovan sid. 199 anförda uppgiften om ändamålet med denna resa heter, att han skall *eriksgatu sjna riða*, rida »sin» edsvärjare- (el. edgångs-)stråt.

² Se Lindroths ovan sid. 200 not 5 anförda tidskriftsuppsats o. jfr Wadstein i samma tidskrift 1914 sid. 38 ff.

³ Lindroth, anf. arb. sid. 129.

⁴ Magn. Erikssons Landslag, Kon.-balken V.

han skal þem alla eða sina halda, sum han suor i vpsalum, þa han först til kunungx tokx; konungen skulle således nu endast genom ett löfte att hålla de av honom förut svurna ederna bekräfta dessa.

Då det förklarats, att eriksgatan endast varit en »formalitet»,¹ samt att den »i och för sig sjelf (varit) af ringa betydelse»² så är även detta något, som endast gäller i fråga om ett senare skede i eriksgatans historia. Under det tidigare skede, då »svearna» (såsom Västgöotalagen säger) eller de »tre folklanden» (såsom det heter i Upplandslagen) ensamma ägde att utse³ den gemensamme konungen, var eriksgatan för de land(skap), som ej hade rätt att delta i konungavalet, ingalunda endast en formalitet, utan ägde för dem en verklig och synnerligen stor betydelse. Den ed konungen hade att under eriksgatan avlägga till land(skap)ens inbyggare utgjorde för dessa garantien för att de, ehuru underordnade sveakonungen, skulle få behålla sina särskilda lagar samt den vidsträckta

¹ P. Fahlbeck, Hist. Tidskr. 1884 sid. 150.

² K. V. V. Key-Åberg, Om konunga- och tronföljareval, Uppsala 1888, sid. 11.

³ Den i Västgöotalagen givna bestämmelsen, att svearna även ägde att *konong ... vræka* hava några forskare (se Hist. Tidskr. 1899 sid. 110 ff. och 1917 sid. 199 ff.) tolkat som innebärande, att svearna tillförsäkrats rätt att »förkasta en tronkandidat». Denna tolkning är osannolik redan därför, att en bestämmelse av sådant innehåll vore alldeles obehörlig, då den i början av samma punkt svearna tillerkända rätten att *konong taka* även innefattar rätt för dem att förkasta vid val uppställd kandidat, som de icke ville hava till konung. Däremot var det, så ofta som konungaavsättning fordom förekom i vår historia, mycket behöfligt att genom ett uttryckligt stadgande tillförsäkra svearna rätt att avsätta konung, för att därigenom förebygga försök av landskap, som icke hörde till det egentliga sveariket, att för sin del behålla en av svearna avsatt konung (jfr vidare E. Wadstein, Hist. Tidskr. 1899 sid. 111 f.). Bestämmelserna om tagande och vräkande av konung hava kanske icke givits samtidigt. De ord, som handla om vräkandet, kunna ha tillagts senare, efter det ett försök av nyss angivet slag gjorts; i så fall minskas väsentligen den betänklighet, som (se i Hist. Tidskr. 1899 sid. 114) framställdes mot »att en lags bestämmelse om tagandet af konung» skulle »tillika innehålla ett stadgande om, huru konung skall avsättas». Att en lag även kunnat innehålla bestämmelse rörande avsättning av konung, får en viss bekräftelse av det förhållandet, att enligt gamla uppgifter (se om dessa Key-Åberg, Om konunga- och tronföljareval sid. 38, not 1 o. sid. 43) frågor om konungs avsättning gjorts till föremål för undersökning och dom å Mora ting.

självständighet i fråga om skötandet av inre angelägenheter, som bibehållandet av dessa lagar för dem innebar.

Huru vidsträckt den självständighet var, som Västergötland, ehuru underordnat sveakonungen, ursprungligen åtnjöt, framgår av de bestämmelser i äldre Västgötalagens s. k. *Rættlosæ*-balk, som reglera rättsförhållandet mellan konung och land(skap). I flock 1, vars första punkter innehålla bestämmelser om rätt för svearna att utse konung samt om proceduren för erhållandet av land(skap)ets erkännande av den utsedde, lämnas konungen rätt att (som första regeringshandling) benåda tre män, dock ej sådana, som begått nidingsverk. I flock 2 stadgas rätt för konungen att insätta biskop efter att ha frågat land(skap)männen, vem de ville hava; vidare stadgas, att biskopen skulle vara bondeson (en bestämmelse, som, jämte det att den förbehöll det högsta kyrkliga ämbetet i land[skap]et åt en bondeättling, därifrån utestängde avkomlingar av konungens tjänstemän). I flock 3 stadgas, att lagmannen likaledes skulle vara bondeson, samt att han skulle utses av »alla bönder», d. v. s. av det allmänna landstinget (konungen ägde således icke alls att taga någon befattning med besättandet av denna för land[skap]et så utomordentligt viktiga post). I fråga om lagskipning tillerkännes i samma flock konungen rätt att *næmd firi sik sætiæ*, låta nämnd sammanträda (egentl. »taga säte»)¹ inför sig. Tydligt för att förebygga försök att giva ett dylikt, av konungen lett domstols-sammanträde namn och befogenhet av landsting, tillägges dels, att lagmannen skulle *næmd sætiæ* på (lands-)tinget, dels, till yttermera visso, att *þæt hetir e aldra Götæ þing, ær laghmaþer ær a*, d. v. s. att det för att ett ting finge kallas landsting fordrades, att lagmannen var närvarande vid detsamma (och följaktligen var den, som där ledde förhandlingarna); i anslutning härtill angivas särskilt två slags ärenden, som »må» behandlas å landsting (och alltså icke vid konungens domstol). Flockarna 4—8 handla om vissa rättsfall, vid vilka konungen skulle äga andel i böter.² Även i

¹ Se E. Wadstein, Förklaringar o. anm. till fornnord. lagar, i Nord. Tidsskr. f. filol. 3. række V sid. 24 ff. och där anf. lit.

² De återstående flockarna i balken (9—13) handla icke om något, som rör rättsförhållandet mellan konung och land(skap). Fl. 9 har tydligen insatts här, därför att den liksom föregående flock handlar om dödande av annans djur; fl. 11—13 hava ävenledes insatts på grund av likheter med innehållet i före-

andra balkar i äldre Västgötalagen tillerkännes konungen rätt till vissa böter och även till vissa danaarv, men därutöver ingen särskild rätt eller befogenhet.¹

Den maktbefogenhet i fråga om land(skap)ets inre angelägenheter, som i äldre Västgötalagen tillerkändes konungen, var således mycket inskränkt. Liknande var nog ursprungligen även förhållandet i vissa andra land(skap), som utan att höra till det egentliga sveariket hade samma konung som detta.² Såsom en jämförelse mellan landskapslagarna visar, bibehöllo göta-»landen» längre en mera vidsträckt självständighet än vissa andra, i vilka konungens myndighet tidigare blev starkare utvecklad.³ Västergötland och andra sveakonungen underordnade land(skap) med liknande mått av självständighet äro därför ursprungligen närmast att beteckna som med sveariket förenade land, med den gemensamma konungen som föreningslänk. De omtalade tre första flockarna i Västgötalagens Rätlosæ-balk, vilka kunna sägas utgöra en slags grundlag⁴ för »landet» Västergötland, äga också i viss mån karaktären av unionsfördrag.⁵

gående flockar, och fl. 10 har insatts som en allmän bestämmelse rörande i de följande tre flockarna omtalade olika slagen av *län*.

¹ Rörande antydningar om att konungen i Västergötland rätt tidigt ingripit i rättsfall, vid vilka äldre Västgötalagen icke tillerkänner honom sådan befogenhet, se K. G. Westman, Hist. Stud. tillägnade H. Hjärne sid. 791, 793 (i det ena av dessa fall säges emellertid ingripandet skett efter det att saken hänskjutits till konungen av lagmannen). Att konungen, såsom man kan förvänta, i Västergötland disponerat över vissa gårdar, bestyrkes av ä. Västgötalagens þiuuæ-balk 3, där det säges, att tjuv i visst fall »dömiss til konongsgarz» (jfr i fråga om gamla kungsgårdar i Västergötland H. Schück, Uppsala öd sid. 20 f., Uppsala univers. årsskr. 1914). I diplom finnas (osäkra) spår av, att konungen på 1200-talet haft del i västgötska allmänningar, se K. G. Styffe, Vitterh. hist. o. antiqv.-akad:s Handl. 24 sid. 235 ff.

² Jfr Hildebrands sid. 198 ovan anförda handbok sid. 32 och Herlitz på samma ställe anf. handb. sid. 16.

³ Jfr bl. a. Fahlbeck, Hist. Tidskr. 1884 sid. 123 f. samt Hildebrand och Herlitz å anf. st.

⁴ Jfr Kjellén, anf. arb. sid. 9, som kallar 1:sta flocken i balken »Sveriges första grundlag».

⁵ Enligt Fahlbeck, Hist. Tidskr. 1884 sid. 149, innehåller Rätlosæ-balken § 1 en »förlikning» mellan uppsvear och götar.

Av det föregående torde det vara uppenbart, vilken verklig och stor betydelse eriksgatan ursprungligen hade för de till sveariket anslutna, icke-uppländska land(skap)en på grund av den garanti för deras vidsträckta självständighet, som de fingo mottaga i och med den ed den nye, av svearna utsedde konungen svor dem under sin rundfärd.

Men icke blott för sågda land(skap), utan även för den nyvalde konungen hade eriksgatan en verklig betydelse, nämligen på grund av det erkännande, som han under resan erhöi av land(skap)en. Detta erkännande från de icke-uppländska landskapens sida var givetvis mycket betydelsefullt för en konung, som i enlighet med äldre bestämmelser utsetts av svearna (eller uppländingarna) allénast. Eriksgatan kunde även vara av betydelse för konungen, när jämväl icke-uppländska land(skap), ehuru ej genom lag tillerkända valrätt, kunde stå bakom valet, därigenom att stormän från land(skap)en varit med om de förberedelser, genom vilka valutgången kom att avgöras.¹ Såsom vår medeltidshistoria noggsamt visar, rådde ofta mycken oenighet och strid rörande vem som skulle uppsättas på tronen, och för en ny konung, vars val kanske endast med svårighet genomdrivits, var det ganska betydelsefullt, att genom eriksgatan få valet bekräftat även i sådana landsdelar, där många kanske hellre velat hava en annan konung.

Efter införandet av allmän landslag samt rätt för alla landskap att genom representanter deltaga i konungavalet vid Mora sten, där dessa ombud även fingo vara med om att mottaga den nye konungens till »alla inom riket boende» givna eder, förlorade eriksgatan alldeles sin gamla betydelse för landskapen. Men för konungen

¹Såsom särskilt H. Schück, Hist. Tidskr. 1913 sid. 261 ff. framhållit, gjorde sig ett dylikt stormannainflytande redan tidigt gällande. Genom det bekannta stadgandet i Södermannalagen: *þry folkland með alt svearikis ráþ sculu . . . kunung taka*, fingo de förnämsta stormännen, nämligen de, som voro riksråd, såsom sådana låga rätt att deltaga i konungaval. Dylikt rätt kunde redan förut tillkomma vissa rådsmedlemmar, som voro hemma i något av folklanden (samt möjligen även andra rådsherrar, som ägde jord i något folkland, jfr att enligt Södermannalagens stadfästelse bl. a. en västgöotalagman, som hörde till »iorðæghanda» i Södermannaland, deltog i omredigerandet av denna lag). Detta förklarar, varför, när i Södermannalagen riksrådet utan inskränkning tillerkännes sådan rätt, det där heter, att »alt . . . ráþ», hela riksrådet — icke som förut blott en del därav — skulle vara med om att »kunung taka».

kunde eriksgatan ännu hava en viss betydelse genom de trohetseder (eller trohetslöften) han under rundresan fick mottaga av hela tingsmenigheterna i rikets olika delar.

I fråga om detta senare skede i eriksgatans historia är det således befogat att beteckna resan enbart som en hyllningsfärd.

CARL SCHMITTS STATSLÄRA¹

AV FIL. MAG. LARS FRYKHOLM, STOCKHOLM

Efter världskrigets slut fick man bevittna en ny flodvåg av demokratiska och parlamentariska tankegångar, som tycktes för långliga tider tillerkänna dem det politiska högsätet. Men de nya formerna, som icke alltid fylldes av ett motsvarande innehåll, fingo snart uppleva en tid, då anspråken på statsmakten blevo större än någonsin, varvid en stark kritik började, som sattes in på problem, som på många håll betraktats som slutgiltigt lösta. En mäktig anti-rationalistisk strömning nådde nu först på allvar även det politiska livets områden och vände sig, starkast i kritiken, särskilt mot liberalismen med dess krav på rationalistisk allmängiltighet och objektivitet. I den positiva nybildningen förlorar man sig ofta i oklarhet vid försöken att totalt göra upp med den vidskepliga rationalismen, och särskilt göra sig svårigheterna märkbara, när man kommer in på frågan om rättens förhållande till staten, eller när regeringsbildningens problem skall lösas. Dessa strömningar ha ju på sistone nått även Sverige, väsentligen förmedlade genom vårt södra grannland. Med tanke på den timade omvälvningen i Tyskland finnes det givetvis åtskilliga representanter för tysk statsvetenskap, vilkas tidigare författarskap antyder förbindelselänkar med det tredje riket, men särskilt framträder dock ett namn, som därtill utan gensägelse hör till den moderna statsvetenskapens främste, den fyrtiofemåriga representanten för den offentliga rätten vid Berlins universitet, ledamoten av Preussens statsråd, professor Carl Schmitt.

¹ Uppsatsen utgör en sammanfattning av ett föredrag, hållet i Stockholms högskolas statsvetenskapliga förening 8 december 1933. Syftet var att referera de viktigaste tankegångarna i Schmitts rika författarskap. Någon specialstudie rörande Schmitt var då nämligen icke bekant. Sedan dess har dock utkommit Victor Leemans' *Carl Schmitt. Bijdrage tot de sociologie van staat en politiek* (Antwerpen), vilken icke varit tillgänglig.

Schmitt har icke lämnat någon *definition* på staten men väl en omskrivning: staten är ett folks politiska status. Schmitts uppfattning av statens väsen förutsätter fördenskull kännedom om vad han lägger in i uttrycket »politisk».¹

Det mänskliga livet rör sig enligt Schmitt i en rad olika sfärer, i vilka olika motsatsställningar göra sig gällande, som utkristallisera mot varandra stridande begrepp. Dessa låta sig nu för varje sfär återföras på ett grundläggande motsatspar: inom den moraliska sfären gott—ont, inom den ekonomiska nyttigt—skadligt o. s. v. Det finnes också en särskild *politisk* sfär, vars skillnad gentemot de andra dock ej är den, att den består av någon annan materia. Den skiljer sig från de andra blott genom en intensifiering, det rör sig endast om en gradskillnad.² När motsättningarna inom de andra sfärerna växa, kan nämligen den punkt nås; då intensifieringen är så stark, att den ursprungligen moraliska, religiösa eller ekonomiska motsättningen slår över i den politiska sfären.

Det som anger, att man nått den politiska sfären, är *den reala möjligheten av människornas gruppering i vänner och fiender*. Fienden är den andre, den främmande, den, som vid de mest djupgående konflikterna blir till ens egen negation. Motsättningen vidgar sig över alla gränser och blir till motsättningen mellan liv och död.³ Detta motsatspar får ej fattas som en bild eller en symbol utan som en konkret verklighet. Man må beklaga dess existens som en atavism, man må arbeta och hoppas på dess försvinnande, men man må ej förneka dess verklighet. Man må ej förneka möjligheten av att människorna dela upp sig i grupper, som innebära negation av den främmande gruppens och bejakande av den egna gruppens tillvaro och ingenting mer. Kriget är visserligen ett undantagsfall; men ett undantagsfall av särskilt avgörande betydelse. Det är denna extremaste möjlighet, som ger det mänskliga livet dess politiska spänningstillstånd. Neutralitet är även det en möjlighet,

¹ Om ingen annan hänvisning se för detta och följande *Der Begriff des Politischen* i *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* 1927 s. 1 ff. (Utkommen i åtminstone tre separatupplagor 1928, 1932 och 1933).

² Klarast formulerat i Hugo Preuss, *sein Staatsbegriff und seine Stellung in der deutschen Staatslehre* s. 26. *Recht und Staat*. Heft. 72. (Tübingen 1930).

³ Härmed menar naturligtvis Schmitt ej, att han gett en definition. Motsättningen vän—fiende är blott *kriterium*.

men även den, liksom varje politiskt begrepp, förutsätter en verklig möjlighet till grupperingen vän—fiende. Kriget är något specifikt. Det behöver ej vara ett utslag av fromhet, av något moraliskt gott eller något räntabelt. En helt annan sak är att dylikt drages in i motsättningen vän—fiende för att aktualisera eller skärpa denna motsättning. Intet kan undgå dess konsekvenser. Vore pacifismen så stark, att den kunde gruppera människorna som vänner och fiender, så skulle den enligt Schmitt visa sig inneha verklig politisk kraft och bejaka kriget som sista möjlighet.¹

När konflikten är aktualiserad, blir det politiska suveränt. De påverkande ekonomiska motsättningarna må ha varit aldrig så starka, med konflikteus aktualisering sjunka de tillbaka för den motsättning, som nu framträder som suverän, den politiska. På grund av krigets reala möjlighet blir den absolut dominerande enheten den politiska. Det ekonomiska, det religiösa må spela aldrig så stor roll, det centralaste är dock frågan om liv eller död. *Den politiska enheten* blir den absolut utslagsgivande, den är det för Schmitt grundläggande begreppet, som i krisögonblicken framträder som suverän med en vilja, som i den sociala sfären verkar nästan lika obönhörligt som naturlågarna i naturen. Den är *staten*, vars egentliga uppgift under normala förhållanden är att för så vitt möjligt mildra och relativisera motsättningarna inom den politiska enheten. Särskilt gäller det för staten att hindra, att motsättningarna bli så starka, att de slå över i den politiska sfären och varda till motsättningen vän—fiende. Misslyckas staten i denna sin uppgift, utbryter inbördeskrig.

Schmitt påpekar ofta, att alla politiska begrepp uppstå ur konkreta motsatser, och om man ej är medveten om dessa motsatser, äro de politiska begreppen blott tomma och meningslösa abstraktioner. Varje politiskt begrepp är ett polemiskt begrepp, som har en fiende, som ger det dess livskraft och intellektuella rang. Först genom sin antites når det sin fulla precisering.² Detta be-

¹ Schmitt framhåller, att alla statsteorier kunna återföras på deras uppfattning av människan som god eller ond. Direkt har han ej fixerat sin ståndpunkt. Däremot har han en gång i förbigående uttalat sig om Freuds tes om sexualiteten som den dominerande faktorn, varvid han i stället antytt sin anslutning till Alfred Adlers uppfattning, att »viljan till makt» är den förnämsta. *Politische Romantik* 1. Aufl. s. 77 (1919).

² Kanske bäst i Hugo Preuss s. 5 ff.

traktelsesätt kan naturligtvis även lämpas på Schmitt själv: den fiende han har för ögonen är *liberalismen*, som enligt Schmitt vill avpolitiserat livet på det sättet, att den icke erkänner den politiska sfären i dess egenart. Den ekonomiske motståndaren blir för liberalismen konkurrenten och ingenting mer. Den moraliske blir till diskussionsmotståndaren och ingenting mer. Liberalismen vill bortse från möjligheten till en rent politisk kamp. Uttrycket *samhälle* myntar liberalismen i motsats till staten, och den stat, den har i tankarna, är den suveräna staten, absolutismens stat, den byråkratiskt styrda, centraliserade staten. Den politiska sfären skall tyglas med etiska och ekonomiska synpunkter. Sin klassiska formulering har detta fått hos Paine: »Samhället är resultatet av våra förnuftigt reglerade behov, staten är ett resultat av våra laster». Liberalismen har dock ej radikalt förnekat staten, detta i motsats till anarkismen, men någon verklig statsteori har den ej skapat. Dess eviga strävan har varit en avpolitisering av staten, en tendens till vägran att erkänna staten. Staten vill liberalismen ha till blott en tjänare åt människorna i deras olika sfärer. Staten får intet egenvärde.

Schmitt vänder sig mycket bestämt mot de riktningar i modern statsvetenskap, vilka framför allt inför de växande ekonomiska motsättningarnas makt skyndat sig att profetera om suveränitetens och statens död. Det gäller de av Sorel influerade, syndikalistiskt färgade tankegångarna hos Duguit och Leroy, men framför allt hos Cole och kanske speciellt hos Laski, varvid inflytanden från Gierke och Maitland också spela in. Laskis tes är ju, att människorna tillhöra alla möjliga andra sfärer än staten: kyrka, fackföreningar, internationella sällskap o. s. v. Utom nuets starka ekonomiska motsättningar har kulturkampen i Tyskland under Bismarck gjort ett särskilt djupt intryck på honom. I nutiden är enligt Laski allt tal om statens suveräna makt ohållbart, och begreppet suveränitet bör avföras ur diskussionen. Schmitt konstaterar först och främst, att suveränitetens begrepp, mot vilket Laski¹ vänder sig, är ett polemiskt begrepp, som en gång vid nyare tidens början riktades mot kyrka, stånd och andra sociala storheter, som stodo i vägen för strävandena att konsolidera de nya nationalstaterna och överhuvudtaget hotade

¹ Liksom Krabbe och Kelsen.

statsauktoriteten. En dylik pluralism i statslivet betyder nu enligt Schmitt ingalunda någon individens frihet utan i stället sociala grupper. Blott en stark stat kan garantera den enskildes frihet.¹ Den egentliga svagheten ligger dock enligt Schmitt i att staten för Laski blir till blott en tjänare åt andra associationer. Den blir till en association jämte andra. Vad finnes det egentligen för Laski för motiv att bilda en särskild statlig association? frågar Schmitt. Enligt Schmitt finnes det en sfär, som står över alla andra, som människan främst bekänner sin samhörighet till, när allt står på spel, när det gäller liv eller död, staten.

Varje stat har jus belli, d. v. s. den reala möjligheten att av eget val bestämma fienden och bekämpa honom. Genom jus belli har staten en förfoganderätt över människornas liv. Genom jus belli höjer sig den politiska enheten över varje annan gemenskap människorna emellan. Alla andra slag av gemenskap må inom den politiska enheten bestå, men så länge den politiska enheten förefinnes ej med självständig jus belli. Om ett folk avsäger sig rätten att skilja på vän och fiende, upphör ingalunda det politiska att existera för detta folk. Om ett folk exempelvis deklarerar sin vilja att ej mer föra krig, d. v. s. säger Schmitt »fruktar den politiska existensens mödor och risker», så inträffar blott, att ett annat folk övertar rollen av dess beskyddare, d. v. s. bestämmer det förra folkets vän och fiende. Om ett folk ej längre har vilja eller makt att bibehålla sig i den politiska sfären, försvinner ingalunda det politiska ur världen. Blott ett svagt folk försvinner.² Bli alla jordens folk så eniga, att en kamp är reelt omöjlig, försvinner den politiska

¹ Se särskilt Staatsethik und pluralistischer Staat i Kant-Studien 1930 s. 30 ff.

² Här påminner ordalagen starkt om Spengler: »Må våra triviala fredsvärmare orda om folkens försoning: idéerna komma de icke att försona... Men därmed träder den engelsk-preussiska motsättningen in på de politiska formernas område. Det är historiens högsta och mäktigaste över huvud. *Världshistoria är staternas historia. Statshistoria är historien om krig.* När idéerna fordra ett avgörande, förkläda de sig till politiska enheter, till stater, till folk, till partier. De vilja utkämpas med vapen, icke med ord. Ekonomiska strider övergå till strider mellan stater eller inom stater. Religioner konstituera sig som stater... Krig är den eviga formen för högre mänsklig tillvaro, och stater äro till för krigets skull... Och t. o. m. om en dödstrött mänsklighet ville avstå från krig som människan under antikens sista sekel... så skulle hon blott från krigförande varda till föremålet, om vilket och med vilket andra skulle föra krig.» Preussentum und Sozialismus s. 52 f. (München 1920).

sfären, kvar stå endast sfärer av moralisk, ekonomisk eller annan art. Mänskligheten som sådan kan ej föra krig, om ej mot någon annan planet, här på jorden har den i varje fall ingen fiende. Korståg, sanktionskrig, krig i mänsklighetens namn o. s. v. äro blott försök att ge det politiska religiös eller ekonomisk eller moralisk karaktär. För en stat krig i mänsklighetens namn, har detta den fruktansvärda betydelsen, att denna stat fränkänner motståndarna egenskapen av mänskiska. Det är lika farligt, att en del av mänskligheten talar i dess namn, som att en del av ett folk talar i statens namn.¹ Vill Nationernas förbund blott legitimera ett visst tillstånd, är uppgiften i längden omöjlig, om detta tillstånd ej motsvarar alla de verkliga maktförhållandena. N. F. legitimerar enligt Schmitt vissa krig, varigenom det blott förminskat förut befintliga hämningar och t. o. m. befordrat krigsmöjligheterna. N. F. förutsätter de politiska enheterna och äventyrar ej på allvar deras existens. I frågor om liv och död blir den politiska enhetens vilja fortfarande absolut utslagsgivande.²

Hela detta betraktelsesätt kallar nu Schmitt »realism», varigenom han ovillkorligen faller för samma anmärkning, som han gärna riktar mot sina motståndare, vilka han tillvitar att vilja ge sig sken av vetenskaplig objektivitet och politisk neutralitet eller realism, medan det i själva verket rör sig om politiska värdeomdömen. Då man kallar sig själv för opolitisk och motståndaren för politisk, vill man ge sig själv sken av att vara objektiv. Då man kallar sig själv politisk, vill man gärna tillvita motståndaren ett verklighetsfrämmande betraktelsesätt o. s. v. När Schmitt nu ständigt betonar gentemot sina motståndare, att all rättsvetenskaplig analys är politisk, d. v. s. polemisk, måste det fastslås, att Schmitt icke har givit någon argumentering för att just hans betraktelsesätt äro mera »realistiska» eller mindre situationsbundna än någon annans. Den allmänna tendensen i dessa Schmitts utläggningar tolkar Aurel Kolnai som en appell till tyskarna om nödvändigheten av en stark enhetlighet gentemot de övermäktiga fienderna.³

¹ Kant-Studien 1930 s. 39.

² Om Schmitts inställning till N. F. se även Die Kernfrage des Völkerbundes. (1926).

³ Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. Bd. 94 s. 22.

Såsom objekt för rättsvetenskapen ter sig nu den politiska enheten som en rättsordning. Uttrycket innehåller två led: rätt och ordning. Vilket är det centrala?¹ På frågan om vad det rätta är, kan rättssuveränitetens anhängare svara, att det är det bestående. Då blir rättssuveräniteten blott en legitimering av status quo. Svaret kan också bli en hänvisning till en högre rätt än den positiva, men denna rätts suveränitet betyder blott de människors suveränitet, som ha att åberopa sig på denna rätt, som avgöra, vad denna rätt innehåller, och hur den skall tillämpas. Det grundväsentligaste är enligt Schmitt icke, att någonting tillkommer, som kån kallas rätt, utan att ett *avgörande* träffas mellan antingen—eller. Rättsordningen liksom varje ordning på ett avgörande och icke på en norm. Om man skall bestämma, huruvida trafiken skall vara vänster- eller högerriktad, är det icke det väsentligaste, att det ur olika synpunkter »riktigaste» valet träffas, utan att ett avgörande sker för eller mot, så att man vet, vad man skall hålla sig till, i annat fall ändrar trafiken i kaos. Om ett straffmaximum blir t. ex. fem års straffarbete, är det omöjligt att deducera denna siffra ur brottet, det väsentliga är, att ett avgörande har skett, ett avgörande, om vilket det icke är möjligt att säga, att just det är det riktigaste.

Förutsättningen för att en generell norm skall kunna användas är en normal gestaltning av de levnadsförhållanden, på vilka normen skall användas. Normen behöver ett homogent medium att verka i, och denna normalisering är ingen blott och bar yttre förutsättning, som en jurist kan ignorera, den tillhör långtmer normens immanenta innehåll. Det finnes ingen norm, som är användbar på kaos. I normala fall, i en politisk enhet under lugna förhållanden med en gammal och stadgad rättsordning gör sig det normativa starkt gällande i statslivet. Det självständiga elementet av avgörande, som icke är normativt, träder i bakgrunden, kanske sjunker tillbaka till ett minimum. Men helt försvinner det aldrig. Även i avgöranden, som vid första ögonkastet kunna te sig som helt normbundna (domar), finnes dock alltid ett element av självständigt avgörande, som icke helt låter sig uttömmas med hänvisning till de

¹ Om ingen annan hänvisning se för detta och följande Politische Theologie (1922. 2. Aufl. 1934). I något omarbetat skick tryckt i Erinnerungsgabe für Max Weber II s. 3 ff. (1923).

använda normerna, vilket Schmitt ägnat ett större arbete redan 1912.¹

Statslivet låter sig aldrig helt uttömmas med det normativa. I undantagstillstånd, i tider av oro och nöd träder det icke normativa elementet starkare fram, och det normativa sjunker i stället i bakgrunden. Men även rättsvetenskapen känner begreppet undantagstillstånd, d. v. s. en ordning, som i yttersta fall suspenderar rättsordningen. Men trots det består dock även i juridisk mening en ordning, ty undantagstillståndet är dock något annat än kaos och anarki. Undantagstillståndet är icke möjligt att subsumera, det undandraget sig varje generellt fattande, men samtidigt uppenbarar det »ett specifikt juridiskt formelement», avgörandet i absolut renhet. I sin absoluta gestalt framträder undantagstillståndet, då först den ordning måste skapas, i vilken rättsnormerna kunna gälla. Ordning måste vara skapad, för att rättsordningen skall ha någon mening. En normal situation måste skapas. Så blir även för Schmitt all rätt »situationsrätt». I undantagstillstånd visa de två elementen i uttrycket »rättsordning» sin självständighet gentemot varandra. Liksom i normala fall det självständiga momentet av avgörande kan trängas tillbaka till ett minimum, så blir i undantagstillstånd normen förintad. »I undantagsfallet genombryter det verkliga livets kraft skalet till en i upprepning stelnad mekanik.»²

Schmitt är fullt beredd att underskriva Jherings berömda sats, att rätten är ett medel för ett mål, nämligen statens bevarande. Statens existens har en odisputabel överlägsenhet gentemot rättsnormernas giltighet. Statens ordning får absolut primat gentemot rättens ordning. Den högsta av alla plikter är plikten att skapa en ordning, som kan kallas normal, vilket är den nödvändiga förut-

¹ Gesetz und Urteil.

² Schmitt har själv en gång karakteriserat sina tidigare rättsfilosofiska arbeten såsom stävanden att tillerkänna »avgörandet såsom sådant» rättskvalitet (Die Diktatur 1921 s. IX), nämligen under förutsättning att avgörandet dels har ett konkret syfte och dels har en rättslig grundval. Så vill Schmitt rättsligt fatta även diktaturen, vars grundval är den konstituerande makten. Se vidare nedan. — Förvaltningen är för Schmitt statens »urtillstånd», och han påpekar innebörden i dess negativa definition (det som icke är lagstiftning eller rättskipning): Förvaltningen rör sig inom lagarnas ram — men ramen är icke sluten. Den är i själva verket obegränsad. Diktatur und Belagerungszustand i Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft 1917 s. 157.

sättningen för varje etisk och juridisk norms giltighet.¹ I ett arbete från 1914 ser Schmitt rätten som det primära gentemot staten, som dock ensam kan realisera rätten och förbinda den med fenomenvärlden. Staten är »den högsta jordiska makt och den starkaste realitet, som en människa kan stå inför». Med tanke på de mot varandra hänsynslöst stridande individuella lyckobegärens, måste man fyllas med undran över att det varit möjligt att skapa en ordning, »på vars regelbundna gång man med någon säkerhet kan förlita sig».²

Den, som avgör definitivt över ordningen, huruvida det normala tillståndet råder, är *suveränen*, som skapar och garanterar ordningen som ett helt, och som har monopol på detta sista avgörande i sin hand. Han står utom och över den normalt gällande rättsordningen, men han tillhör dock denna, säger Schmitt, genom att han är kompetent till avgörande, huruvida rättsordningen skall suspenderas eller förintas. Han avgör både om det extrema undantagsfallet föreligger och hur det skall behandlas.³

Den politiska enhetens samfälliga avgörande över enhetens art och form är *författningen* i Schmitts mening, författningen i »positiv» mening.⁴ Före varje normering ligger ett första grundläggande avgörande av faktisk art, fattat av den författningsgivande makten. Begreppet författning vill Schmitt precisera gentemot den relativisering av författningen till författningslag, varigenom dess reella betydelse helt trätt i bakgrunden. Härvid har författningsbegreppet fått inskränka sig till de delar av rättens normativa element, vilka t. ex. skilja sig från rättsordningen i övrigt genom en förhöjd formell lagkraft. Ett dyligt rättsstatligt betraktelsesätt innebär, att alla

¹ Kant-Studien 1930 s. 41.

² Der Wert des Staates und die Bedeutung des Einzelnen s. 84 ff.

³ För nykantianismen befinner sig nödrätten närmast i rättsordningens periferi men dock inom dess gränser (i motsats till Kant, för vilken nödrätten över huvud icke var någon rätt). För Jhering, vars betydelse för Schmitt icke torde kunna överskattas, ligger nödrätten utom rättsordningen uppenbarande rättens innersta väsen. Det högsta är livets bevarande och »der Zweck ist der Schöpfer des ganzen Rechtes» (Der Zweck im Recht I s. 250 ff., 257 f. 3. Aufl. 1893).

⁴ Om ingen annan hänvisning se för detta och följande Verfassungslehre (1928).

författningslagar, alla delar av detta rättsordningens högsta normkomplex förklaras som helt likvärdiga. Bestämmelser som att den politiska enheten skall vara en republik få icke högre valör gentemot bestämmelser, som reglerar exempelvis ordensväsendet, om nu detta regleras i författningen. Schmitt vill alltså en gradation inom författningsnormernas komplex. Satsen i den tyska weimarförfattningen som att »det tyska folket har givit sig denna författning», »statsmakten utgår från folket» eller »tyska riket är en republik» äro över huvud inga normer, inga författningsnormer, de äro förmer än normer, de äro det tyska folkets konkreta politiska avgöranden, vilka angiva den politiska enhetens grundordning och den fundamentala förutsättningen för alla ytterligare normeringar. Av detta sitt positiva författningsbegrepp drager nu Schmitt en rad viktiga slutsatser, som ytterligare markera hans uppfattnings egenart. En bestämmelse om hur författningen skall ändras gäller ej författningen i positiv mening. En ed på författningen gäller enligt Schmitt blott författningen i positiv mening o. s. v.¹

En författning möjliggöres genom att viljan till politisk enhet är så stark, att den skjuter alla andra motsättningar i bakgrunden. Den första förutsättningen är alltså en politisk enhet, som känner sig som en enhet. Så länge en enhet vill sin enhet, är den allsmäktig. Den kan ej upplösas. Dess vilja upphör ej att gälla, för att den en gång blivit utövad. Den författningsgivande makten är den, som är i stånd att träffa ett avgörande om den politiska enhetens art och form, och detta avgörande beror icke på en norm, som gäller på grund av någon inneboende riktighet, utan är ett politiskt varas avgörande över detta varas art och form. Författningen i äldre mening är blott en normativ utläggning av den författningsgivande maktens avsikter. Författningens legitimitet beror allra minst på dess överensstämmelse med abstrakta normer. För Schmitt är det meningslöst att säga, att t. ex. en despoti saknar författning.² En författnings

¹ Detta Schmitts speciella författningsbegrepp innebär ofta en svårighet vid tolkningen av hans uttalanden: Man vet ej alltid med absolut säkerhet vad *Verfassung* skall betyda.

² Ett dylikt påstående blir för Schmitt ett typiskt exempel på en vetenskaplig terminologi, som uppges för objektiv, medan den i själva verket har en stark politisk udd, därigenom att den faktiskt syftar till att framhålla ett visst författningssideal (skriven författning eller något dylikt).

legitimitet beror ingalunda på någon rättslig kontinuitet, den har legitimitet i och med att den är ett uttryck för den politiska enhetens vilja. En norm kan gälla, emedan den är riktig, varvid den systematiska konsekvensen för till naturrätt. Eller en norm gäller, emedan den är positivt fastställd, d. v. s. i kraft av en existerande vilja.

Uttrycket »den politiska enhetens vilja» innebär givetvis stora svagheter, som Schmitt själv framhållit. Denna vilja borde givetvis fatta sina avgöranden utan att något organ skapas, ty i samma ögonblick som dess vilja icke omedelbart framträder, ligger faran nära till hands för en misstolkning, som Rousseau så starkt underströk. I de mest fundamentala avgörandena är det ofta så, att någon misstolkning ej behöver ske. I politiskt upprörda tider kan det t. ex. i krisögonblicket icke föreligga någon tvekan, att enheten negerar den bestående ordningen, men *vilken* ordning den bejaktar är ofta oklart. Även om författningskonvent erhålla i uppdrag att utarbeta ett förslag, som förelägges enheten till omedelbart avgörande, så är ju ingalunda problemet löst: enheten kan ju blott svara ja eller nej, d. v. s. den är mer eller mindre bunden av det föreliggande förslaget. Därtill kommer, att huvuddelen av de röstberättigade strävar efter att hålla sig passiv gentemot avgöranden, och därav förklaras icke blott det höga antalet av icke röstande utan även att de avgivna rösterna visa en klar tendens till att ge ett svar, som innehåller ett minimum av sakligt avgörande, bejaka det bestående och negera reformer.

Det *författningsideal*, som ännu är rådande i de flesta av jordens mera betydande länder, har till egenart, säger Schmitt i *Verfassungslehre*, att det framför allt har i sikte att skydda medborgaren för missbruk av statsmakten. Gentemot statsmakten står man misstänksam och negativ. Det är mindre staten själv, som organiseras, än medlen och metoderna för dess kontroll. Man försöker bringa allt statligt liv under normativa kategorier och förvandla det till kompetenser, d. v. s. till principiellt begränsade och mätbara funktioner. Men denna de moderna författningarnas »borgerligt-rättsstatliga» beståndsdel kan aldrig bli helt dominerande, ty en författning måste också ha en *politisk* beståndsdel, varur man erhåller *statsformen*. Den rättsstatliga beståndsdel syftar framför allt till medborgarens frihet, till hans skydd mot statsmakten. Den tager

sig uttryck i tankegången, att individens sfär principiellt skall betraktas som obegränsad, statens som principiellt begränsad. Nu kan ingen statsmakt bestå utan begränsningar av den individuella frihetssfären, men de fattas dock alltid som nödvändiga inskränkningar. Ett uttryck för denna tendens blir de olika slagen av rättighetsförklaringar. Ett annat att statens makt skall delas, och att denna delning noggrant skall normeras, på det att individen aldrig skall behöva stå inför statens hela samlade makt.

En rättsstat borde som fullkomlig betyda den, som obetingat respekterar den gällande objektiva rätten och de bestående subjektiva rättigheterna. En ideal rättsstat var fördenskull enligt Schmitt Det heliga romerska riket av tyska nationen, vars rättsstatlighet var ett uttryck för dess politiska förfall. Alla »välförvärvade rättigheter» kunde hindra varje politisk aktion. Med förintandet av rikets politiska existens förintades dock också alla dessa rättigheter, tillfogar Schmitt med bister ironi.

Rättsstaten karakteriseras av en rad organisatoriska kriterier. Ingrepp i den individuella frihetssfären skall blott ske på grund av lag. Lagen, som har högre rang gentemot förvaltningens bud, är här ett polemiskt begrepp, riktat mot förvaltningen. Lagnamnet har en gång varit helgat av ett naturrättsligt betraktelsesätt, vilket man genom denna skenbart så objektiva terminologi försöker att utnyttja för att markera lagstiftarens primat gentemot förvaltningen.¹ Ett dylikt organisatoriskt kriterium på rättsstaten är också mätbarheten av alla statliga maktyttringar. Man fingerar t. ex. rättsordningen som suverän, allt är normativt fastslaget, mätbart. En annan sida är domaremaktens oavhängighet, varmed förenas förvaltningens inordnande under domstolsavgöranden, varigenom den rättsstatliga tendensen tror sig kunna stänga in den innanför lagarnas gränser, som fingeras vara slutna. En annan tendens är att underkasta alla tvister ett likformigt rättsligt avgörande. Här bryter dock det politiska elementet fram och avtvingar den rättsstatliga principen viktiga medgivanden. Högförräderi, ministeranklagelser, valfrågor o. s. v. ha på olika håll mer eller mindre underkastats extraordinära förfaranden. Särskilt viktigt blir det, då författningsstrider underkastats rättsliga avgöranden. Bestämmandet av innehållet i en om-

¹ Se vidare nedan.

stridd författningsnorm är en sak, som hör till författningslagstiftningen och ej till domstol, som i ty fall varder till författningslagstiftare. Hela denna strävan att avpolitisera det politiska livet genom att söka bringa det under rättsliga avgöranden ger till resultat en politisering av domstolarna, d. v. s. att om rättsstatens principer sträckas ut för långt upphäva de sig själva.

Som sagt den rättsstatliga beståndsdelens innehåller ej i och för sig någon statsform. Den innebär en relativisering av staten, som den utan vidare förutsätter, glömsk att dess egen giltighet i tillvaron vilar på fundamentala avgöranden, som icke äro av någon normativ karaktär. Det måste också i en författning finnas en andra beståndsdel av politiska formprinciper.

Staten är en politisk enhet, som förutsätter människor, som känna sig som ett folk. Dessa människor kunna åtminstone teoretiskt uppträda som en enhetlig, handlingsduglig storhet, som då i sin omedelbara identitet är den politiska enheten. En motsatt tankegång utgår från att folket i själva verket aldrig kan vara närvarande som en real identitet, det måste representeras. Alla statsformer låta sig återföras på denna grundläggande motsats identitet och representation. I verkligheten förefinnes enligt Schmitt inga av dessa principer rena. Det måste alltid finnas mer eller mindre av representation, men det går ej heller att helt bortse från möjligheten, att enheten kan göra sig gällande som enhet, medveten om sin enhet. I kampen mot furstemakten kom den politiska enhetens tyngdpunkt att för långliga tider ligga hos representationen, men dess tanke hotar nu att förlora i tyngd gentemot den omedelbara identitetens princip.¹

Gentemot denna demokratisering för man åter fram maktdelningens tanke. Exekutiven skall stärkas gentemot legislaturen genom t. ex. en folkvald president, d. v. s. en monarkisk konstruktion. Representationen innebär i förhållande till väljarmassan ett aristokratiskt inslag, medan folkomröstningsinstitutet är ett verkligt demokratiskt element. En typisk blandning på olika formprinciper såg

¹ Om Schmitts kritik av »parlamentarismen», som hos honom ofta betyder ungefär representationssystemet i största allmänhet se även Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus. 2. Aufl. 1926. Hans egentliga originalitet på denna punkt torde ligga i framhållandet av lagbegreppets innebörd (varom nedan).

Schmitt som så många andra i weimarförfattningen, varvid han särskilt ägnat sin uppmärksamhet åt rikspresidentens ställning.

Den grundläggande demokratiska principen löpte fara att komma i skymundan gentemot representationen, varför man åstadkom två sinsemellan självständiga representanter för den politiska enheten: riksdag och president. Genom art. 48 erhöll presidenten vittgående befogenheter. När lugnet och säkerheten syntes honom hotade, kunde han vidtaga de åtgärder, som han höll för erforderliga. Schmitt gjorde sig här på ett mycket tidigt stadium till tolk för att en praktiskt taget gränslös befogenhet förelåg, varvid han kom att ägna ett intensivt studium åt diktaturens begrepp. I en studie från 1917 definierade han diktatur ungefär såsom ett förenande av den verkställande och den lagstiftande makten på en hand.¹ I det stora arbetet »Die Diktatur» (1921) och i »Die Diktatur des Reichspräsidenten» (1924)² har begreppet fått en helt annan udd. Det karakteriseras icke längre utifrån maktdelningsdoktrinen. Att inskränka diktaturens begrepp till att betyda en sammanslagning av exekutiv och legislatur finner Schmitt ej längre lämpligt.³

Diktaturen innebär ett *uppdrag* av den konstituerande makten, vilken måste förutsättas som grundval för varje författning, och vilken ej av författningen kan förintas, varför också en författningens negation av densamma icke heller har någon som helst betydelse. Den *suveräna*⁴ diktaturen innebär, att uppdraget ger befogenheten att förintä den bestående rättsordningen för att skapa en ny, varpå en författningsgivande nationalförsamling är exempel. En *kommissarisk* diktatur suspenderar rättsordningen i syfte att bevara rättsordningens materiella innehåll. Denna senare diktatur vill Schmitt återfinna i art. 48. Författningen i positiv mening är denna diktaturmakt bunden av, men den har fria händer gentemot rättsordningen för övrigt. Den måste fattas som kommissarisk, enär den dock står inom författningen, men dess spelrum är så stort, att

¹ Zeitschrift f. d. ges. Strafrechtswiss. 1917 s. 158.

² Utkommo i en gemensam andra upplaga 1928.

³ A. a. s. 134 ff.

⁴ Denna olämpliga terminologi (diktaturen är ju principiellt ej suverän, då den ju handlar på uppdrag) torde Schmitt valt, enär han velat framhäva dess suveränitet gentemot rättsordningen (författningen). Dess grundval är den verkliga suveränens avgörande, som här är ett befullmäktigande.

den verkar som en utlöpare av nationalförsamlingens suveräna diktatur. Schmitt tenderar till att tolka art. 48 därhän, att rikspresidenten icke *har* kompetens utan att han *är* kompetens.

Från och med »Hüter der Verfassung» (1931) inträder en markant förändring i Schmitts författarskap. Politiska yrkanden få bred plats. Det är nödtider för Tyskland, världskrisen drabbar hårt, och Tysklands öden länkas med hjälp av art. 48 av centrumledaren Heinrich Brüning, som Schmitt står nära. Den relativt objektiva positivrättsliga analysen får vika för rättspolitik, en parallell till Schmitts grundtanke, att statslivets normativa element i tider av nöd får sjunka i bakgrunden.

Det är orimligt, att så många olika principer för den statliga viljebildningen skola få finnas i Tyskland, när den moderna staten redan på ett oförtydligt sätt börjat utveckla sig mot en »total» stat. Den liberala grundprincipen non-intervention gentemot näringslivet är absolut ohållbar, och nu går utvecklingen mot att staten gör sin vilja gällande på alla det samhällslivets områden, men i Tyskland motverkas den av bristen på en enhetlig, viljekraftig statsledning, vilken möjliggör det ekonomiska livets desorganisation och planlöshet i alla möjliga former. Varje tendens till enhetlig, statlig ledning möter ett starkt motstånd från denna »polykrati», som är säkrad bakom rättsstatens lagliga och författningsslagliga skydd.¹ Och denna polykrati förbinder sig med Tysklands federala struktur, som enligt Schmitt är oförenlig med demokratiens identitetstanke, som innebär en långt gående substantiell likformighet. Med dessa splittringstendenser sammanträffar också riksdagens partipluralism. Riksdagen räcker icke i sitt nuvarande tillstånd att möta Tysklands svåra läge, men Schmitt understryker också, att partierna dock äro ett ganska svagt hinder för utvecklingen till den totala staten, när numera partierna tendera till att var för sig göra anspråk på totalitet och helt och hållet negera varandra. När alltför mäktiga partier framträda, som icke ha några som helst grundläggande förutsättningar gemensamt, är det uppenbart, att enpartistaten är på väg, ehuru Schmitt ej väntat, att något parti i Tyskland ensamt skall vinna majoritet.

¹ S. 93.

Men den aldrig så pluralistiska staten äger dock alltid, om också för ögonblicket mindre synbara, krafter, som äro partipolitiskt »neutrala» (!). *Helt* pluralistisk kan dock ingen politisk enhet vara. Det maktcentrum, som Schmitt siktar till, är rikspresidenten, utrustad med art. 48:s utomordentliga maktbefogenheter. Om riksdagen är oförmögen att skapa en handlingskraftig regering, så får den ingalunda därpå grunda något krav, att även författningens andra stora kraftcentrum skall neutraliseras. Tolkningen av art. 48 i riktning att tillerkänna presidenten utomordentliga befogenheter på snart sagt alla områden har förankrats i praxis. Han är den ende, som kan motsvara tidens stora krav, och den omedelbaraste representanten för den tyska politiska enheten, vilken är bäst ägnad att gentemot partipluralismen göra den politiska enhetens vilja gällande, och detta är enligt Schmitt weimar författningens andemening. Med att den nuvarande tyska statens bestånd grundar sig på den lyckliga utgången av detta försök att hävda enheten gentemot pluralismen slutar »Hüter der Verfassung».

Under det »Hüter der Verfassung» framför allt är en kritik av »pluralismen» över huvud, koncentrerar sig kritiken i »Legalität und Legitimität» (1932) till partipluralismen i riksdagen. Härunder träda konkreta yrkanden i bakgrunden, allt under det kritiken skärpes.

Redan långt förut¹ har Schmitt analyserat rättsstatens ideal som ytterst grundande sig på att alla åtgärder från representationens sida skulle helgas av trollformeln *lag*. Den kritiska inställning, som redan då gör sig märkbar, framträder i »Legalität und Legitimität» med en intensiv bitterhet. Ursprungligen är vid lagbegreppet fäst en föreställning, att det skall vara ett uttryck för förnuft, riktighet och rättfärdighet, samtidigt som samhällets lagar liksom naturens icke skulle tillåta några undantag utan vara absolut allmängiltiga, varvid udden är riktad mot förvaltningens konkreta åtgärder, som bestämmas av de faktiska förhållanden, vilka naturnödvändigt växla, medan lagen är uttryck för eviga, oföränderliga principer. I nuets politiska strider står det för alla uppenbart, att det blott och bart

¹ Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus s. 59 ff. (2. Aufl. 1926), Verfassungslehre s. 138 ff.

är mäktiga intressen, som hota att bestämma lagarnas innehåll. De naturrättsliga förutsättningarna hålla på att försvinna.

Som ett uttryck för folkrepresentationens makt användes med förkärlek det helgade lagnamnet, allt, som representationen beslutar, tenderar att få namn av lag. Allt, vad lagstiftaren vill, hur orättfärdigt det än må vara, blir lag. Grundvalen för detta var ett eminent förtroende för lagstiftaren. Allt, liv, ära och egendom var utlämnat till den allsvåldige lagstiftaren. Förgäves sökte man uppställa ett hållbart materiellt lagbegrepp, t. ex. lagen som ingrepp i medborgarens frihet eller egendom, men distinktionerna förlora allt värde, när lagstiftaren kan kläda vad som helst i lagens form. Men å andra sidan måste förutsättningarna för ett dylikt system börja svikta, när nöden sätter in och krav resas på en av den politiska enheten »legitimerad» och icke blott »legaliserad» vilja, vilket gör faran akut för »lagstiftningsstaten». Det allmänna medvetandet sätter ej längre likhetstecken mellan lag och rätt. Legalt betyder ofta något blott yttre, formellt. Folkets rättsmedvetande liksom författningens »anda» äro ofta allt annat än legala. Ett dylikt system, som är tillfinnandes i Tyskland, kan ej i längden bestå, det måste korrigeras, vilket redan börjat ske.

Schmitt vill i viss mån för weimar författningens andra del hävda en sorts högre legalitet.¹ Alla formella betraktelsesätt ge intet resultat, när det gäller grundrättigheter. Befintligheten i författningsurkunden har ingen större betydelse, varvid han hänvisar till 1789 års rättighetsförklaring, som i Frankrike har en högre legalitet, trots att den skrivna författningen numera ej känner den, och någonting liknande gäller i Schweiz om »särskilt viktiga individualrättigheter». Ännu mindre tillerkänner han högre formell lagkraft någon be-

¹ Detta är enligt Otto Koellreutter inkonsekvent gentemot »Verfassungslehre», där ju Schmitt fastslog, att det rättsstatliga elementet ej räckte till att uttömma statslivet. (Volk und Staat in der Verfassungskrise. Zugleich eine Auseinandersetzung mit der Verfassungslehre Carl Schmitts s. 22. 1933.) Schmitts framställning på denna punkt är i »Legalität und Legitimität» onekligen mycket dunkel och till på köpet synnerligen kortfattad, när han kommer in på sakens kärna. Men möjligen beror detta på att han ungefär samtidigt behandlat problemet i Handbuch des Deutschen Staatsrechts hrsg. von Anschütz und Thoma. II § 101. (1932. Citeras HbDStR), vilket Koellreutter synbarligen förbisett. I övrigt är Koellreutters stridsskrift blott en polemik gentemot den »mekaniska» karaktären av folkbegreppet hos S.

tydelse.¹ Grundrättigheter äro i stället blott sådana, vilka höra till statens själva grundval, och vilka därför äro erkända i författningen (d. v. s. författningen i Schmitts mening). Vad som helst *kan* ej bli grundrättigheter, enär varje stat har sin speciella,² vilka äro blott av *ett* slag.³ Tyskland är nu ämnat att vara en borgerlig rättsstat,⁴ men dess »verkliga» grundrättigheter, frihet och jämlikhet, äro starkt relativiserade, vilket dels beror på begreppen i sig själva,⁵ dels på att de fundamentala rättigheterna liv, frihet och egendom i weimarförfattningen stå under förbehåll av lag, under det t. ex. satsen tjänstemannen »ist Einsicht in seine Personalnachrichten zu gewähren»⁶ icke står under detta förbehåll, d. v. s. fått större rättslig helgd än författningens bud om liv, frihet och egendom.⁷

En annan maktfaktor, som träder fram gentemot den ordinarie lagstiftaren, ser Schmitt i folkomröstningsinstitutet, varvid man får återopa Rousseaus berömda sats, att representanten får tiga, när den representerade själv gör sig gällande. Kravet på kvalificerad majoritet vid författningsändring genom riksdagen, medan folkomröstning blott tarvar enkel, karakteriserar Schmitt som ett grundlagsstiftarens misstroendevotum gentemot legislaturen. Men i den kamp, som kan uppstå mellan den extraordinäre lagstiftaren, folket, och den ordinarie, representationen, lutar dock övervikten åt den senare, som är ett långt snabbare och smidigare verkande instrument. Men representationen står också inför en annan konkurrent och nu en övermäktig. Det är den praxis, som utvecklats ur art. 48. Här komma riksdagens kontrollbefogenheter i efterhand. Riksdagen kan visserligen upphäva åtgärderna, men ingenting hindrar, att denne utomordentlige lagstiftare återupplivar dem på nytt, tills riksdagen ånyo vänder sig mot dem. Och riksdagen kommer icke blott i tiden i efterhand, ty det kan ju röra sig om saker, som på grund av presidentens åtgärder inträffat, vilka reellt icke *kunna* upphävas. Maktodelningsprincipen, som ju trots allt erbjuder stora hinder för

¹ HbDStR s. 572 ff.

² A. a. s. 578 f.

³ A. a. s. 590.

⁴ Verfassungslehre s. 29 ff.

⁵ HbDStR s. 604.

⁶ Art. 129 st. 3 sats 3.

⁷ HbDStR s. 586.

ett snabbt förverkligande av legislaturens önsknings, är för rikspresidenten ett långt mindre hinder. Han kan icke blott besluta om åtgärder utan också på ett långt effektivare sätt övervaka och dirigera deras tillämpning. Det författningshelgade skyddet för medborgarens frihet och egendom utgöra dock ett hinder för lagstiftaren. För rikspresidenten bortfalla de helt och hållet, genom praxis har han fått rätt att lagstifta. Ironiskt erinrar Schmitt om att man en gång ville definiera lag i materiell mening just som ingripande i medborgarens frihet och egendom.

Dessa mot parlamentet stridande storheter kunna givetvis förlora i betydelse, när riksdagen ånyo kan handla och åstadkomma en handlingsduglig regering, men därmed är ingalunda problemet löst. Representationen är vorden en arena för sinsemellan stridande sociala maktkomplex, vilka upphöja eller diskreditera statsmakten allt efter som det gagnar dem. Lagstiftningsstaten har spelat ut sin roll, då det grundläggande begreppet lag har blivit till en blott tom formel för representationens godtyckliga vilja.

Denna Schmitts kritik av det tyska författningsläget gav eko i vida kretsar och uppfattades nog rätt allmänt som försvarstal för Hindenburgs presidialkabinett. Särskilt gjorde sig dåvarande rikskansler von Papen i en rad politiska tal till tolk för de schmittska tankegångarna.¹ Som bevis på den höga uppskattningen av Schmitt kan nämnas, att vid den författningsstrid, som utbröt, då Hindenburg den 20 juli 1932 förordnade von Papen till rikskommissarie i Preussen, uppdrogs åt Schmitt att inför statsdomstolen föra Tyska rikets talan mot Preussen.

I varje fall accepterar Schmitt fullt och helt den nationella revolutionen — liksom den accepterar honom.

Han förvisar nu motsatsen legalitet—illegalitet, vilken utmärkte den liberala staten, till de »förfelade antitesernas inventarium».² Helt legalt har ingalunda revolutionen fortskridit, men legalitetens begrepp får ej drivas till sin spets, ty då berövas staten sin livskraft, och en verkligt politisk ledning omöjliggöres.³ Det är felaktigt att

¹ von Papen tillhörde liksom Schmitt centrumpartiet; bägge voro starkt högerorienterade och stodo relativt självständiga.

² Deutsche Juristen-Zeitung (DJZ) 1933 sp. 675.

³ DJZ 1933 sp. 959.

tro, att legalitet betyder rättssäkerhet, och för att bevisa detta påstående drar sig Schmitt ej för att hänvisa till partiregeringarnas missbruk av art. 48. Den liberala staten avböjde statens nödrätt, under det den bejakade en dylik rätt för individen. Vill denna lära vara konsekvent, måste den tillropa den i yttersta nöd varande staten: »Dö legalitetens sköna död!». Den nationella revolutionen har icke segrat med hjälp av verklighetens normativa kraft eller genom makt mot rätt utan »genom ett framträngande av det legitima gentemot det legala, det i verkligheten varande över det skenbart ännu gällande».¹ Ännu på den första nationalsocialistiska juristdagen på våren 1933 tenderar Schmitt till att förneka »alle justizförmigen Kontrollen der Hoheitsgewalt»,² men redan mot slutet av revolutionsåret har han modifierat denna ståndpunkt. Han erkänner det vara av stor juridisk och politisk betydelse, att weimarförfattningen upplöst sig själv »i överensstämmelse med dess egen legalitet» genom fullmaktslagen av den 24 mars, som även enligt weimarförfattningen är »legal»,³ och på den första arbetsdagen i den nybildade tyska rättsakademien medger Schmitt 5 november, att även den nya staten ej kan reda sig utan legaliseringar, normeringar och kontroller, ehuru de ej få vara »isolerade».⁴ Utan legalitet kan man dock ej klara sig, men man måste noga akta sig för »att frambringa en för folket främmande, för rörelsen främmande, med ett ord rent instrumental legalitet, såsom weimarförfattningen har skapat».⁵

Den betydelsefulla fullmaktslagen »Das Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich» av den 24 mars 1933 skapar ju en ny lagstiftare, riksregeringen, varmed enligt Schmitt den parlamentariska lagstiftningsstatens traditionella lagbegrepp övervunnits. Riksregeringen fick ju därmed också befogenhet att ändra författningen. Om man då åsyftar ett förintande av författningsnormer, uttalar Schmitt en blygsam önskan, att man i så fall måtte ange vilka delar

¹ DJZ 1933 sp. 675.

² Tatarin-Tarnheyden, E., Grundlage des Verwaltungsrechtes im neuen Staat s. 356. Archiv des öff. Rechts. N. F. Bd. 24.

³ Staat, Bewegung, Volk s. 8. (1933).

⁴ Tatarin-Tarnheyden a. st.

⁵ DJZ 1933 sp. 675. — På den andra nationalsocialistiska juristdagen tog Schmitt omedelbart till orda efter Franks inledningsanförande och utvecklade den nationalsocialistiska rättens grundtanke, som han formulerade som: intet brott utan straff. (Völkischer Beobachter 1 februari 1934).

av författningen, som upphört att gälla. Om man däremot endast har för avsikt att temporärt för något eller några konkreta fall sätta sig över författningens normer, kan man ej begära ett omnämnande av alla berörda författningsbestämmelser. Lagen undantog från den nya lagstiftningsbefogenheten riksdag och riksråd »som sådana», vilket dock enligt Schmitt icke kan hindra de mest vittgående förändringar ifråga om rösträtten, så länge riksdagen är en folkrepresentation och så länge den kan stifta lag, men det framhålles, att ett nytt slags representation måste skapas. Det stadgades också, att dessa utomordentliga befogenheter äro den »nuvarande riksregeringens». Schmitt hävdade i sin kommentar, som publicerades 1 april, att man ingalunda får döma denna bestämmelse utifrån den »pluralistiska» partistatens synpunkter, ty riksregeringens identitet bestämmes på ett avgörande sätt av rikskanslerns person. I vad mån förändringar i andra hänseenden kunna påverka regeringens identitet, är en rent politisk fråga, som ej i förväg och därmed oavhängigt av den politiska situationen kan besvaras.¹

Med v. Papen, inrikesminister Frick och dåvarande rikskommisarie Popitz insattes Schmitt i ett utskott för beredande av den betydelsefulla riksståthållarlagen,² vilken innebär en långtgående inskränkning av Tysklands federala struktur.³ Tyska riket fick därmed enligt Schmitt absolut primat gentemot länderna i »den politiska sfären», och han hävdar, att blott en stark och enhetlig statsmakt kan försvara en ländernas »förnuftiga» frihet och självständighet, ty en sådan finnes dock kvar, enär man ingalunda får sätta likhetstecken mellan »ledning» och »uppsikt». I hans kommentar till riksståthållarlagen slås man av att han numera accepterat ett i viss mån tidstypiskt ord, som han t. o. m. kursiverar, nämligen organism liksom organisk. Schmitt vore väl den förste att medge, att nu liksom för hundra år sedan rör det sig om ett polemiskt begrepp med udden riktad mot individualismen. Men nög är det en smula fatalt, att Schmitt i sin glänsande studie över Hugo Preuss med spelande ironi framhävt begreppets mångtydighet, ja vetenskapliga

¹ DJZ 1933 sp. 455 ff.

² DJZ 1933 sp. 581.

³ Se Schmitt, Das Reichsstatthaltergesetz (1933).

oanvändbarhet, och redogjort för icke mindre än sju (7) stycken vitt skilda betydelser.¹

Den stat, som nu enligt Schmitt skall övervinnas, är den liberala med dess tudelning i stat och individ. Denna dualism återfinns han i weimarförfattningens bägge delar, vilket lett till missbruk genom att enskilda åberopat sig på dess senare del. I ett föredrag 13 juni 1933 drar Schmitt upp en konturteckning av den kommande nationalsocialistiska staten, som i stället skall vila på en tredelning: ett slutet parti som bärare av statstanken med anspråk på totalitet, en korporativ samhällsorganisation och slutligen förvaltningsapparaten.² I ett föredrag av 6 oktober är tredelningen av något annat slag med tre olika »element»: folket, som är det opolitiska elementet, staten, som visserligen är politiskt men statiskt, och partiet, som är politiskt och dynamiskt.³ I varje fall så behöves ej längre något skydd för individen gentemot staten, enär det totala partiet genomsyrt staten.⁴ Man må akta sig, säger Schmitt, att med den gamla partistatens sofistisk undergräva den nya statens rättsliga grundvalar. Med staten blir också statsrätten renad och måste varda renad.⁵ Den tyska rättsordningens högsta lag är Hitlers vilja, som uttryckligen framhålls som den nu gällande tyska statsrättens grundläggande sats.⁶

Det finnes i varje »rättsligt» avgörande alltid ett moment av »freies Ermessen». Hela rättsordningen vilar ytterst på ett dylikt avgörande, om vilket man icke kan säga, huruvida det ur rättslig synpunkt är rätt eller orätt, ett avgörande, som icke teoretiskt kan fixe-

¹ A. a. s. 10 ff.

² DJZ 1933 sp. 959. Under revolutionsåret förekom Schmitts namn i snart sagt varje nummer av DJZ, där hans namn tidigare knappast förekommit. Hans föredrag refererades — en sällsynt hedersbevisning.

³ DJZ 1933 sp. 1321, 1532. — Schmitts negativa inställning mot nationsbegreppet är påfallande (senast i Staat, Bewegung, Volk s. 12), det är, såsom synes, blott med motvilja, som han över huvud för in det. Måhända beror det på att Schmitt en gång i Politische Romantik trängt djupt ned i romantikens politiska tänkande och där bevittnat svårigheten att ge det en central ställning i statsläran.

⁴ DJZ 1933 sp. 1321.

⁵ DJZ 1933 sp. 458.

⁶ DJZ 1933 sp. 1321.

ras. Och det föreligger en »plikt»¹ att låta ordning avlösa kaos, d. v. s. den schmittska antirationalismen bottenar i ett religiöst (katolskt) tänkande. Statsläran får icke under sken av att vara »opolitisk» eller »objektiv» bortse från statslivets ofrånkomliga innehåll av politiska element, ty med det »borgerligt-rättsstatliga» elementet uttömmar man i varje fall icke statens liv. Schmitts betydelse ligger kanske främst i hans ingående undersökningar över undantagstillståndets ställning i statsfilosofien, belägringstillståndets natur, undantagstillståndets förknippande med suveränitetens begrepp, som för Schmitt är oumbärligt, varigenom han kommer i motsatsställning till en hel rad av nuets statsläror, och slutligen anknytningen till art. 48 i weimarförfattningen. Han vänder sig mot wienserskolan, mot Krabbes lära om rättssuveräniteten, mot Laskis tes om den pluralistiska staten. Rätten är av sekundär art, och det finnes en sfär, som dominerar över alla andra. Staten får i eminent grad egenvärde. De moderna författningarna vilja främst begränsa, sönderslå, normera denna statsmakt, som förutsättes, som skjutes i bakgrunden, som man helst ville önska så långt vägen räcker. Men den finns där, och framför allt gör den sig gällande i kristider, och i yttersta nöd blir dess vilja lag. Parlamentarismen, liksom över huvud taget det »rättsstatliga» elementet är numera i stort sett en form blott, vars motståndare i demokratiens tidevarv äro bortfallna, en form, som ej längre pulserar av liv, som ej motsvarar nuets krav. Kampen mot fursteabsolutismen var berättigad, då denna makt ej längre motsvarade den politiska enhetens vilja. Under denna kamp splittrade man sönder statens vilja och diskrediterade staten, som vid nyare tidens början stod fram efter en nog så blodig utveckling, men vars maktfulla ordning dock är förutsättningen för att rätten skall kunna existera. Nu har demokratiseringsprocessen fortskridit, fursteabsolutismen är besegrad, men det, som man segrat med, har nu förlorat sitt berättigande. Nu söker enheten en representant, som på ett bättre sätt företräder dess suveräna vilja.

¹ Se ovan s. 214.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Ett förslag till omgruppering I sin berömda avhandling *Försök till utveckling af grunderna för svenska regerings-sättet* (Sthm 1812) diskuterar A. G. Silverstolpe i korthet de anmärkningar, som framställts mot den nya konstitutionen. Han finner, att »ett ganska ringa antal förtjena en alfvarlig uppmärksamhet».¹ Bland de inkast, som äro av sådan beskaffenhet, nämner han först »att anordningen af Regerings Formens åtskilliga delar, i allmänhet härmad efter den som röjes i de bägge förra Regerings-Formerna, brister i den slags klarhet, som skulle vara en följd af en indelning i titlar, efter ämnenas ordning».² Orsakerna till denna brist på »systematisk method» är att söka på skilda håll »men mer än allt annat i omöjligheten att inom den korta tidrymden af fjorton dagar, som den allmänna otåligheten med möda beviljade, göra ett arbete af mera regelbunden sammanställning».²

För icke så få av grundlagsfäderna spelade denna synpunkt en ganska betydelsefull roll: »en ny anordning af Constitutionens delar, om den en gång kan verkställas, skulle i längden verka förtroende för denna lag, derigenom att den, medelst hopbindningen med en allmän plan, bevisade riktigheten af de grundsatser, hvilka man nu finner deruti spridda här och där, ofta utan inbördes samband».² Allteftersom upplysningstidens rationalism trängdes undan av nya idéer och tankeströmningar, förlorade emellertid denna såväl som andra liknande problemställningar sin aktualitet. För den historiska skolans män måste varje bemödande i den riktningen närmast te sig som ett försök att utsudda författningens prägel av intim samhörighet med tidigare skeden i svenska folkets liv, ett försök att förvanska den ädelt naturvuxna produkten.

Fullständigt renons på ansatser att förverkliga Silverstolpes ovan refererade tanke är dock icke den närmast följande tiden. Man skulle därvidlag kunna peka på den mångsidige läkaren P. G. Ceder-skjöld's *Försök att bringa Sveriges grundlagar i system. Med anmärkningar, til hjälpreda för riksdagsmän.* (Sthm 1828). I det följande skall redogöras för ett mindre känt försök att inpassa regeringsformens paragrafer i ett strängt logiskt schema. Möjligen har avsikten därmed först och främst varit att lämna en »hjälpreda» för konungen. Såsom vi skola se, talar åtskilligt för att denna omredi-

¹ A. a. s. 95.

² Ibm s. 96.

gering av regeringsformen verkstälts på direkt uppdrag av Carl XIV Johan.

Den nämnda redaktionen av RF återfinnes i en handskrift i Norrköpings Stadsbibliotek. Dit har den kommit från Finspångs bibliotek. I den av B. Lundstedt uppgjorda katalogen över det sistnämnda biblioteket (tryckt i Sthm 1883) finnes den upptagen under »Juridik. Svensk. Grundlagar: Forme du Gouvernement (d. 6 Juin 1809). Handskrift. 95 sid. Folio. Frb.»¹ Det i förnämt rött franskt band bundna dokumentet har icke något annat märke än den runda blå stämpel med orden »Finspångs Bibliotek» kring monogrammet »C. E.» jämte ett typtrycksmärke med katalognummer 1692, som C. E. Ekman lät anbringa vid ordnandet av biblioteket i slutet av 1870- och början av 1880-talet.² Detta torde emellertid vara utmärkande för de flesta av de skrifter, varmed Gustaf af Wetterstedt utökade Finspångsbiblioteket.³ Det ligger därför nära till hands att förmoda, att handskriften befunnit sig i Wetterstedts ägo och av honom tillförts biblioteket.

Dokumentet utgöres av en omsorgsfullt utförd renskrift. Av handstilen har ingenting kunnat utläsas. I varje fall är det icke Gustaf af Wetterstedt, som fört pennan.

Det är, som man av det sagda kan förstå, fråga om en fransk översättning av 1809 års svenska regeringsform. Något som helst försök att ändra den lagfästa texten har icke blivit gjort. Just av detta förhållande kan man med någorlunda bestämdhet fastslå dess tillkomsttid. De grundlagsändringar, som fastställdes vid riksdagen 1817—18, äro samvetsgrant införda i texten men inga senare ändringar. Under alla omständigheter kan alltså handskriften icke ha tillkommit före år 1818. Med lika exakthet låter sig icke den senast möjliga tidpunkten för dess tillkomst fixeras. Dock ligger det nära till hands att förmoda, att eftersom de ändringar, som 1824 vidtogos i paragraferna 61 och 97, icke blivit iakttagna, så har nedskriften skett före denna tidpunkt. Man skulle i detta avseende kunna gå ännu ett steg längre. Det är A. G. Silverstolpes översättning av år 1811,⁴ som legat till grund för texten. Bl. a. har tre förklarande fotnoter som där förekomma ordagrant återgivits. Sålunda har vid översättningen av »rikets hofrätter» i § 47 gjorts följande anmärkning: »C'est par cette dénomination qu'on a cru devoir désigner les deux Tribunaux supérieurs de Suède et de Gothie, ainsi que le haut tribunal de guerre».⁵ Man kan med skäl fråga sig, om denna not skulle bibehållit sin oförändrade form, ifall nedskrif-

¹ A. a. s. 549.

² C. M. Carlander, Svenska bibliotek och exlibris. II: 1 s. 392.

³ A. a. och st. samt B. Lundstedt, Katalog öfver Finspångs bibliotek s. XVII.

⁴ Se förf:s avhandling Konung och Ständer 1809—1812, s. 136 ff., samt bil. I s. 303 ff.

⁵ Det bör anmärkas att Silverstolpe översätter »hofrätterna» med »les Cours de Justice» under det att handskriften har översättningen »les parlemens».

ten skett efter tillkomsten av »Hovrätten över Skåne och Blekinge» år 1820.

Här tillkommer emellertid en omständighet, som gör det vanskligt att av de sist nämnda förhållandena draga alltför bestämda slutsatser. 1819 utkom en ny reviderad upplaga av Silverstolpes översättning. Dels har man däri infört de t. o. m. 1818 antagna grundlagsändringarna, dels har man sökt bättra på språket och undvika klumpigheter, som onekligen här och var förekomma i Silverstolpes översättning. I nästan varje paragraf äro smärre språkliga ändringar vidtagna. Nu visar det sig, att handskriften språkligt sett i detalj följer 1819 års edition. Den skulle alltså kunna tänkas vara en i språkligt hänseende mekaniskt utförd avskrift av den nämnda upplagan, vilken avskrift praktiskt taget kan ha verkställts när som helst. Mot detta antagande strider emellertid bl. a. det faktum, att den som utarbetat denna redaktion av Sveriges regeringsform måste vara en person, som varit ganska väl insatt i svenska konstitutionella förhållanden och dessutom besuttit en aktningvärd fond av statsrättsliga kunskaper. I själva verket ligger en annan förklaringsgrund till den nära samhörigheten mellan de båda texterna närmare till hands: Finspångshandskriften kan ha ingått som ett led i förberedelserna till utgivandet av 1819 års upplaga, eventuellt framställts som ett alternativt tryckningssätt jämte den regelrätta grupperingen. Man kan peka på en del små detaljer, som tyda på att Finspångshandskriften föregått den tryckta editionen. I den mån små avvikelser förekomma skulle man kunna säga att handskriften språkligt sett intar en mellanställning mellan 1811 och 1819 års upplagor.

Sammanfattar man det ovan sagda, finner man, att det är högst sannolikt, att handskriftens tillkomsttid ungefär sammanfaller med 1819 års upplaga av RF:s franska översättning, antingen så, att den omedelbart föregått denna eller kort tid därefter nedskrivits.

Det som i denna sak huvudsakligen är av intresse för oss är det sätt, på vilket man gått i land med uppgiften att logiskt klassificera RF:s paragrafer. Däröfver får man tillräckligt besked genom handskriftens register, öfver vilket här nedan lämnas en översikt.

RF fördelas på 3 kapitel. Efter första paragrafen, som innehåller grundprincipen med rubrik *Forme de Gouvernement*, följer Chap. I. med titeln *De l'autorité Royale*, vilket omfattar paragraferna 2—46. Detta är indelat i två artiklar: den första med samma överskrift som kapitelrubriken *De l'autorité Royale* och den andra med rubriken *De l'exercice du pouvoir exécutif*. Första artikeln utgöres av paragraferna 2—10, och inom denna äro RF:s paragrafer upptagna i följande ordning: 2, 3, 41, 42, 40, 39, 44, 45, 48. Artikel två är uppdelad i 6 st. sektioner. Den första av dessa har rubriken *Administrations générales* med följande paragrafer 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 38 och 43. Section 2. heter *Defence de l'État* och innehåller §§ 14, 13 och 15. Sect. 3. behandlar *Rélations extérieures* med §§ 11 och 12. Sect. 4 reglerar *Administration de la justice* med §§ 16, 17,

18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 och 27. Sect. 5. *Nominations et promotions* består av §§ 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37; och slutligen kommer sect. 6 *Révocables; inamovibles* med §§ 35 och 36.

Andra kapitlet har, överrubriken *De l'autorité Législative* och omspanner enligt handskriftens numrering paragraferna 47—107. Under detta komma först utan särskild rubrik RF-paragraferna 87, 88, 89, 90. De övriga äro fördelade på 5 artiklar. Första artikeln bär titeln *De la convocation des Etats* och innehåller följande RF-nummer §§ 49, 93, 94, 91, 92 och 95; andra artikeln *De la tenue et durée de la diète* §§ 50, 51 och 109; tredje artikeln *Ouvertures et travaux préparatoires* §§ 52, 53, 54, 55, 56 och 84. Fjärde artikeln, som har rubriken *Objets et modes de deliberations*, är delad i 4 sektioner, nämligen sect. 1. *Finances, revenus, subsides*, vilken omfattar RF:s samtliga paragrafer fr. o. m. 57 t. o. m. 80 och dessutom § 113 instucken mellan paragraferna 75 och 76; sect. 2. *Surveillance des Etats pour la justice* med paragraferna 96—104; sect. 3. *Surveillance des Etats pour l'administration* med §§ 105, 106 och 107 samt sect. 4. *Surveillance des Etats pour la liberté de la presse* med §§ 86 och 108. Slutligen följer femte artikeln *Prérogatives et garanties des députés* med §§ 110, 111 och 112.

Sista kapitlet har inga underavdelningar. Under den något obestämda rubriken *Dispositions générales*, har samlats paragrafer, som icke lämpligen kunnat passas in annorstädes. Följande RF-paragrafer ha där fått sin plats 46, 47, 81, 82, 83, 85 och 114.

Om än på åtskilliga punkter anmärkningar kunna göras mot detta sätt att ordna regeringsformens normer, måste man nog i stort sett erkänna, att utifrån de principer, efter vilka systematiseringen skett, har grupperingen lyckligt genomförts. Vem kan då tänkas vara upphovsmannen till detta försök, eller vilka personer stå bakom?

Vi ha hittills underlåtit att taga i betraktande en omständighet, som samtidigt komplicerar saken och ger den ett något vidare historiskt perspektiv: Det ovan refererade registret har förut förekommit i tryck, t. o. m. vid två olika tillfällen, och vid båda tillfällena i mer än en form.

År 1826 trycktes på Eckersteins förlag (Sthm) i stort format en *Tableau Synoptique, Des 114 articles de la Constitution Suédoise, classés par ordre des matières*. Efter första paragrafen, som är ställd ovanför det hela, följa paragraferna ordnade på 4 spalter under sina respektive kapitel och underavdelningar med rubriker. Början av varje paragraf är angiven och vid sidan står en rubrik för paragrafen ensam eller genom klammer en gemensam rubrik för en liten grupp närstående paragrafer. Samtidigt trycktes tablån i ett mindre format med angivande blott av rubrikerna jämte uppräknings av de RF-nummer som falla under respektive avdelningar. År 1828 trycktes på nytt dessa båda tablåer, *Table Synoptique*, hos Carl Deleen, Stockholm; och dessutom trycktes i båda formaten en svensk version, *Synoptisk Tabell*, därav. En skillnad föreligger dock mellan de båda årgångarna, i det att 1826 andra kapitlet i hand-

skriften, *De l'autorité Legislative*, placerats före kapitlet *De l'autorité Royale et du pouvoir exécutif*, under det att man 1828 har samma ordning som i handskriften.

Man kan då fråga sig, om icke Finspångshandskriften endast är ett försök att efteråt utföra de principer, som framställts i de ovannämnda tablåerna. Däremot strider emellertid, vad vi ovan sagt om handskriftens intima samhörighet med 1819 års franska upplaga av RF. Bland annat skulle detta antagande betyda ett fullständigt själlöst avskrivande av den tryckta texten. Dessutom finnes en mångfald smådrag, som visa att handskriften föregår de tryckta tablåerna. Att handskriften har paragraferna numrerade från 1—114 under det att i tablåerna varje sektion har sin numrering, kan ju knappast bevisa något, men däremot understryka en rad förändringar och förbättringar, språkliga eller av annan art, att tidsföljden dem emellan är den ovan angivna. I handskriften är exempelvis i marginalen på sina ställen satt in paragrafrubriker, men detta är långt ifrån konsekvent genomfört; då i handskriften RF § 41 säges handla om konungens *majorité* men i tablåerna om hans *minorité*, så är det bra mycket naturligare att tänka sig *majorité* ändrat till *minorité* än tvärtom o. s. v. När alla de exempel, som kunna framdragas, peka i samma riktning, är man berättigad att draga slutsatsen, att handskriften i detta fallet är det primära aktstycket.

Meningen med tryckningen av tablåerna har angivits av dem själva genom en not, som återfinnes på det stora formatet både 1826 och 1828. Noten återges här i sin svenska version: »Upställningen i denna Tabell har tvenne förmåner som icke lära kunna bestridas, neml. 1:o at man utan svårighet finner den artikel i Regerings-Formen som man önskar rådfråga, och 2:o at i anseende til ordnandet af artiklarne, en betydlig lättnad derigenom åstadkommes för dem som äro intresserade at i minnet bibehålla de Constitutionela föreskrifterne. — Om, med afseende på dessa fördelar, Constitutions-Utskottet vid en blifvande Riksdag skulle finna för godt proponera, at Regerings-Formen hädaneftter bör tryckas efter den method som här är följd, så torde observeras at i Constitutionen finnas §§ som innefatta föreskrifter, hvilka med rätta icke höra tillsammans; at de antingen böra åtskiljas och erhålla nya numror, eller ock flyttas til andra §§ hvilkas innehåll mera öfverensstämmer med dem.»

Det synes sålunda, som om man närmast avsett att upplysa riksdagsmännen och hoppats på att KU, sedan det fått kunskap om denna bättre »tryckningsmetod», skulle taga initiativet till ett statsmakternas beslut att övergå till densamma. Man skulle under sådana omständigheter kunna vänta sig, att detta förslag satt några spår efter sig i 1828—30 års riksdagshandlingar. Förf. har icke kunnat finna någon som helst antydning därom varken i de tryckta handlingarna eller, vilket som är mer anmärkningsvärt, i »Konstitutionsutskottets protokoll och handlingar» för nämnda riksdag.¹

¹ I Riksdagsbiblioteket.

Någon enskild riksdagsman har sålunda icke funnit det vara mödan värt att taga upp detsamma i en motion till KU, och utskottet själv har antingen icke observerat eller också helt negligerat det. Även tidningarna tyckas fullständigt ha ignorerat de synoptiska tabellernas existens. Om detta icke visar något annat, så visar det under alla omständigheter, att det vid denna tid var dålig jordmån i Sverige för den sortens spekulationer.

Det är också troligt, att det till mycket ringa del är någon svensk mans arbete, som ligger bakom. Ätminstone tvingas man antaga detta, om man tager nedan citerade uttalande från initierat håll för gott, och någon anledning att betvivla detsamma föreligger icke. P. A. Wallmark har i sin självbiografi i *Biografiskt lexikon* haft anledning omnämna en fransman Joseph Izarn, »f. d. en af les Inspecteurs de l'université de France», och därtill fogat en not av följande innehåll: »Förtrytsam öfver den oordning, hvori de särskilda paragrapherna i vår Grundlag förekomma, författade och utgaf han under sitt vistande i Stockholm i tabellform, en *Tableau Synoptique de la Constitution Suédoise*, på hvilken han, i ordning efter ämnena, classificerat dess stadganden». ¹ Man lägger märke till den positiva form, i vilken uttalandet är klätt. Under alla omständigheter är det tydligt, att Izarn stått för utgivandet av dessa tablåer. Wallmarks uttalande bestyrkes för övrigt av ett P.S. i ett odaterat brev från Izarn till Wallmark: »Mais pour Dieu envoyer moi ma table des art. V. constitution». ²

Enligt Wallmark var denne Izarn »sedan längre tid tillbaka känd och med särdeles tillgifvenhet omfattad af H. M. Konungen». ³ I själva verket synes mr Izarn ha varit en av de förnämsta och mest användbara bland de icke så få f. d. landsmän, som mer eller mindre direkt stodo i Carl Johans tjänst. De anlätades av konungen som hans språkrör i den europeiska pressen, enkannerligen den franska, som mellanhänder vid förandet av delikata underhandlingar av olika natur och som rapportörer av det spel bakom kulisserna, vilket de genom sina skilda ställningar och förbindelser hade tillfälle att iakttaga, slutligen voro de i vissa fall konungens personliga rådgivare, alltså ofta i en person förenande en underlig blandning av journalist, spion, kulturattaché och privatminister. Genom antydningar i samtida brev får man ett intryck av att denne Izarn tillmättes en ganska stor betydelse av dem, som kunna förutsättas väl känna till förhållandena. ⁴

¹ Bd 19. Uppsala 1852, s. 450.

² Wallmarkska brevsaml. Ep. V: 4. 10. KB.

³ A. a. och st. — Izarns sista brev till Wallmark d. 12/6 1842 har ovan till följande anmärkning av Wallmark: »Izarn, Lärde fransman, under kejsartiden en af les Inspecteurs de l'université; förtrolig vän af H. M. Konungen — en ädel och älskvärd man, som hedrade mig med sin vänskap».

⁴ Se t. ex. brev till G. af Wetterstedt från G. Löwenhielm den 16/10 1822 och 22/11 1834 (Wetterstedt-Gyldenstolpeska saml. 6. RA). Genom Löwenhielms förmedling (Se brev till G. Löwenhielm från Germain Sarrut den 17/2 och 3/6 1836, G. Löwenhielms saml. 6 d. RA) kom Izarn att bliva den egentliga för-

Izarn vistades omväxlande i Stockholm och Paris. Strax efter Carl Johans trontillträde synes han på konungens inbjudan ha infunnit sig i Stockholm,¹ där han vistades en längre tid. I varje fall har han befunnit sig i Stockholm på höstsidan 1819, eftersom han den 26 oktober sagda år därifrån skrivit ett brev till Wallmark,² som talar om vissa bostadsbesvär som han haft. På samma sätt kan man sluta sig till, att han bott i Stockholm i december 1822, i mars 1824 och i maj 1826.² Det förefaller, som om han huvudsakligen hade uppehållit sig i Sverige intill sistnämnda år och därefter framlevt sitt liv till större delen i Paris. I ett par av breven från sistnämnda plats får man en antydning om de kanaler, genom vilka förbindelsen mellan honom och Carl XIV Johan upprätthölls. Den 26 mars 1827 uppmanar han Wallmark, att lämna sina eventuella brev till »le general Holst», som skall laga med, att de komma honom tillhanda, och den 11 juni 1836 talar han om, att mr Ulrich kommer att göra samma tjänst, ifall Wallmark så önskar.²

Man torde kunna våga utgå ifrån, att den reviderade upplagan 1819 av Silverstolpes franska översättning av RF utkommit på föranstaltande av Carl XIV Johan. Det har icke lyckats oss att finna något direkt bevis för att den språkliga revideringen därvid varit uppdragen åt Joseph Izarn, men åtskilligt talar för och ingenting synes motsäga, att så är fallet. RF:s osystematiska uppställning har vid detta arbete stött fransmannens logiska sinne, och han har för sin kunglige uppdragsgivares räkning utarbetat den nygruppering, som innehålles i Finspångshandskriften. Denna översiktliga anordning av RF:s olika delar har tilltalat konungen, och han har icke haft något att invända mot att den kommit till svenska folkets kännedom. Det troligaste är väl, att han därvid bekostat tryckningen av de omnämnda tabläerna, ty att Izarn skulle drivit sin intellektuella lidelse så långt, att han på detta sätt velat förmå det främmande folket att få bättre form på sin viktigaste grundlag, är föga sannolikt.

Det måste nog erkännas, att det är ganska magra positiva resultat, som vår lilla undersökning kommit fram till. Den intressantaste sidan av saken ligger icke heller på det hållet. Tvärtom skulle vi vilja säga, att denna just hänger samman med det negativa utslag, som undersökningen givit. På ett utomordentligt talande sätt visar detta, huru pass litet intresse man hade till övers i 1820-talets Sverige för spekulationer av denna art. Därigenom lämnas indirekt

fattaren till Carl XIV Johans biografi i det stort anlagda verket *Biographie des hommes du jour* av Germain Sarrut och Saint-Edmé (Bernadotte i första delen av andra bandet s. 164 ff. Större delen därav översatt till norska och tryckt i Skilling-Magazin, Christiania 1838). »Izarn est devenu le véritable rédacteur et presque le metteur en pages», säger Löwenhielm därom enligt sitt koncept till »Respectueus Memorandum» den 14/6 1836 (Löwenhielms saml. 6 a. RA).

¹ Se Leonce Pingaud, Bernadotte, Napoleon et les Bourbons. Paris 1901, s. 377 f.

² Ep. V. 4: 10.

ett bidrag till belysande av tidsandan, som icke kan anses vara värdelöst.

Bortsett från dessa historiska synpunkter är emellertid detta försök att systematiskt gruppera innehållet i vår regeringsform så klart och omsorgsfullt genomfört, att det i och för sig väl kan förtjäna att räddas från glömskan.

Sigfrid Andgren.

Författareskapet till det s. k. Då konstitutionsutskottet vid 1809—10 korsbergerska memorialet. Års riksdag i början av augusti 1809 överlämnade till stånden sitt förslag till riksdagsordning, visade det sig att däri fanns ett par paragrafer (§ 30 och § 67, den senare fick i den slutligen antagna lagtexten ordningsnumret 68), som utbyggde ständernas i regeringsformen stadgade bevillnings- och statsregleringsrätt genom att även tilldela dem formlig revisionsrätt, vilken i första hand skulle utövas dels genom statsutskottet under riksdagarna, dels genom särskilda mellan riksdagarna vart annat år sammanträdande revisorer, valda till lika antal av vardera av de fyra stånden.

Denna nyhet väckte — att döma av riksståndens protokoll och andra tillgängliga handlingar från denna tid — intet speciellt uppseende inom stånden, endast från ett enda håll framfördes kritik häremot, men denna var så mycket mera betydelsefull och rönt den största uppmärksamhet från konstitutionsutskottets sida. Rådsmannen Korsberger, representant för Falu stad, uppläste nämligen den 1 sept. i borgareståndet ett memorial, i vilket dessa revisionsparagrafer samt det föreslagna stadgandet i § 42 om statskontorets förhållande till statsutskottet och revisorerna underkastades en kritisk granskning. Här är ej platsen att i detalj redogöra för innehållet i detta ganska ofta återropade anförande. Vare det nog sagt, att memorialförfattaren anser, att dessa bestämmelser ej alls passa ihop med den maktfördelningsprincip, som legat till grund för den ett par månader tidigare antagna regeringsformen.

Detta s. k. korsbergerska memorial är ett i flera avseenden mycket intressant aktstycke, främst därför att det ger ett slags kommentar till den nyantagna författningen eller åtminstone till vissa idéer, som legat bakom och som väglett konstitutionsutskottet i dess arbete. Då därtill kommer, att författaren alltid uppgivits vara Hans Järta, utskottets sekreterare under tiden för regeringsformens utarbetande, så blir detta inlägg än mera beaktansvärt.

Under studium av dessa revisionsbestämmelsers tillkomst och det korsbergerska memorialets betydelse för deras slutliga redaktion, har undertecknad haft anledning fråga sig, hur man vet, att Järta är författaren. Då det i regel på tal om detta memorial endast brukar sägas, att »Järta är dess författare» eller dylikt, så kanske

det kan vara befogat att verkligen undersöka, om och i så fall vilka bevis det finns för detta påstående.

Korsbergers memorial återfinnes i borgareståndets tryckta protokoll för den 1 sept. 1809, del 2: 1, sid. 556 ff. Det finnes in extenso avtryckt i Hagman: Om den svenska statsrevisionens sammansättning och verksamhetsformer, sid. 6 ff. I Rydin: Om 1809—10 års riksdags statsrättsliga betydelse för statsregleringen, sid. 51 ff. är det delvis anført. (Jfr ock Hesslén: Statsrevisorerna och den styrande makten, sid. 114 f., i Studier rörande riksdagens kontrollmakt, utg. av A. Brusewitz.) Att författaren är Järta uppgives med bestämdhet, dock utan bevisning av H. Forssell i dennes edition av Järtas Valda Skrifter (se sid. XXXIII), och i justitierådet Södergrens Järta-samling på Kungl. Biblioteket finnes ett tryckt exemplar (ur borgareståndets protokoll) av memorialet med påskrift, att det »var författat av Hans Järta, enligt meddelande av hans son Hofrättsrådet Fr. Järta, i brev den 21 jan. 1868 till J. A. Södergren, som därefter sett Hans Järtas koncept». Detta koncept, skrivet med Hans Järtas egen hand, finnes i Järta-samlingen på Uppsala universitetsbibliotek (signum F 857 j, pag. 66). I ett brev till dåv. statsrådet G. Fr. Wirsén, daterat Uppsala den 2 nov. 1827, meddelar Järta, att han är författaren. (Brevet finnes i Wirsénska saml. på Riksarkivet. Docenten S. Andgren, Lund, har gjort mig uppmärksam på detta brev existens, för vilket jag är honom stor tack skyldig.) Då brevet veterligen aldrig tidigare observerats i litteraturen, kan det ha sitt intresse att här citera en del av dessamma. Det är skrivet under intryck av händelserna vid 1827 års beryktade statsrevision och C. H. Anckarswärds uppmärksammade aktion därunder.

Järta skriver [stavningen moderniserad]: »För min enskilda del är jag glad, att regeringsformen, i vars redaktion jag hade en huvudsaklig del, ej sanktionerar eller ens medger någon sådan Riksens ständers eller deras ombuds revisionsmakt över statsverket, som sedermera blivit av regeringen erkänd och steg från steg förd till nuvarande överdrift. Riksdagsordningen, uppgjord sedan jag lämnade konstitutionsutskottet, började att grundlägga detta revisionsvälde. Men däremot framställde jag anmärkningar i en P.M., som en ledamot av borgareståndet, Korsberger, den 1 sept. 1809 uppläste i nämnda stånd, och som verkade åtminstone en och annan viktig jämkning i det första projektet till riksdagsordning, särdeles den i 30 §, att man vid granskningen av statsutgifter skulle blott tillse, att huvudtitlarnas summor ej blivit överskridna eller under huvudtitlarna ej förda anslag, som vore för dem främmande. Nämnda P:M. har jag nu uppsökt i borgareståndets tryckta protokoll för 1809 och jag kan ej neka, att jag, som endast erinrade mig dess tillvarelse, nu känt vid genomläsningen därav någon tillfredsställelse. — Framdeles torde jag väl också avtrycka den i en enkel berättelse om tillkomsten av Riksens ständers revisorers makt.» (Någon sådan berättelse av Järta är ej känd.)

Det kan alltså ej råda minsta tvekan om Järtas författarskap. Granfelts löst framkastade förmodan (i »Om frihetsproblemet i 1809 års författning» tryckt i Umeå högre allm. läroverks årsredogörelse 1927—28; se sid. 21, not 1), att Järta ej talat genom rådmann Korsberger, förtjänar intet avseende.

Även i ett annat sammanhang har Järta på visst sätt uttalat sin tillfredsställelse över de ändringar, som med anledning av hans framstöt gjordes i ifrågavarande paragrafer. I en av Kungl. Maj:t från Järta infördad P.M. (daterad den 5 febr. 1810) angående lämpligheten av att sanktionera den av ständerna antagna riksdagsordningen säger han, att det vid jämförelse med det första förslaget visar sig, att i den nu antagna redaktionen ständerna »sorgfälligt rättat de föreskrifter i berörde förslag, som kunnat leda till rubbning av regeringsformens grunder och sträcka Rikens ständers befattning inom kretsen för den styrande maktens uteslutande verksamhet». (Denna P.M. är tryckt av E. Fahlbeck i »Hans Järta och 1810 års riksdagsordning», Statsvetenskaplig Tidskrift 1929.) De här framförda synpunkterna om att det första förslaget till riksdagsordning ej överensstämde med den antagna regeringsformens principer gå ju igen i det korsbergerska memorialet och bekräfta den nära frändskapen mellan P.M:s och memorialets författare.

Däremot måste sägas, att Järta den 5 febr. 1810 fått pruta av betydligt på de krav, han den 1 sept. 1809 hade på överensstämmelsen mellan de båda grundlagarnas »anda», ty de jämkningar, som gjordes efter Korsbergers inlägg, voro i sak ej allt för betydande. Att Järta i sin P.M. icke desto mindre uttalar sin tillfredsställelse med dem och tillstyrker riksdagsordningens sanktionering, berodde helt säkert på det partipolitiska läget i riksdagen vid denna tidpunkt. Det gällde för det »konstitutionella» partiet, d. v. s. för Järtas vänner i konstitutionsutskottet och på riddarhuset, att genom att så skyndsamt som möjligt skapa laga former även för riksdagens verksamhet parera motståndarnas till höger och vänster gemensamma angrepp på dess författningsverk. (Jfr t. ex. Erik Fahlbeck, Ståndsriksdagens sista skede, i Sveriges riksdag I: VIII sid. 73 ff.)

I vilken grad det på riksdagen 1809 var känt, att Järta var den verkliga författaren till de i borgareståndet framförda anmärkningarna mot de nya bestämmelserna i riksdagsordningen om ständernas revisionsrätt, är svårt att nu avgöra. Vissa tecken tyda dock på att den verkliga auktor bakom Falu-rådmannen åtminstone i vissa kretsar var väl känd.

Den omständigheten att konstitutionsutskottet tillbakavisar så gott som alla övriga anmärkningar mot dessa paragrafer, men ägnar det korsbergerska memorialet den största uppmärksamhet och omformulerar, under åtminstone delvis tillmötesgående av dess intentioner, revisionsparagraferna (§§ 30, 42, 67), tyder på, att utskottet ej blott känt sig träffat av kritiken utan måhända också på

att memorialets verkliga författare är en av utskottet känd och högt skattad person. Det bör också framhållas, att hela memorialet bär vittne om att dess upphovsman på ett sätt, som knappast kan tänkas vara möjligt för en rådman Korsberger från Falun, är initierad i de principer, som ligga till grund för det fullbordade författningsarbetet. Redan för en samtida iakttagare torde det därför stått klart, att memorialets frambärare ej kunnat vara dess författare. Gissningarna angående författarskapet böra i så fall stannat vid en utanför riksstånden stående men i författningsfrågan intresserad och initierad person. Närmast till hands låg givetvis då att tänka på Hans Järta.

Under diskussionen om konstitutionsutskottets förändrade förslag av ifrågavarande paragrafer i riksdagsordningen opponerar sig en talare, Morath, på riddarhuset (Riksdagstryck Ad., okt., sid. 4444) mot den nya stiliseringen av § 30. Denne tillhörde det mot de »konstitutionella» fiendliga lägret. Han säger bl. a.: »Det är möjligt, att någon arrangerad anmärkning från ett annat av riksstånden givit anledning till förändringar». Greve Ad. G. Mörner, konstitutionsutskottsledamot och gammal vän till Järta, uppträder och försvarar utskottets förändringar av §§ 30, 42, 68 [f. d. 67] genom att på riddarhuset helt enkelt uppläsa det korsbergerska memorialet och att sedan flera gånger under diskussionens lopp direkt återropa det. (Se riksdagstryck Ad., okt., sidd. 4453 f., 4522, 4554 [feltryck i prot. 4534]).

Alla dessa omständigheter och yttranden synas stöda antagandet, att Järtas författarskap varit känt åtminstone inom vissa kretsar på riksdagen.

Givetvis kan det frågas, hur det kom sig, att Järta framträdde på detta sätt. S. Andgren (Konung och ständer 1809—1812, Lund 1933, sid. 84) söker göra troligt, att det korsbergerska memorialet är en partitaktisk manöver av »de konstitutionella» för att under så ringa uppseende och motstånd som möjligt få tillfälle att i konstitutionsutskottet, där man ännu hade majoritet, omarbeta förslaget till riksdagsordning. Detta resonemang förutsätter tydligen, att utskottsmajoriteten från början ej skulle ha insett de ifrågavarande paragrafernas verkliga innebörd men senare kommit till insikt härom och då sökt förbund med Järta. I och för sig är ju detta tämligen osannolikt. Det kan dessutom påpekas, att ingen antydning om ett dylikt sammanhang finnes i det ovan citerade (av Andgren först efter det ovannämnda arbetets utgivande påträffade) brevet, tvärt om låter ju Järta där påskina, att han varit ensam i sin aktion, men detta brev av 1827 är givetvis ej i och för sig bevis nog. Det faktum, att de med anledning av det korsbergerska memorialet vidtagna förändringarna i realiteten ej innebära så betydande eftergifter för dettas tankegång, som tidigare ofta gjorts gällande och som Andgrens resonemang fordrar, gör det dock än mera svårt att godtaga Andgrens ovannämnda förmodan.

Naturligtvis kan det tänkas, att regeringen, som Järta nu såsom statssekreterare tillhörde, haft någon andel i Järtas framträdande eller att hans gamle vän Mörner, som, först en knapp vecka innan det första förslaget till riksdagsordning framlades inför stånden, fått plats i konstitutionsutskottet och därför kanske ej hunnit att göra sina ev. förefintliga speciella synpunkter gällande, samarbetat med Järta. För denna senare eventualitet talar i så fall också dels den omständigheten, att Mörner opponerat mot de tidigare under riksdagen framförda förslagen om ständerrevision av förvaltningen under tiden 1800—09, dels att han, som nämnts, under diskussionerna på riddarhuset om de föreslagna förändringarna i riksdagsordningen använder ordagrant det korsbergerska memorialet som argument i diskussionen. Dessutom kan påpekas att det finns en viss överensstämmelse mellan tankegången i det korsbergerska memorialet och i Mörners yttranden i annat sammanhang vid denna riksdag, såsom Andgren (a. a. sid. 83) gjort gällande. Att man i så fall valt borgareståndet till plats för denna framstöt kan bero på, att där partislitningarna ej voro så stora som på riddarhuset. Det bör dock framhållas, att Mörner ej vid något tillfälle, så vitt känt är, förordat det korsbergerska memorialets yrkande på strykning av de föreslagna revisorerna m. m. utan endast förordat konstitutionsutskottets ytterst måttliga modifieringar. Denna omständighet synes å andra sidan tyda på att Mörners andel i memorialets tillkomst ej varit allt för betydande — om ens någon. Tänkas kan också, att Järta handlat på egen hand i förtrytelse över att förslaget till riksdagsordning ej syntes honom passa ihop med den författning, han i sina tankar utformat och menat sig såsom konstitutionsutskottets sekreterare vara med om att sätta på pappret. Detta synes i själva verket vara det mest sannolika. Veterligen har heller intet rykte nått eftervärlden, att Järta i detta fall gått andras ärenden.

Gunnar Hesselén.

Den svenska ministärens sammansättning 1905—1932. De svenska ministärernas sammansättning intill år 1905 har utförligt redovisats i Leif Kihlbergs avhandling: Den svenska ministären under ståndsriksdag och tvåkamarsystem. I det följande skall översiktligt redogöras för ministärernas sammansättning under perioden $\frac{2}{8}$ 1905— $\frac{27}{9}$ 1932. Bifogade tab. II ansluter sig till motsvarande tabell i nämnda avhandling.

Vid en överblick över perioden 1905—1932 finna vi, att en snabb växling av ministärerna ägt rum, så att deras medellivslängd blott blivit $1\frac{5}{6}$ år mot $3\frac{1}{2}$ år enligt Kihlbergs beräkning under perioden 1867—1905. Ministärskiften ha i regel varit totala, så att inget statsråd övergått från en regering till den efterföljande. Blott under periodens första del fram till 1920, innan de moderna partierna

hunnit stabiliseras, inträffade icke-totala ministärskiften, nämligen $\frac{7}{11}$ 1905, $\frac{30}{3}$ 1906, $\frac{30}{3}$ 1917 och $\frac{10}{3}$ 1920, och även då övergingo blott ett litet antal: tre 1905 och fyra 1920. De icke-totala ministärskiftena 1905 och 1920 berodde dock även på föregående ministärskoalitionskaraktär. Det högsta antal på varandra följande ministrar, som samma person tillhört, var tre, nämligen periodens tre första, då Tingsten var krigsminister. Inom de olika ministärerna ha emellertid ofta partiella ministerombyten ägt rum särskilt vid periodens början. I de av de olika partierna tid efter annan bildade ministärerna finner man emellertid ofta i ganska stor utsträckning samma personer. Detta gäller särskilt de socialdemokratiska.

Riksdagsmannainslaget är under denna period starkare än förr. I medeltal komma på varje minister nära 7 riksdagsmän mot drygt 5 under tiden 1867—1905. Särskilt markerat är detta i vänsterministererna, speciellt de socialdemokratiska, där antalet varierar mellan 11 och 9. I de fyra högerministererna var medeltalet knappt 6 och i de två ämbetsmannaregeringarna icke fullt 2; i den ena av dessa fanns på slutet ingen enda.

Vad beträffar Första-kammar- och Andra-kammarinslaget, finns även här en avgjord skillnad mellan höger- och vänsterministererna. I de förra var Första-kammar-elementet hela perioden starkast representerat, medan i de senare Andra-kammar-elementet var i kraftig övertikt fram till 1920. Med Första kammarens då genomförda demokratisering kom emellertid även vänsterministerernas riksdagsmannainslag att övervägande tagas från denna kammare. För perioden i dess helhet finns en obetydlig övertikt till Första kammarens förmån, vilket dock uppväges därav, att statsministern nio gånger tagits från Andra kammaren men blott sju från Första. Till jämförelse kan nämnas att under föregående period på 4 Första-kammar-ledamöter kommit blott 1 Andra-kammar-ledamot.

Om vi åter se på statsrådsledamöternas egenskap av politiker eller fackmän, så finns inom perioden två epoker. Den första, sträckande sig fram till Edéns minister 1917, utmärkes därav, att de politiska statsråden uteslutande äro att söka i riksdagen och att deras politiska bana börjat först med deras inträde däri. Dessförinnan ha de utbildat sig på något fackområde och deltagit i praktiska värv. Fr. o. m. Edéns minister möta vi, dock huvudsakligen i vänsterministererna, de verkliga yrkespolitikerna, som redan från början ägnat sig helt åt politikens område och där gjort sin karriär. Detta sammanhänger med bildandet omkring sekelskiftet av riks- eller folkpartier, varav det socialdemokratiska från 1889 var äldst och det konservativa från 1904 yngst. Dessas ledande män ingå så småningom i riksdagen och statsrådet.

Före 1905 voro statsrådsledamöterna inga utpräglade politiker utan i främsta rummet ämbets- och fackmän. Blott statsministern brukade vara en mera framstående politiker. Efter denna tid blir det politiska inslaget allt starkare. I regel blir det partiledarna, som bilda ministärerna, och de taga med sig dit de främsta i respektive

partistyreiser. Medan i högerregeringarna även de rent fackliga intressena äro väl tillgodosedda — ibland så starkt att de närma sig ämbetsmannaministärerna — så äro i de socialdemokratiska ministärerna de politiska intressena förhärskande.

De taburetter, där fäckintresset varit bäst tillgodosett, är justitieläroverkets och jordbrukets. Den förra har under samtliga 17 ministärer varit besatt med juridiskt utbildade personer: domstolsjurister, advokater och professorer. Även den senare har uteslutande varit besatt av fackmän: jordbrukare och jordbruksforskare samt en vice ordförande i Folkhushållningskommissionen, ett 1916—1920 existerande bihang till jordbruksdepartementet.

Utrikesministerposten har 11 gånger överlämnats åt fackmän: 6 diplomater, 4 folkrättslärdar och 1 internationell finansman. Som försvarsminister ha suttit högre militärer i 7 och civila fackmän i 2 ministärer. Detta är den post, där största skillnaden funnits mellan höger- och vänsterministärerna. I de förra ha alltid suttit fackministrar men i de senare blott en enda gång, i Staaffs I. ministär. Beträffande civilministerposten före 1920 så var den nästan uteslutande besatt med landshövdingar och landssekreterare. Någon speciell kvalifikation för cheferna för de då nyinrättade social- och kommunikationsdepartementen kan man knappast finna. Visserligen ha ett par i det förra varit socialstatistiker och ett par i det senare väg- och vattenbyggnadsmän. Finans- och handelsministerposterna ha ofta upptagits av framstående affärs- och industrimän och särskilt den förra varit starkt politiskt betonad. Ecklesiastikminister har oftast en skolman varit: 4 gånger folkskollärare, 6 gånger läroverkslärare och 2 gånger universitetsprofessorer; en gång har kyrkan varit representerad genom en biskop. I allmänhet ha dessa män även haft starka politiska intressen. Bland konsulterna har man som regel funnit statsministrarna själva; av de övriga har det övervägande flertalet varit juridiskt utbildade ämbetsmän.

Medan de svenska regeringarna före denna period »företrädesvis rekryterats ur ålderdomens leder», blir statsrådets medelålder för hela denna period omkring 49 år. Den yngsta ministären är Brantings I. med en medelålder av knappt 44 år och den äldsta Lindmans II. med 53 $\frac{1}{4}$ år. I regel är vänsterministärernas medelålder under och högerministärernas över 49 år.

Det yngsta statsrådet är Östen Undén, som vid sitt inträde i Edéns ministär blott var 31 år, och det äldsta Ernst Trygger, som vid sitt inträde i Lindmans II. ministär var nära 71 år. Den yngste statsministern under perioden var Lindman, som då han bildade sin I. ministär ännu icke fyllt 44 år. Han intog därmed platsen som Sveriges näst yngste statsminister; närmast efter Themptander. Emellertid blev han även, då han bildade sin II. ministär, jämte de Geer periodens äldste med 66 år fyllda.

Ser man på statsrådsposternas besättande, kan man i vårt land urskilja en särskild grupp av politiskt och administrativt väl utbildade personer, vars medlemmar främst komma i fråga vid ministär-

bildningarna. Sedan en person av denna grupp väl kommit i statsrådsställning, återkommer han gärna även i det följande. I denna grupp finner man partiernas ledare och övriga mest inflytelserika män. Så ha av de 134 personer, som varit statsråd de 27 åren $\frac{2}{8}$ 1905— $\frac{27}{9}$ 1932, 45 suttit i mer än en ministär: 5 ha suttit i fyra, nämligen Lindman, Branting, Thorsson, Olsson och P. A. Petersson; 9 i tre, nämligen Sandler, Undén, Nothin, P. A. Hansson, Ekeberg, von Sydow, Schotte, Staaff och Tingsten samt 31 i två ministrar. Hade ministärerna här växlat lika ofta som exempelvis i Frankrike, skulle denna grupp av yrkesministrar procentuellt sett ha bildat en mycket mindre men samtidigt även mycket skarpare avgränsad andel av hela antalet statsråd än nu är fallet.

Ledarna för samtliga de partier, som kommit i regeringsställning, ha blivit statsråd och statsministrar. Liberalen Staaff hade till sin död 1915 varit statsråd tre gånger, därav två som statsminister, med en sammanlagd tid av något över 3 år. Socialdemokraten Branting hade till sin död 1924 varit statsråd fyra gånger, därav tre som statsminister; den sammanlagda tiden blev emellertid blott $2\frac{1}{2}$ år. Den frisinnaede Ekman hade före sitt fall 1932 varit statsminister två gånger under tillsamman $4\frac{1}{2}$ år. Av de nuvarande ledarna har högermannen Lindman varit statsråd fyra gånger under $7\frac{3}{4}$ år, därav statsminister två gånger under 7 år. Hans statsrådstid är den näst längsta under perioden. P. A. Hansson hade, innan han 1925 blev ledare för socialdemokratiska partiet, tre gånger varit försvarsminister under $3\frac{3}{4}$ år.

Den längsta sammanlagda statsrådstiden under perioden tillkommer P. A. Petersson, som satt som jordbruksminister i fyra ministrar under nära 8 år.

I övrigt framgår av den bifogade tabellen över ministärernas sammansättning, vilka som varit statsråd mer än en gång.

Å andra sidan finnas åtskilliga statsråd, som blott tillfälligtvis en kortare tid tillhört en ministär; så ha 23 personer icke suttit en hel ministär igenom.

Medellivslängden för en person som statsråd har varit $2\frac{1}{4}$ år men medellängden mellan varje persons kifte blott $1\frac{1}{2}$ år. Detta beror på, att samma person innehaft statsrådspost i flera ministrar samt på att omflyttningar stundom ägt rum inom en och samma ministär. Ministärernas medellivslängd kommer att ligga mellan dessa gränser och är $1\frac{5}{6}$ år.

På 173 statsrådsbefattningar ha blott kommit 134 innehavare. Växlingarna på de olika ministerposterna framgå av bifogade tabell I. Handels- och finansministerposterna ha varit de mest labila och justitie-, utrikes- och ecklesiastikministerposterna de mest stabila. Ser man på personantalet, så är utrikesministerposten bland de som förbrukat mest och jordbruksministerposten bland de som förbrukat minst statsråd. Att även konsultposterna tyckas höra till de rörligaste beror på, att vid förändringar inom en och samma ministär

ofta en konsult får övertaga något departement och en annan person rycka in som konsult.

Ofta har en person, som varit konsult i en ministär, senare fått övertaga något departement och då särskilt justitie- eller utrikesdepartementet. Så blev G. A. Petersson, Stenberg, Undén, Nothin, Schlyter och Gärde justitieministrar och Hellner, Marks von Würtemberg och Hedenstierna utrikesministrar, medan Bergström, Sandler och Wigforss blivit krigs-, respektive handels- och finansministrar.

Några personer ha särskilt ägnat sig åt bestämda poster, t. ex. P. A. Petersson, Linders och von Stockenström åt jordbruksministerposten, Tingsten och P. A. Hansson åt krigsministerposten, Schotte åt civilministerposten, Thorsson åt finansministerposten. Andra åter ha växlat mellan olika poster; ibland dessa finna vi samtliga statsministrar utom Lundeberg, Edén och de Geer.

Arvid Andersson.

Tab. I. Förändringar på ministerposterna ²/₈ 1905—²⁷/₉ 1932.

Befattningar	Antal personer	Innehavets medellängd i månader	Antal personskiften	Medellängd i månader mellan varje skifte
Statsminister.....	13	25,0	18	18,1
Justitieminister.....	14	23,3	16	20,4
Utrikesminister.....	16	20,4	16	20,4
Krigs- o. Försvarsminister.....	15	21,7	18	18,1
Sjöminister (² / ₈ 05— ¹ / ₇ 20).....	10	17,9	10	17,9
Socialminister (¹ / ₇ 20— ²⁷ / ₉ 32)...	8	18,4	8	18,4
Komm.-minister (¹ / ₇ 20— ²⁷ / ₉ 32)	8	18,4	8	18,4
Civilminister (² / ₈ 05— ¹ / ₇ 20).....	8	22,4	10	17,9
Finansminister.....	16	20,4	19	17,2
Ecklesiastikminister.....	13	25,0	16	20,4
Jordbruksminister.....	12	27,2	17	19,2
Handelsminister.....	8	18,4	9	16,3
Konsulter (3 poster).....	46	21,2	59	16,6
Samtliga poster	174 ¹	21,2	206	18,4

¹ Då en del personer innehaft flera av dessa poster, blir det verkliga personantalet 134.

Tabell H a.

	2/8 05-7/11 05	7/11 05-29/5 06	29/5 06-7/10 11	7/10 11-17/2 14	17/2 14-30/3 17	30/3 17-19/10 17	19/10 17-10/3 20	
Statsminister	K. Lundeberg	K. Staaff*	A. Lindman*	K. Staaff**	Hj. Hammar- skjöld**	C. Swartz*	N. Edén	Statsminister
Justitieminister	G. A. Berg	Statsministern	G. A. Petérsson*	G. Sandström	B. F. E. Hassel- rot	S. J. Stenberg*	E. Löfgren	Justitieminister
Utrikesminister	F. Wacht- meister	E. Trolle 19/5 06	E. Trolle* 17/3 09 30/5 09 A. F. Taube ¹	J. A. Ehren- svärd	K. A. Wallen- berg	A. Lindman**	J. Hellner*	Utrikesminister
Krigsminister	L. Tingsten	L. Tingsten* 16/5 06	L. Tingsten** 4/12 07 O. B. Malm	D. Bergström*	Statsministern 19/5 14 B. Mörcke	G. R. J. Åker- man	E. A. Nilsson	Krigsminister
Sjöminister	A. Lindman	L. Sidner	W. Dyrssen 4/12 07, C. A. Ehren- svärd 19/5 10 H. v. Krusen- stierna	J. T. Larsson	D. Broström	H. K. Ericson	E. K. Palm- stierna	Sjöminister
Civilminister	J. Widén	A. Schotte	J. Juhlin 4/12 07 H. E. G. Hamil- ton	A. Schotte*	O. F. von Sydow	O. F. von Sydow* 29/5 17 W. Murray	A. Schotte** 29/11 19 C. F. Holmquist	Civilminister
Finansminister	E. Biesert	E. Biesert*	C. Swartz	A. T. Adel- svärd	A. Vennersten	C. Carlsson	Hj. Branting 4/1 18 F. V. Thors- son	Finansminister
Ecklesiastikminister	Hj. Hammar- skjöld*	F. Berg	A. H. Hammar- skjöld 11/5 09 P. E. Lindström	F. Berg*	K. G. Westman	A. Hammar- ström	V. Rydén 29/11 19 O. Olsson	Ecklesiastikminister
Jordbruksminister	P. A. Peters- son	G. Tamm	P. A. Peters- son* 17/3 09, S. O. Nylander	P. A. Peters- son**	J. Beck-Friis	K. Dahlberg	P. A. Peters- son***	Jordbruksminister
Konsult	K. Staaff	D. Bergström	K. F. V. Heder- stierna	B. A. Petrén	S. J. Stenberg	H. O. Falk	B. A. Petrén*	Konsult
Konsult	G. A. Petersson	J. Hellner	G. Roos 17/3 09 E. Lindström 11/5 09 K. H. von Sydow	K. J. Stenström	S. Linnér	A. E. M. Eric- son	Ö. Undén	Konsult
Konsult	Statsministern	E. T. Marks von Würtem- berg	Statsministern	Statsministern	B. Mörcke 19/5 14 Statsministern	Statsministern	Statsministern	Konsult

¹ Fastän utnämnd 17/5 kunde Taube på grund av envoyéuppdrag i Berlin ej inträda i ministären förrän 30/5. Under tiden handhade statsminis-
tern detta dep.

* = antal ministärer ifrågakvarande minister har suttit i.

Tabell II b.

	10/8 20-1/7 20	1/7 20-27/10 20	27/10 20-23/2 21	23/2 21-13/10 21	13/10 21-19/4 23	19/4 23-18/10 24	18/10 24-24/1 25	
Statsminister	Hj. Branting ²	Hj. Branting ²	G. L. de Geer ¹	O. F. von Sydow ^{1**}	Hj. Branting ^{**}	E. Trygger	Hj. Branting ^{***}	Statsminister
Justitieminister	Ö. Undén*	A. E. Åkerman	B. Ekeberg	B. Ekeberg(*)	A. E. Åkerman*	B. K. Ekeberg*(*)	T. Nothin**	Justitieminister
Utrikesminister	E. K. Palmstierna*	E. K. Palmstierna	H. Wrangel	H. Wrangel(*)	Statsministern	K. F. V. Hederstierna* ^{11/11 23} E. T. Marks von Würtemberg*	Ö. Undén**	Utrikesminister
Krigsminister	P. A. Hansson	P. A. Hansson	C. G. W. Hammar-skjöld	C. G. W. Hammar-skjöld (*) ^{9/8 21} O. E. Lybeck	P. A. Hansson*	C. A. G. Malmroth	P. A. Hansson**	Försvarsminister
Sjöminister	J. B. Ericsson	J. B. Ericsson	G. H. Elmquist	G. H. Elmquist(*)	A. H. Lindqvist	C. O. G. Malm(*)	F. G. Möller	Socialminister
Civilminister	C. E. Svensson	C. E. Svensson	W. Murray*	W. Murray*(*)	A. E. Örne	S. E. J. Lübeck	V. Larsson	Kommunikationsminister
Finansminister	F. V. Thorsson*	R. Sandler	H. S. Tamm	K. J. Beskow	F. V. Thorsson**	K. J. Beskow*	F. V. Thorsson***	Finansminister
Ecklesiastikminister	O. Olsson*	O. Olsson	B. J:son Bergqvist	B. J:son Bergqvist(*)	O. Olsson**	S. Clason	O. Olsson***	Ecklesiastikminister
Jordbruksminister	O. Nilsson	O. Nilsson	N. Hansson	N. Hansson (*)	S. Linders	D. H. Pettersson	S. Linders*	Jordbruksminister
Konsult	R. Sandler	F. V. Thorsson	C. O. G. Malm	C. O. G. Malm(*)	C. E. Svensson*	N. R. Wohlin	R. Sandler**	Handelsminister
Konsult	T. Nothin	T. Nothin	K. Dahlberg*	K. Dahlberg*(*)	R. Sandler*	B. C. Hasselrot	K. S. Levi:son	Konsult
Konsult	Statsministern	Statsministern	A. E. M. Ericsson*	A. E. M. Ericsson**	T. Nothin*	E. R. Stridsberg	E. J. Wigforss	Konsult
		F. V. Linder	Statsministern	Statsministern	K. J. D. Schlyter	Statsministern	Statsministern	Konsult

¹ Samma ministär under olika statsministrar. ² En ministär.

Tabell II c.

	24/1 25-7/6 26	7/6 26-1/10 28	1/10 28-7/6 30	7/6 30-6/8 32	6/8 32-27/9 32	27/9 32—	
Statsminister	R. Sandler**(*) ¹	C. G. Ekman	A. Lindman**	C. G. Ekman ²	F. T. Hamrin*(*) ²	P. A. Hansson**(*) ¹	Statsminister
Justitieminister	T. Nolthin**(*)	J. C. W. Thyrén	G. F. Bissmark	J. N. Gärde*	J. N. Gärde*(*)	K. J. D. Schlyter**	Justitieminister
Utrikesminister	Ö. Undén**(*)	J. E. Lövgren*	E. Trygger*	S. G. F. T. Ramel	S. G. F. T. Ramel*(*)	R. Sandler**(*) ¹	Utrikesminister
Försvarsminister	P. A. Hansson**(*)	E. J. G. Rosén	E. E. H. Malmberg	Statsministern 29/6 31 A. W. Rundqvist	A. W. Rundqvist*(*)	I. Vennersström	Försvarsminister
Socialminister	F. G. Möller*(*)	J. G. Pettersson	S. E. J. Lübeck*	A. S. E. Larsson	A. S. E. Larsson*(*)	F. G. Möller*(*)	Socialminister
Kommunikationsminister	V. Larsson*(*)	C. H. F. Meurling	K. G. T. Borell	O. Jeppsson	O. Jeppsson*(*)	H. Leo	Kommunikationsminister
Finansminister	F. V. Thorsson**(*) 9/6 25 E. J. Wigforss*(*)	Statsministern 29/6 26 E. E. Lyberg	N. B. Wohlin* ^{19/6} 29 P. A. Dahl	F. T. Hamrin*	Statsministern	E. J. Wigforss*(*)	Finansminister
Ecklesiastikminister	O. Olsson**(*)	N. J. F. Almkvist	C. Lindskog	N. S. Stadener*	N. S. Stadener*(*)	A. Engberg	Ecklesiastikminister
Jordbruksminister	S. Linders*(*)	P. Hellström ^{7/7 27} B. H. v. Stockenström	J. B. Johansson	B. H. v. Stockenström*	B. H. v. Stockenström*(*)	P. E. Sköld	Jordbruksminister
Handelsminister	Statsministern 27/6 25 C. E. Svensson**	F. T. Hamrin	V. G. Lundvik	D. Hansén	D. Hansén*(*)	F. Ekman	Handelsminister
Konsult	K. S. Levinsson*(*)	S. Ribbing	E. A. Beskow	B. H. F. Gyllen-svärdh	B. H. F. Gyllen-svärdh*(*)	Ö. Undén**(*) ^{19/6}	Konsult
Konsult	E. J. Wigforss*(*) 9/6 25 K. J. D. Schlyter*	J. N. Gärde	N. E. I. Vult v. Sleyern	Å. E. V. Holm-bäck	Å. E. V. Holm-bäck*(*)	T. Nolthin**(*) ^{19/6} 33 K. S. Levinsson*(*)	Konsult
Konsult	Hj. Brantings**(*) 27/6 25 Statsministern	E. E. Lyberg ^{29/6 26} Statsministern	Statsministern	S. E. Österberg ^{12/10 31} 30 A. W. Rundqvist ^{19/6 31} Statsministern	T. P. J. Petersson	Statsministern	Konsult

¹ Likva med Brantings ministär men med Sandler som statsminister. ² Samma ministär under olika statsministrar.

Konstitutionella och kommunala frågor Ursprungligen stadgades som vid 1934 års lagtima riksdag, undantagslös regel i § 24 riksdagsordningen, att rösträtt ej finge utövas av annan röstberättigad än den, som personligen inställde sig vid valtillfälle. Genom en år 1921 slutligt genomförd grundlagsändring medgavs undantag från denna regel dels för äkta make, som ägde avgiva valsedel genom andra maken, om denna var röstberättigad, dels ock, i den utsträckning och under de villkor som stadgades i vallagen, för valberättigad, som vid hinder för inställelse vid valförrättningen i det egna valdistriktet på grund av frånvaro från detta till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse fick avgiva valsedel utan personlig inställelse. De i vallagen införda bestämmelserna härom erhöilo en sådan utformning att lättnader i fråga om kravet på personlig inställelse endast medgavs vissa i lagen uppräknade yrkes- och tjänstegrupper, om vilka det gällde, att för dithörande personer yrkes- och tjänsteutövningen plögade utgöra ett alldeles bestämt och oöverkomligt hinder för personlig inställelse vid röstningen. — En rad förslag hava sedan framförts om utvidgning av den sålunda fastställda rätten att rösta genom insändande av valsedel. Samtliga dessa förslag hava emellertid avslagits av riksdagen med undantag av ett till 1924 års riksdag i proposition framlagt förslag att göra valsedelsförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän tillämpligt även å den, som tillhörde personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, samt äkta make till sådan person. — En annan väg att underlätta valdeltagandet utvecklades i en inom justitiedepartementet år 1933 upprättad promemoria med förslag till lagtext, enligt vilken röstberättigad vid andrakammarvalen skulle kunna avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets dit han hörde vid valförrättning i vilket valdistrikt inom riket han funne mest lämpligt. Det utarbetade lagförslaget byggde på förutsättningen att gällande grundlagstext lade hinder i vägen för införande av ett dylikt röstningssystem utan grundlagsändring. Utredningen i ämnet fortsattes genom tillkallade sakkunniga — sedan 1933 års riksdag förklarar, att vägande principiella invändningar icke kunde riktas mot det antydda sättet för underlättande av valdeltagandet. Av de sakkunniga utarbetat förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen samt till ändring i vissa delar av vallagen framlades sedan i proposition för årets riksdag. Grundlagsändringsförslaget antogs såsom vilande av riksdagen och förslaget till ändring av vallagen med vissa mindre jämkningar — under förutsättning och villkor att ändringen av grundlagsstadgandet slutligt genomfördes. — Enligt de nya bestämmelserna skall röstberättigad, som på grund av vistelse å annan ort är förhindrad utöva sin rösträtt vid valförrättningen i det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, äga avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, vid valförrättning i annat valdistrikt inom riket eller, då val ej samtidigt äga rum i hela riket, i annat valdistrikt inom samma valkrets. Med hänsyn härtill skola andrakammarval för hela riket obligato-

riskt förrättas å samma dag. Väljaren skall för rätt att rösta i främmande valdistrikt innehava utdrag ur röstlängden från det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad. Röstlängdsutdrag skall utfärdas på landet av valnämndens ordförande och i stad av den magistraten därtill förordnar. Väljaren skall antingen personligen utkvittera utdraget eller ock låta inlämna eller med allmänna posten insända egenhändigt under tecknad, av minst en person bevittnad ansökan därom. Där så begäres, skall utdraget med posten tillsändas sökanden. Vid röstning i främmande valdistrikt skall väljaren på vanligt sätt inlägga sin valsedel i valkuvert och framlämna det till ordföranden vid förrättningen. Därvid skall han samtidigt även avlämna röstlängdsutdraget. Äro utdraget och kuvertet i behörig ordning och finnes ej anledning antaga att väljaren är annan än den utdraget avser, skall ordföranden inlägga valkuvertet jämte utdraget i ett ytterkuvert, å vilket antecknas ej mindre valkrets och valdistrikt, där valkuvertet avlämnats, än även valkrets och valdistrikt, som väljaren tillhör, varefter ytterkuvertet nedlägges i valurnan. Vid den preliminära sammanräkningen i valdistrikten öppnas icke dessa ytterkuvert utan insändas de obrutna till Konungens befallningshavande i länet. Hos denne företages före den slutliga sammanräkningen en särskild fördelningsförrättning, därvid inkomna ytterkuvert fördelas efter de valkretsar, som väljarna enligt anteckningarna å kuverten tillhöra. Ytterkuvert, som innehålla valkuvert från väljare utom länet, översändas till den Konungens befallningshavande, som skall förrätta sammanräkningen i den valkrets dit väljaren hör. Vid de slutliga sammanräkningarna öppnas ytterkuverten, granskas röstlängdsutdragen och valkuverten och avprickas väljarna i röstlängden, varefter valsedlarna granskas och medtagas vid rösträkningen, allt i analogi med vad nu sker med valsedelförsändelser från yrkes- och tjänstemän. — Den nya lagstiftningen innebär vidare avskaffande av valsedelförsändelseinstitutet för yrkes- och tjänstemän (men ej för äkta makar) och dess ersättande — i den mån det icke ersättes med rätt till röstning i främmande valdistrikt — med en rätt att avgiva valsedel före valdagen. Två kategorier av väljare beröras härav. Å ena sidan erhålla nämligen yrkes- och tjänstemän inom riket, vilka nu hava rätt att rösta medelst valsedelförsändelse, rätt att före valdagen avgiva valsedel, där det med skäl kan antagas att väljaren till följd av tjänstens utövning valdagen icke kan komma tillstädes vid någon valförrättning. Å andra sidan skola alla, som valdagen med skäl kunna antagas komma att vistas utom riket, äga avlämna valsedel i nu ifrågakvarande ordning. Röstning i nu nämnd ordning skall kunna äga rum dels i alla städer inom riket inför en av magistraten förordnad röstmottagare dels ock utom riket å svensk beskickning i Europa och, i den mån Konungen så förordnar, hos annan svensk beskickning och å svenskt konsulat, därvid beskickningens eller konsulatets chef eller den han i sitt ställe sätter är röstmottagare. För röstningen skall väljaren inne-

hava röstlängdsutdrag angående sin rösträtt liksom vid röstning i främmande valdistrikt. Väljaren skall själv i enrum inlägga sin valsedel i ett valkuvert samt framlägga detta till röstmottagaren. Denne skall inlägga kuvertet och utdraget i ett ytterkuvert, å vilket antecknas orten för avlämnandet samt valkrets och valdistrikt som väljaren tillhör, varefter ytterkuvertet lägges i förvar under lås. Ytterkuverten insändas sedan från stad inom riket till Konungens befallningshavande i länet dit staden hör och från utlandet till överståthållarämbetet. Vid den förut omnämnda fördelningsförrättningen sorteras ytterkuverten för distribuering till vederbörande länsstyrelse för att där behandlas vid den slutliga sammanräkningen. Röstmottagning skall äga rum från och med trettionde dagen före valdagen samt inom riket till och med dagen före valdagen och utom riket intill dess avgivna velsedlar skola insändas till överståthållarämbetet för att hinna fram till fördelningsförrättningen. — Frågan om underlättande på motsvarande sätt av deltagande i de kommande valen och elektorsvalen har ansetts böra anstå och göras till föremål för ytterligare utredning.

Riksdagen har såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagit ett i proposition framlagt förslag om upphävande av bestämmelsen i § 6 mom. 10 och § 26 riksdagsordningen, att den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra den påföljd, att han ej må utöva allmän befattning, icke kan vara elektor vid val till första kammaren eller suppleant för sådan eller kan godkännas såsom riksdagsman. Beslutet står i samband med antagandet av en lag om upphävande av 17 kap. 32 § första punkten rättegångsbalken av innebörd, att möjligheten att under vissa omständigheter ställa brottmål på framtiden borttages och att mål, i vilka någon tidigare ställts under framtiden, framdeles skola kunna upptagas endast under de villkor och i den ordning, som gäller för mål, däri den tilltalade frikänts, samt att de påföljder i medborgerligt hänseende av ställande under framtiden, vilka stadgas i olika författningar (såsom kommunallagarna, fattigvårdslagen, barnavårdslagen etc.), borttagas. I sistnämnda hänseende är lagen avsedd att träda i kraft först i och med grundlagsändringens genomförande.

Enligt § 60 mom. 2 riksdagsordningen skall omröstningen i riksdagens kamrar efter acklamationsförfarande ske »öppet». Grundlagen angiver emellertid icke närmare sättet för den öppna omröstningens verkställande. Anledningen härtill är, att man vid stadgandets utformande ville öppna möjlighet för ett framtida ersättande av det då tilltänkta omröstningssättet (uppropsförfarandet) med någon annan röstningsmetod utan att härför behöva tillgripa den särskilda procedur, som kräves för grundlagsändring. Redan vid denna tidpunkt framkastades för övrigt frågan om införande av elektrisk omröstningsapparat i riksdagen; frågan ansågs dock då för tidigt väckt för att böra föranleda någon närmare utredning.

Förevarande grundlagsstadgande torde få anses avsiktligt hava erhållit en sådan utformning, att även en dylik omröstningsapparat utan grundlagsändring skulle kunna användas för öppna omröstningar i riksdagens kamrar. Konstitutionsutskottet gav också år 1932 uttryck åt samma uppfattning. Innevarande riksdag har nu anslagit medel för uppsättande av elektriska omröstningsapparater i kamrarna samt vidtagit sådana ändringar i reglementariska föreskrifterna att det mera tidsödande uppsättningsförfarandet ersättes med omröstning medelst omröstningsapparat. (Den förra metoden bibehålles dock som en reserv i händelse av fel i apparaten.) Uppröstningsförfarandet bibehålles däremot — åtminstone tills vidare. För de mera sällan förekommande fall, då enligt § 60 mom. 3 riksdagsordningen omröstningen skall ske med slutna sedlar, kan apparaten däremot icke begagnas utan grundlagsändring. Någon sådan ändring har icke ifrågasatts. — I samband med detta ärendes utskottsbehandling uppstod ett spörsmål, som veterligen aldrig tidigare varit aktuellt och knappast heller någonsin diskuterats. Sedan bankoutskottet från riksgäldskontoret emottagit en skrivelse med utredning rörande frågan om anordnande av elektrisk voteringsapparat, inbjöd nämligen detta utskott konstitutionsutskottet till sammansatt utskott. Syftemålet med denna inbjudan var uppenbarligen, att ett och samma utskott i ett sammanhang skulle kunna framlägga förslag till riksdagen såväl om anslående av medel för omröstningsapparatens anskaffande och uppsättande som om vederbörliga ändringar i reglementariska föreskrifterna. Då någon motion med förslag till ändring i dessa regler icke förelåg, skulle det ifrågasatta sammansatta utskottet alltså först kunna fylla sitt syfte, om konstitutionsutskottet delegerade sin initiativrätt i ämnet till detta utskott. Konstitutionsutskottet fann emellertid icke lämpligt begagna sig av denna sin initiativrätt och fann därför icke för det dåvarande anledning föreligga till ärendets behandling genom sammansatt utskott. Detta beslut torde få anses innebära, att utskottet medgivit den konstitutionella möjligheten av en dylik delegation av initiativrätten till sammansatt utskott. Själva avböjandet av sammansatt utskott har däremot i detta fall mindre intresse, eftersom bankoutskottets inbjudan vilade på förutsättningen av initiativrättens delegation — en fråga som konstitutionsutskottet ägde diskretionärt pröva. Eljest kan det — ehuru en praxis i motsatt riktning utbildat sig — på goda grunder ifrågasättas om § 47 riksdagsordningen principiellt medgiver avböjandet av sammansatt utskott för visst ärendes behandling. Svaret härpå beror på var tonvikten skall läggas i satsen: »skall sådant ske genom deputerade».

Stadganden angående riksdagsbeslutet hava tidigare innehållits i §§ 36 och 80 riksdagsordningen, enligt vilka inseendet över riksdagsbeslutets upprättande åvilade kanslideputerade samt beslutet skulle underskrivas av riksdagens ledamöter och uppläsas å riks-

salen vid riksdagens avslutning. I samband med avskaffandet för vanliga fall av ceremonien å rikssalen vid riksdagsavslutning genom de vid 1933 års riksdag genomförda grundlagsändringarna uteslötos också bestämmelserna om riksdagsbeslutet ur riksdagsordningen. — Med riksdagsbeslutet och med dess underskrivande av riksdagens ledamöter var emellertid en tradition förbunden, som omspände århundraden och som i och för sig ansågs vara av det värde att den icke onödigtvis borde brytas. Riksdagen har därför uppdragit åt kanslideputerade att låta upprätta och till kamrarnas godkännande överlämna ett, i förhållande till de äldre riksdagsbesluten förenklat och förkortat, förslag till riksdagsbeslut att av kamrarnas ledamöter för varje riksdag underskrivas. Beslutet i ämnet äger otvivelaktigt karaktären av en reglementarisk föreskrift för riksdagen, ehuru det egendomligt nog icke inarbetats bland de vanliga i paragrafföljd ordnade »reglementariska föreskrifterna för riksdagen».

Enligt § 37 mom. 6 riksdagsordningen må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd ej »i utskott eller val till utskott deltaga». Samma regel gällde redan enligt 1810 års riksdagsordning i fråga om bl. a. de två förstnämnda kategorierna av ämbetsmän. Detta stadgande har inom riksdagen allmänt tolkats såsom ett förbud mot statsråds tillträde till utskottssammanträde över huvud taget. Veterligen har ett statsråd heller aldrig närvarit vid utskottsbehandlingen av ett ärende. Däremot har i trots av denna tolkning i ett fall ett justitieråd och i ett annat fall ett regeringsråd »tillstädeskommit» i lagutskottet vid formligt utskottssammanträde för upplysningars meddelande (lagutskottets protokoll den 24 och 27 februari 1917). — Förevarande grundlagsstadgande har icke gjorts till föremål för en mera ingående analys i den vetenskapliga litteraturen. De kortfattade uttalanden, som där på skilda håll förekomma, få därför knappast pressas så strängt efter orden, att de uppfattas som ett ställningstagande i ena eller andra riktningen till spörsmålet, om grundlagen förbjuder statsråd tillträde till utskotts förhandlingar. I själva verket torde grundlagstexten icke uppställa ett dylikt förbud, ehuru den icke heller förlämnar statsråden rätt till tillträde till utskott. Grundlagen förbjuder statsråden att »deltaga» i utskott. Redan om denna bestämmelse tolkas isolerad, torde den icke böra anses förbjuda statsråd varje form av närvaro i utskott utan endast ett deltagande som ledamot av utskott d. v. s. med rösträtt. En vanlig ämbetsman, som enligt § 46 riksdagsordningen meddelar utskott muntliga upplysningar, »deltager» näppeligen i utskottet. Förhållandet är alldeles detsamma med ett statsråd. Förevarande bestämmelses karaktär av undantagsregel, vilken enligt gängse tolkningsmetoder skall tolkas restriktivt, ger ytterligare stöd åt nyssnämnda mening. Ännu mera avgörande är emellertid den förbindelse, i vilken ifrågakärande uttryck står; statsråd må ej »i utskott eller val till utskott deltaga». Termen del-

taga är här gemensam för »i utskott» och »val till utskott». I den senare sammanställningen avser den valrätten till utskott. Förutsättningen för denna är ledamotskap av endera kammaren (§ 37 mom. 1 riksdagsordningen). I den förra sammanställningen kan förutsättningen svårligen vara någon annan; bestämmelsen bör därför icke anses avse något annat eller mera än valbarheten (behörigheten) till utskott. Den behandlade grundlagsföreskriften i § 37 mom. 6 utgör med andra ord en begränsning av huvudregeln i § 37 mom. 1—2 om kamrarnas (kammarledamöternas) rätt att »inom sig» utse ledamöter och suppleanter i utskott och ingenting annat. Grundlagstexten lägger alltså intet hinder i vägen för statsråds tillträde till utskott vid en frågas behandling med utskottets medgivande. (Emot ett utskotts önskan skulle ett statsråds närvaro i utskottet icke kunna leda till en fruktbarande samverkan eller eljest vara av positiv betydelse.) — Ett försök att genom grundlagsändring bryta nuvarande praxis, som ej medgiver statsråd tillträde till utskott, löper med hänsyn till riksdagens kända konservatism i grundlagsfrågor risken att stranda, om därvid ej påvisas, att denna praxis bygger på en felaktig tolkning av grundlagen. Det förslag i ämnet, som förelades årets riksdag genom en proposition, byggde emellertid på den gängse uppfattningen i grundlagsfrågan, och ledde därför icke heller till positivt resultat. Grundlagsförslaget innefattade bestämmelser att, då propositioner och i anledning därav väckta förslag behandlades i utskott, ledamot av statsrådet skulle, efter anmälan hos utskottets ordförande, äga rätt närvara vid utskottets överläggningar och deltaga däri; tillika föreslogs en bestämmelse om att statsrådsledamot skulle äga rätt att genom ämbets- eller tjänsteman meddela utskott upplysningar i dylikt ärende. Propositionen byggde helt på en inom justitieministeriet av tillkallade sakkunniga upprättad promemoria med förslag till grundlagstext. De sakkunniga hade framhållit, att en reform, varigenom statsråden beredd tillfälle att deltaga i utskottens överläggningar men icke i deras beslut och som ej innebure skyldighet för statsråd att infinna sig i utskott, icke på något avgörande sätt torde kunna inverka på regeringens politiska maktställning. I den mån en förskjutning skedde i maktbalansen mellan regering och riksdag berodde denna på allmänpolitiska omständigheter och personförhållanden och icke på en teknisk arbetsordning sådan som den ifrågasatta. Däremot skulle reformen vara ägnad att befrämja en saklig och fullständig granskning av propositionerna i riksdagen. Det vore en olägenhet, att vederbörande statsrådsledamot för närvarande vore förhindrad att direkt inför det beredande utskottet framlägga sina synpunkter och lämna erforderliga upplysningar. Det ansågs också önskvärt, att statsråden erhöles tillfälle att direkt i utskotten förhandla om ifrågasatta modifikationer och ändringar, ofta av betydelsefull beskaffenhet, i framlagda propositioner. — Konstitutionsutskottet tillstyrkte en grundlagsändring i något annan form än som föreslagits i propositionen. Enligt denna skulle näm-

ligen statsråden erhålla en obegränsad rätt att övervara utskottsbehandlingen av propositioner, allenast med undantag av själva omröstningen till beslut. Enligt utskottets mening borde det där emot komma till uttryck i lagtexten att statsråden visserligen erhöle obetingad möjlighet till samråd med utskotten rörande varje proposition, där dylikt samråd ansåges vara av behovet påkallat, men att utskotten i samma ärende jämväl kunde hålla överläggningar, vid vilka statsråden icke ägde närvara. — Grundlagsändringsförslaget kom emellertid såsom redan nämnts att förfalla i följd av kamrarnas skiljaktiga beslut.

En av de av konstitutionsutskottet beslutade anmärkningarna jämlikt § 107 regeringsformen rörde frågan om tillämpningen av bestämmelsen i § 54 regeringsformen att rådplägningsråd bör äga rum med utrikesnämnden i alla utrikesärenden av större vikt före avgörandet. Utskottet uttalade, att det borde vara en regering angeläget att, då tvekan yppades om ett utrikesärende vore av den »större vikt», att utrikesnämnden skall höras, hellre höra nämnden än underlåta att sammankalla den. En viss garanti mot en godtycklig praxis förefunnnes visserligen i den rätt nämnden själv eller en minoritet inom densamma enligt § 50 riksdagsordningen ägde att göra framställning om rådplägningsråd med nämnden i viss fråga. Men här för erfordrades dock att frågan vore känd för nämnden eller en viss del av dess medlemmar. I »alla» viktigare utrikesärenden borde nämnden höras. Ett ärendes ömtåliga beskaffenhet finge icke utgöra anledning till dess hemlighållande för nämnden. Syftet med nämnden skulle eljest förfelas. Nämndens medlemmar skola därför också hava avgivit försäkran om iakttagande av tystlåtenhet; denna tystlåtenhetsplikt kunde när så påfordrades göras till ovillkorlig tystnadsplikt. Nämnden borde höras i alla viktigare utrikesärenden »före avgörandet». Syftet med denna bestämmelse, som utgjorde en av hörnstenarna i nämndens rättsliga ställning vore att skapa säkerhet för att nämndens befattning med utrikesärenden bleve av verklig betydelse för dess lösning. Konstitutionsutskottet uttalade därför också år 1930, att nämnden borde höras redan innan de grundläggande besluten rörande regeringens ställningstagande till en viktig utrikespolitisk fråga fattades och icke först sedan regeringen faktiskt, om än ej formellt, bundit sig vid en viss ståndpunkt. Eljest bleve nämnden lätt ställd inför ett fullbordat faktum och ett verkligt fruktbarande samråd mellan regering och nämnd kunde svårligen äga rum.

*

Såsom ett led i författningsuppbyggnaden vid 1918 års urtima riksdag begränsades det kommunala utskylls-strecket — samtidigt som motsvarande politiska streck helt avskaffades — därhän, att rösträtten i fortsättningen icke förverkades i följd av utebliven

skattebetalning till kommunen i vidare mån än att den ginge förlustig sin rösträtt, som ej erlagt sina utskylder till kommunen för åtminstone ett av de tre sistförflutna kalenderåren. Det på så sätt begränsade utskyldsstrecket bibehölls även såsom villkor för valbarhet (behörighet) till de kommunala förtroendeuppdrag, som i valbarhetskänseende omedelbart reglerades i de egentliga kommunallagarna. I samband med revisionen av dessa lagar år 1930 begärde riksdagen förslag till sådana bestämmelser, att den som häftade för honom påförda utskylder till kommun eller stad, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, skulle vara utesluten från valbarhet vid val till kommunala förtroendeuppdrag. Det ansågs nämligen som en rimlig fordran, att de, som erhöle kommunala förtroendeuppdrag hade det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både ville och kunde fullgöra de åligganden till kommunen, som de ålade och utkrävde av andra. I den i anledning av denna riksdagens framställning verkställda utredningen har endast framlagts förslag till bestämmelse om skärpt kommunalt utskyldsstreck såsom behörighetsvillkor i fråga om sådana primärkommunala förtroendeuppdrag, som i valbarhets- eller behörighetskänseende omedelbart regleras i de egentliga kommunallagarna. I anledning av väckta motioner i ämnet, var denna utredning åberopats, har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t efter verkställd allsidig utredning av frågan och skärpt kommunalt utskyldsstreck såsom villkor för valbarhet och behörighet till kommunala förtroendeuppdrag måtte framställa förslag till lagbestämmelse i ämnet. I konstitutionsutskottets av riksdagen åberopade utlåtande i frågan uttalades, att framställningen av 1930 varken innehurit eller åsyftat en sådan begränsning av giltighetsområdet för ifrågavarande lagstiftning, att ett skärpt utskyldsstreck endast skulle komma att gälla för sådana kommunala förtroendeuppdrag, som i valbarhets- eller behörighetskänseende omedelbart regleras i kommunalförfattningarna för de s. k. primärkommunerna. Lagstiftningen borde ej i skilda kommuner få en olika verkan beroende på i vilken utsträckning förvaltningen centraliserats hos drätselkammare eller kommunalnämnd. Föga konsekvent vore det också att skärpa utskyldsstrecket såsom villkor för valbarhet till stads- och kommunalfullmäktige eller drätselkammare och kommunalnämnd men däremot icke till landsting eller landstingsförvaltningsutskott. Syftemålet med de begärda lagbestämmelserna kunde dessutom endast delvis nås, om desamma icke gällde även i fråga om sådana i särskilda författningar omhandlade styrelser för självförvaltning som fattigvårdsstyrelse, barnavårdsnämnd, sjukhusdirektion, hälsovårdsnämnd, nykterhetsnämnd, byggnadsnämnd och brandstyrelse. Stadgandena angående dessa styrelser eller nämnder vore av kommunalrättslig natur och därför borde, såsom ock förutsattes år 1930, frågan om skärpt kommunalt utskyldsstreck såsom villkor för valbarhet till desamma beredas och prövas i ett sammanhang med frågan om införande i kommunallagarna

av bestämmelser i motsvarande hänseende. Det kunde ifrågasättas, om icke därjämte övriga i kommunallagarna upptagna villkor för behörighet till där omhandlade kommunala förtroendeuppdrag borde utsträckas att gälla andra dylika uppdrag. Till spørsmålet, om de grundläggande reglerna angående de åsyftade behörighetsvillkoren borde införas i kommunallagarna även i vad de anginge sådana styrelser eller nämnder, som reglerades i specialförfattningar, ansåg sig utskottet ej behöva taga ståndpunkt före utredningens slutförande.

Kommunallagarna innehålla icke några uttryckliga bestämmelser om rätt för kommunerna att upplägga fonder. Stadgandena i dessa lagar om kommunernas beskattningsrätt för anskaffande av medel, som utöver vissa angivna inkomster erfordras för bestridande av kommunens utgifter, hava i praxis tillämpats så, att beskattning i regel icke får ske för bildande av fonder, avsedda att tagas i bruk för framtida utgifter. Beträffande andra medel gälla emellertid andra bestämmelser. Skogsaccismedel skola sålunda enligt lagen om skogsaccis i skatteutjämnande syfte fonderas. En viss frihet är även medgiven kommunerna i fråga om medel influtna på grund av nöjesskatt. Kommunerna anses också kunna avsätta medel för kassaförlag till sina affärsdrivande verk. — Frågan om ändrade bestämmelser rörande rätt för kommunerna att upplägga fonder har vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning samt också i anledning av en framställning från riksdagen gjorts till föremål för närmare utredning. Den hittills verkställda utredningen har emellertid icke ansetts kunna läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. I anledning av väcktä motioner uttalade årets riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t, att en förnyad, förutsättningslös utredning av hela spørsmålet borde komma till stånd. Frågan om kommunernas rätt att bilda fonder samt regleringen av denna rätt genom lagstiftning, borde snarast bringas till lösning. Det förekomme i ganska vidsträckt omfattning, att kommunerna utan att äga någon rätt härtill likväl upplade fonder och därvid på olika sätt sökte kringgå gällande bestämmelser och rådande rättspraxis. Den osäkerhet, som rådde på förevarande område, kunde icke heller vara till fördel för den kommunala förvaltningen. En lagstiftning i ämnet borde enligt riksdagens uttalande jämväl omfatta kontrollbestämmelser mot missbruk av rätten till fondbildning.

Sune Holm.

Tidskriftsöversikt.

Tiden. Sthm. 1934. No 6 (juni). Tyskland av i dag. s. 298—304. — S N U:s författning. s. 314—16.

Historisk tidskrift. Sthm. 1934. H. 2. Utkast till riksdagskallelse 1595 [meddel.] av N. A. s. 182—84. — Ett svenskt besök i parlamentet år 1785 [meddel.] av O. W-n. s. 184—86.

Finsk tidskrift. Hfors. T. 116. 1934. H. 5/6 (maj—juni). *Bonsdorff, L. G. von*, Svensk författningshistoria. s. 334—42.

Tilskueren. Khvn. 1934. Maj. *Christiansen, J.*, I Samtale med Udenrigsministeren. s. 320—35.

Dansk Udsyn. Kolding. 1934. H. 3. *Lund, H.*, Folkestyret og Staten. s. 153—60. — *Birkeland, E.*, Folkestyret i Noreg og folkehøgskulen. s. 161—65. — *Mogensen, A.*, Lloyd George (forts.). s. 204—16. — *C. P. O. C.*, To antinazistiske Diktaturer [Österrig, Lettland]. s. 230—32.

Ökonomi og Politik. Khvn. 1934. No 1 (Januar Kvartal). *Heinig, K.*, Parlamentarisk Budgetkontrol. s. 33—38. — Korporationerne i Italien. s. 46—53. — Den nye tyske Arbejdsforfatning. s. 54—60.

Samtiden. Oslo. 1934. H. 5 (maj). *Falck, G.*, Rumänsk politik. s. 331—44. **H. 6** (juni). *Lescoffier, J.*, Krisen i Frankrike. s. 345—49. — *Svare, B.*, Liberal politikk i dag. s. 360—67.

Syn og segn. Oslo. 1934. H. 4. *Hamre, A.*, Frankrike i dag. s. 167—71. **H. 5.** *Hamre, A.*, Austerrike med ny riksskipnad. s. 237—40.

Tidsskrift for rettsvidenskap. Oslo. 1934. H. 1/2. *Rasting, C.*, Bidrag til Læren om Regeringens Anordningsmyndighed efter dansk Ret. s. 52—96. — *Svend- sen, N. S.*, En ny Afstemningspraksis. s. 171—201.

Political handbook of the world. Parliaments, parties and press as of **Jan. 1, 1934.** Ed. by W. H. Mallory. **New York.** Uppgifter rörande statschefer, regeringschefer, partiprogram, partiernas representation i parlamenten samt rörande pressen och dess partitillhörighet i flertalet länder i världen.

Current history. New York. 1934. Jan. *Eggleston, W.*, Canada's party of the left. s. 416—20. — *Brebner, J. B.*, Conservative rule in Britain. s. 471—77. *Chinard, G.*, French cabinet perplexities. s. 477—80. — *Lingelbach, W. E.*, Italy's plans for the corporate state. — Conservatives win in Spain. s. 485—88. **Febr.** *Callin, G. E. G.*, Fascist stirrings in Britain. s. 542—47. — *Fisher jr, S.*, The men who rule. Japan. s. 555—59. — *Brown, E. F.*, The President faces Congress. s. 583—89. — *Fay, S. B.*, The Brown shirts tighten their grip. s. 609—14. — *Lingelbach, W. E.*, Conservative triumph in Spain. — The Italian corporate state. s. 615—18. — *Ogg, F. A.*, Assassination of Rumania's premier. — The Yugoslav dictatorship. — New Polish constitution.

s. 619—25. — *Thompson, R.*, Remodeling the Estonian state. — Wet victory in Iceland. s. 626—27. **March.** *Brown, H.*, Junker versus nazi. s. 668—74. — *Omura, B.*, Fascism lures Japan. s. 675—79. — *Brown, E. F.*, Congress bows to the White house. s. 717—25. — *Chinard, G.*, France survives an upheaval. s. 733—40. — *Furniss, E. S.*, Soviet rule by party machine. s. 757—60. **April.** *Mennevee, R.*, The plot to kill French democracy. s. 25—32. — *Chinard, G.*, Coalition rule in France. s. 93—96. **May.** *Muret, Ch. T.*, Frenchmen who want a king. s. 157—62. — *Brown, E. F.*, Roosevelt turns to the right. s. 200—10. — *Chinard, G.*, A lull in the French storm. s. 224—28. — *Thompson, R.*, Fascist trends in northern Europe. s. 243—44. **June.** *Quigley, H.*, Fascism fails Italy. s. 257—65. — *Samuel, H.*, Dictatorship or democracy? s. 266—72. — *Doyle, H. G.*, New South American constitutions. s. 337—41. — *Chinard, G.*, France under Doumergue regime. s. 347—51. — *Fay, S. B.*, New Austrian constitution. s. 355—58.

The American Mercury. New York. 1934. **May.** *Dennis, L.*, The planless Roosevelt revolution. s. 1—11. — *Postgate, R.*, How to make a revolution. s. 12—20. **June.** *Cole, G. D. H. & M.*, The political system of Russia. s. 203—13.

The nineteenth century. Lond. 1934. **No 688** (June). *Julliard, R.*, France sees it through? s. 617—29.

The political quarterly. Lond. 1934. **Vol. 5. No 3** (July—Sept.). *Simon, E. D.*, Education for democracy. s. 307—22. — *Cecil, [R.]*, International democracy. s. 323—41. — *Cripps, St.*, Socialism in Canada. s. 342—51. — *Vaucher, P.*, The internal crisis in France. s. 365—375. — *Mirkine-Guetzévitch, B.*, Recent development in laws, constitutions and administration. The corporative and the parliamentary state. s. 399—413.

Political science quarterly. New York. 1934. **Vol. 49. No 2** (June). *Maddox, W. P.*, Advisory policy committees for political parties. s. 253—67.

The annual register. A review of public events at home and abroad for the year 1933. Ed. by M. Epstein. Lond. 1934. Imperial history. s. 104—[148]. — Foreign history. s. 149—[312]. — Chronicle of events in 1933. s. 1—10.

The contemporary review. Lond. 1934. **No 822** (June). *Pollak, O.*, The passing of a party [Austrian social-democracy]. s. 665—71. — *Pensieroso*, The defeat of democracy in Germany. s. 679—87. — *Young italian*, Fascism and youth in Italy. s. 698—706.

Fortnightly review. Lond. 1934. **May.** *Lord Elton*, National government: half way. s. 536—46. — *Hallett, J.*, The Austrian background. s. 569—76. **June.** *Machray, R.*, Hitler's trail over Europe. s. 677—86.

The American political science review. Balt. 1934. **No 2** (April). *Dickinson, J.*, Political aspects of the new deal. s. 197—209. — *Schuman, F. L.*, The political theory of German fascism. s. 210—32. — *Field, O. P.*, States versus nation, and the Supreme court. s. 233—45. — *Godshall, W. L.*, State constitutional development through amendment in 1933. s. 245—50. — *Gosnell, H. F.*, Political meetings in the Chicago »black belt». s. 254—58. — *Overacker, L.*, Direct primary legislation in 1932—33. s. 265—70. — *Dorr, H. M.*, A legislative council for Michigan. s. 270—75.

The round table. Lond. No 95 (June 1934). Fascism in Austria. s. 515—30. — India. Swaraj the Phoenix. s. 563—78. — Legal revolution in the Irish Free State. s. 579—98. Australia. Problems of federalism. s. 639—55.

The Times literary supplement. Lond. 1934. June 21. [Italia number.] Fascism and Italian thought. s. i—ii. — Fascism and national culture. s. iii.

L'Année politique française et étrangère. Paris. 1934. Fasc. 1 (avril). *Mirkine-Guetzévitch, B.*, La révision de la constitution française. s. 1—30. — *Lavergne, B.*, Réforme de la constitution française ou révolution? s. 31—42. — *Rosenstock Franck, L.*, A la recherche d'une doctrine corporative fasciste. s. 43—68. — *Lichtenberger, H.*, Que veut le national-socialisme hitlerien? s. 69—101.

Annuaire interparlementaire. La vie politique et constitutionnelle des peuples. Publ. ... par L. Boissier & B. Mirkine-Guetzévitch. Paris. Année 1934. Statistiska data rörande regeringar och representationer i samtliga stater i världen samt kortare politiska översikter för ett flertal större stater.

Annuaire statistique de la Belgique et du Congo belge. Gand. 1934. Valstatistik. s. 64—69.

Annuaire statistique de la République tchécoslovaque. Prague. 1934. Élections à la Chambre des députés le 27 oct. 1929. s. 266. — Élections au Sénat le 27 oct. 1929. s. 267.

L'esprit international. Paris. 1934. 1:er janv. *Rosenberg, A.*, Le mouvement national socialiste. s. 26—40.

Journal de la Société hongroise de statistique. Budapest. 1934. Nos 1—2. *Teleki, P.*, About politics and documentation. s. 1—10.

Le mois. Paris. 1934. 40 ($\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$). La continuité de la politique extérieure, l'instabilité de la politique intérieure en Roumanie. s. 30—34. — Le malaise espagnol. s. 34—36. 41 ($\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{6}$). Naissance et organisation du nouvel état autrichien. s. 34—38. — Instauration des dictatures à Riga et à Sofia. s. 39—45. — L'Espagne à la recherche de la stabilité gouvernementale. s. 46—48. — Le cabinet de trêve, en France, devant le parlement. L'opinion et les partis. s. 49—54. 42 ($\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{7}$). La crise du nazisme. s. 36—39. — La crise ministérielle belge. s. 40—42. — L'organisation du plébiscite dans le territoire de la Sarre. s. 42—44.

Le monde slave. Paris. 1934. No 3 (mars). *Vostokov, P.*, Le 17:e congrès du parti communiste de l'URSS. s. 389—408.

Revue bleue, politique et littéraire. Paris. 1934. No 11 (2 juin). *Simon, Ph.*, Le congrès radical de Clermont-Ferrand. s. 405—12. No 13 (7 juillet). *Lacour-Gayet, G.*, Pages inédites de Talleyrand sur l'assemblée constituante. s. 481—83.

Revue des deux mondes. Paris. 1934. 1:er juin. *Lewandowski, M.*, Une expérience de redressement. M. Oliveira Salazar, maître de l'heure au Portugal.

s. 515—30. 1:er juillet. *Eylan, C.*, Chez le roi Alexandre 1:er [de Yougoslavie]. s. 40—52. — *Lavergne, B.*, Suffrage universel et suffrage social. s. 142—58.

Revue du droit public. Paris. 1934. No 1 (janv.—mars). *Raafat, W.*, La crise du régime parlementaire en Égypte et le renforcement de l'exécutif (1923—1934). s. 1—34. — *Baratier, P.*, L'autorité administrative et les juges anglais. s. 128—29.

La revue de France. Paris. 1934. No 2 (15 janv.). *Moussét, A.*, Au lendemain des élections espagnoles. République conservatrice ou monarchie? s. 332—49. **No 4** (15 févr.). *Laporte, H.*, L'avenir de l'Autriche. s. 680—702. **No 7** (1:er avril). *Dietz, J.*, Jules Ferry au gouvernement de la défense nationale et pendant la Communé. s. 493—519. — *Laporte, H.*, Au seuil du 3:e septennat présidentiel. La Tchécoslovaquie hier et demain. s. 525—44.

Nouvelle revue de Hongrie. Budapest. 1934. Janv. *Egyed, E.*, Le droit électoral hongrois. s. 25—30. **Févr.** *La Rochefoucauld, S. de*, La crise intérieure et la politique extérieure de la France. s. 137—40. — Tradition et révolution en politique. s. 180—82. **Mai.** *Duveau, G.*, Bataille en France. s. 477—83. **Juillet.** *Gratz, G.*, Etienne Tisza. s. 121—28. — *Ottlik, L.*, États nationaux et minorités nationales. s. 129—37. — *Deér, J.*, L'ancienne royauté hongroise. s. 138—46.

Revue de Paris. 1934. No 9 (1:er mai). *Reynaud P.*, Une nouvelle loi électorale. Voter la R. P. et partir. s. 49—57. — *Chapiro, J.*, L'évolution de la République espagnole. 14 avril 1931—14 avril 1934. s. 161—80. **No 10** (15 mai). *Viator*, La situation en Autriche. s. 265—82. — *Reynaud, P.*, Essai d'un programme des républicains-nationaux. s. 309—18. **No 11** (1:er juin). *Thoré, J.*, Les radicaux à Clermont. s. 665—74.

Revue politique et parlementaire. Paris. 1934. No 474 (10 mai). *Milhaud, A.*, Simples réflexions sur la révision de la constitution. s. 207—15. — *Garsou, J.*, La situation politique en Belgique. s. 341—52. **No 475** (10 juin). *Compeyrot, J.*, La doctrine et la politique de M. Germain-Martin. s. 413—20. — *Berthélemy, H.*, Pour la concorde nationale . . . S. O. S.! s. 421—33. — *Dietz, J.*, Jules Ferry et les traditions républicaines. s. 521—32.

Revue des sciences politiques. Paris. 1934. Avril—juin. *Lair, M.*, Le national-socialisme et l'opinion allemande. s. 161—82. — *Pfankucher, L.*, La constitution des États-Unis et le »national recovery act«. s. 199—220. — *Mayer, H.*, Les tentatives d'introduction du referendum en France sous la 3:e république. s. 251—75.

Preussische Jahrbücher. Berl. 1934. Bd 237. H. 1 (Juli). *Feldkeller, P.*, Der germanisch-christliche Glaubensstreit der Gegenwart. s. 32—45.

Egelhaafs historisch-politische Jahresübersicht für 1933. 26. Jahrg. Hrsg. von F. Neubauer. Stuttgart. 1934. Översikt över den internationella politiken. s. 7—83; över tysk inrikespolitik. s. 84—181; över inrikes- och utrikespolitiken i ett flertal europeiska och utomeuropeiska stater. s. 182—272.

Deutsche Juristen-Zeitung. Berl. 1934. H. 10 (15. Mai). *Cybichowski, S.*, Die nationale Methode im Staatsrecht und in der Staatslehre. s. 643—45.

Berliner Monatshefte. 1934. No 5 (Mai). *Frauendienst, W.*, Unter der Diktatur Clemenceau's. s. 398—407.

Die neue Rundschau. Berl. & Lpz. 1934. H. 4 (April). *Fabre-Luce, A.*, Die Verjüngung des politischen Lebens in Frankreich. s. 355—62.

Prager Rundschau. Prag. Jahrg. 4. H. 3. *Krofta, K.*, Eduard Benes. s. 161—81. — Die Präsidenten-Wahl. s. 204—06.

Stimmen der Zeit. Freib. i. B. Jahrg. 64. H. 7 (April). *Mertel, H. R.*, Italiens faschistische Neugestaltung, s. 15—27. — *Wick, K.*, Um die Erneuerungsbe-
wegung in der Schweiz. s. 27—33.

Zeitschrift für Politik. Berl. 1934. H. 4 (April). *Panstingl, G.*, Zeitgeschichtliche Entwicklungen in Holland. s. 209—14. — *Heyer, F.*, Der heutige Aufbau des britischen Weltreiches. s. 215—22. — *Claar, M.*, Leo XIII. und das Deutsche Reich. Ein Beitrag zur Geschichte der Zentrums politik. s. 222—27.

Zeitschrift für öffentliches Recht. Wien. 1934. Bd 14. H. 2 (April). *Merkl, A.*, Der staatsrechtliche Gehalt der Enzyklika »Quadragesimo anno». s. 208—39.

Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht. Berl. & Lpz. 1934. Bd 4. No 2 (Mai). *Apollonj, F. M.*, Die Korporationen. Das Gesetz über die Errichtung der korporativen Organe des faschistischen Staates. s. 193—207. — Estland. Die neue Verfassung 24. Jan. 1934. [Text i tysk övers.] s. 438—50. — Italien. Errichtung und Funktionen der Korporationen. [Lagtext jämte tysk övers.] s. 450—55.

Bror Gösta Cederström.

L I T T E R A T U R G R A N S K N I N G A R

AXEL BRUSEWITZ: *Studier över riksdagen och utrikespolitiken. II. Nordiska utrikesnämnder i komparativ belysning.* Uppsala och Stockholm 1933, 266 S.

Det foreliggende Arbejde har en dobbelt Titel, en videre og en snævrere. Den videre Overtitel lyder: »Studier över riksdagen och utrikespolitiken. II» og forudsætter altsaa en tidligere I:ste Del og muligt efterfølgende senere Dele. Den forudsatte I:ste Del er da ogsaa tidligere udkommet i 1933 med Undertitlen: »Hemliga utskottet i 1809 års författning», og i Forordet til dette Skrift bebuder Forf., at det foruden af den nu foreliggende anden Del om nordiske Udenrigsnævn vil blive fulgt af et tredje Skrift om Rigsdagen og Udenrigspolitikken; »berörande den svenska riksdagens traktaträtt».

Det er en stor og omfattende Opgave, Forf. her har stillet sig, og det maa meget ønskes, at han i sin i Udsigt stillede tredje Del vil foretage sine Undersøgelser paa saa vid komparativt Grundlag som muligt og ikke indskrænke sig til væsentligt alene at belyse den svenske Traktatret. Thi den valgte Overtitel: »Studier over Rigsdagen og Udenrigspolitikken» indeholder jo Stof til Undersøgelse af et af de interessanteste og mest aktuelle Problemer saavel for Stats- og Folkeretten som for Politiken: i hvilket Omfang tillader det folkeretlige Samkvems Krav, at Statsoverhovedets Handlefrihed udadtil bindes af indre statsretlige Begrænsninger, og i hvilket Omfang er dette overhovedet praktisk muligt? Og uden at dette Spørgsmaal tages op med videre Udsyn for Øje, bliver der let noget nærsynet og smaatskaarent over Behandlingen af et enkelt Lands Stilling til den store Udenrigspolitik.

Dette Spørgsmaal om Statsoverhovedets Legitimation til at handle udadtil, der nødvendigvis ogsaa maa faa afgørende Betydning for hans Kompetence indadtil til at forpligte Staten overfor Udlandet, har vel tidt og ofte været Genstand for Undersøgelse — bl. a. kan her særligt nævnes Mikael H. Lies: *Legitimation ved Traktat 1912* — men der turde ikke mindst nu være Trang til fornyet Undersøgelse. Dette Problem kunde vel ikke komme frem i de gamle enevældige Monarkiers Tid, og det eksisterer heller ikke under den nyeste Tids moderne Diktaturer, hvor det ikke mindst er udadtil og netop for med størst Magt og Myndighed at kunne lede sit Lands Udenrigspolitik, at Diktatoren har frigjort sig

for alle indre statsretlige Hæmninger. Men det kommer frem overalt, hvor under konstitutionelt eller parlamentarisk Styre et folkevalgt Parlament mer eller mindre indskrænker Regeringens Handlefrihed indadtil. Her rejser det Spørgsmaal sig: bør det ofte i indre Partistrid splittede Parlament ogsaa have afgørende Indflydelse paa Udenrigspolitikken, og i bekræftende Fald hvor langt og i hvilken Form kan det ske uden at lamme Statens Handlefrihed udadtil?

I U. S. A. har som bekendt Forfatningen slet ikke villet give Parlamentet, Kongressen, som Helhed, nogen Myndighed i Udenrigspolitikken, men har skabt en særlig traktatssluttende Magt: Præsidenten og Senatet. Men selv ogsaa her maa det Spørgsmaal melde sig: er det rigtigt eller heldigt, at Præsidentens Myndighed er saa stærkt begrænset, at han ikke kan afslutte selv den mindst betydende Traktat uden med $\frac{2}{3}$ af Senatets Samtykke, og at han i den Grad er bundet til allerede paa Forhand at beraade sig med Senatets udenrigske Udvalg, saa at dettes Formand ofte betegnes som en Udenrigsminister Nr. 2 ved Siden af selve Præsidenten og hans Udenrigsminister? Præsident Wilsons tragiske Skæbne, da han efter som Verdenspolitikens første Man at have underkrevet Verdensfredstraktaterne og inaugureret selve Folkeforbundet paa ynkelig Maate blev desavoueret af Senatet, viser, hvilken skæbnesvanger Usikkerhed i Landets Udenrigspolitik statsretlige Begrænsninger i Statsoverhovedets Legitimation udadtil kan fremkalde.

I andre Lande som i England, Sverige og Norge har man set, hvorledes Forfatningen, den skrevne eller uskrevne, selv længe efter, at der var sikkert Parlamentet ved Kontrolmyndighed indadtil, stadig ikke vilde give dette nogen direkte Medbestemmelseret udadtil, men gav Kongen formell frie Hænder med Hensyn til Udenrigspolitikken, saaledes at han oftest ikke engang behøvede at høre hele sit Statsraad. Og selv efter, at det er den samlede Regering, og ikke Monarken personlig, der er blevet Udenrigspolitikens Leder, og selv efter at Forfatningerne i flere og flere Tilfælde har givet Parlamentet en direkte Medbestemmelseret i vigtigere Tilfælde, saa er det dog oftest stadig kun i Undtagelsestilfælde, at Regeringens Handlefrid udadtil formell er bundet. Den Erkendelse er derfor stadig, levende, at det er farligt at gøre Regeringens Handlefrihed udadtil altfor afhængig af indre Partiforhold i Parlamentet, og det Spørgsmaal maa derfor naturligt rejses, om man ikke er inde paa en betænkelig Vej ved de særlig efter Verdenskrigen indførte udenrigspolitiske Nævn, hvorved Parlaterne nu ogsaa søger at skaffe sig Medbestemmelseret i Udenrigspolitikken selv paa dennes rent forberedende Stadium.

Desværre kommer Forf. i det foreliggende og det foregaaende Skrift kun løseligt og mere i Forbigaaende ind paa hele dette Spørgsmaal, idet han synes at betragte de udenrigske Nævn ikke blot som en under de givne Forhold under og efter Verdenskrigen naturligt udviklet Institution, men ogsaa som en varigt værdifuld

Nydannelse, der blot trænger til yderligere at fæstnes. Dette har muligvis sin naturlige Forklaring deri, at store Dele af det foreliggende Skrift har set Lyset i dette Tidsskrift allerede for adskillige Aar tilbage, tildels allerede saa tidligt som i 1924 og 1925, altsaa paa et Tidspunkt, da ikke blot Parlamentarismen endnu havde sin Højkonjunktur i de fleste europæiske Lande, men Parlamentets Magt ogsaa stadig kunde anses for fortsat stigende saavel indadtil som udadtil. Og nu har Forf. vel senere i det nye sidste Kapitel: »Komparativ översikt» konstateret den Tilbagegang, som saavel Parlamentet som de ny indførte parlamentariske Udenrigsnævn har været Genstand for i en hel Række Lande i den allernyeste Tid, men disse Erfaringer har antagelig foreligget for sent til, at Forf. har fundet Anledning til ved en ny Gennembearbejdelse af Stoffet at tage Spørgsmaalet op til helt ny Overvejelse.

Imidlertid bortset fra, at Forf. altsaa maaske i noget for høj Grad betragter de ny Udenrigsnævns Fremkomst som en sikker Landvinding for Parlamentarismen, maa hans Arbejde iøvrigt betegnes som en særdeles værdifuld og meget grundig historisk og juridisk Fremstilling af de Nordiske Udenrigsnævns Tilblivelse og Fremtrædelsesformer. Som han udtaler, er det meget sjældent, at man er i Stand til at følge en Forfatningsinstitutions Tilblivelse og Væxt saa nøje som man kan det med Hensyn til de nordiske Udenrigsnævn, og Forf. har ikke skyet nogen Møje for ved Undersøgelser i de forskellige Lande at skaffe alle de Oplysninger frem derom, som overhovedet er Offentligheden tilgængelige.

Det var under Verdenskrigen og i den nærmeste Tid derefter, da Folkeforbundet var traadt i Virksomhed og det her syntes at aabne sig store udenrigspolitiske Udsigter ogsaa for de smaa ifølge Folkeforbundspagtens Ordlyd med Stormagterne ligestillede Stater, at der i samtlige nordiske Parlamenter rejstes Krav om öget varig Medindflydelse i Udenrigspolitikens Ledelse. Naturligtvis faldt disse Bevægelser i Traad med og var delvis fremkaldt af tilsvarende samtidige Bevægelser i andre Lande under og efter Verdenskrigen; saaledes er der f. Ex. næppe Tvivl om, at det i Tyskland ved den nu i Öjeblikket i det væsentlige suspendede Weimarforfatning af 1919 indførte permanente udenrigske Rigsdagsudvalg virkede stærkt som Exempel i Danmark. Da de nordiske Udenrigsnævn efter forskellige Tilløb, som Forf. grundigt gör Rede for, endelig kom i Stand, i Sverige i 1921, i Norge i 1922—23 og i Danmark i 1923, var det dog i Danmark særlig de to andre nordiske Udenrigsnævn og i Norge det svenske, der tjente som umiddelbart Forbillede medens man i Sverige ogsaa i dette Tilfælde hovedsagelig byggede paa egen svensk historisk Udvikling, ganske vist ikke paa det berømte eller berygtede »sekreta utskottet» fra Frihetstiden eller paa den gustavianske Tids »hemliga riksdagsutskott» men paa »hemliga utskottet» fra 1809 Aars Forfatning.

Det sidste Udvalg, hvis Nedsættelse helt og holdent beroede paa Kongens Bestemmelse, og som derved afgørende adskilte sig fra

den svenske Rigsdags almindelige faste Fællesudvalg, havde, som af Forf. i Skriftet: »Hemliga utskottet» udførligt paavist, under Stændertiden nærmest tjent som et Middel for Kongen og Regeringen til gennem Udvalgets Medlemmer at søge öget Stötte paa Rigsdagen for Gennemførelse af visse med Udenrigspolitikken forbundne Finansoperationer. Det havde derfor i denne Tid nærmest Karakter af et Regeringsorgan til Paavirkning af Rigsdagen og blev derfor hyppigt sammenkaldt af Regeringen. Efter Rigsdagen 1853—54 hengik der imidlertid et Tidsrum af mere end 40 Aar, i hvilket det slet ikke blev indkaldt, for saa pludselig igen at vækkes til Live under den svensk-norske Unions sidste Kriseaar, 1895—1905, da Regeringen paany fölte Trang til at søge en Stötte for sin Politik gennem et hemmeligt Rigsdagsvalg. Men det var dog först fra Verdenskrigens Udbrud 1914, da de udenrigspolitiske Forhold antog et saa exceptionelt faretruende Udsende, at det »hemmelige Udvalg» stadig paany indkaldtes og, da Rigsdagen holdes sammen næsten hele Aaret igennem, blev et faktisk permanent Organ. Og det er Erfaringerne fra denne sidste Tid, der mest har paavirket det svenske Udenrigsnævns Udseende, da det endelig i 1921 grundlovfæstedes som et ogsaa retligt permanent Organ, der kan indkaldes til Möde, selvom Rigsdagen ikke er samlet, ja selv efter at den er oplöst.

Navnlig viser det nuværende svenske Udenrigsnævn sin nære Forbindelse med det hemmelige Udvalg fra Aar 1809 derigennem, at, selvom det nu skal nedsættes paa hver Rigsdag, kan det dog kun indkaldes til Möde af Kongen, og at det stadig er Kongen selv eller i hans Fraværelse Statsministeren eller eventuelt Udenrigsministeren, der som Formand förer Ordet og ikke en af Nævnet selv valgt Formand, ligesom Nævnet kun kan raadslaa med Kongen, men ikke tage selvstændige Beslutninger og heller ikke kan göre nogen Indstilling til Rigsdagen. Udenrigsnævnet, der jo derhos nu ogsaa kan fungere i Rigsdagens Fraværelse, er altsaa helt forskelligt fra Rigsdagens almindelige staaende Fællesudvalg og kaldes derfor med fuld Föje heller ikke »utskott» men »nämnd». Det norske Udenrigsnævn er derimod næsten helt et almindeligt Stortingsudvalg, kun med særligt Omraade; efter 1923 er det endog slaaet sammen med Stortingets Konstitutionsudvalg under Navn af »utenriks- og konstitutionskomiteen». Men ogsaa det danske »udenrigspolitiske Nævn» af 1923 er uanset at det kaldes »Nævn» i langt höjere Grad end det svenske et almindeligt Rigsdagsudvalg, idét det selv vælger sin Formand, og foruden af Regeringen kan indkaldes af Formanden, ligesom Nævnet i Sager af större Vigtighed skal indgive Beretning til Rigsdagen — hvad der ganske vist i Prakzis kun sjældent sker.

Ligesom det svenske Udenrigsnævn herved i langt mindre Grad end de to andre nordiske Nævn gör Indgreb i Regeringens Stilling som Udenrigspolitikens selvstændige Leder, saaledes bærer det ogsaa Prisen i Henseende til den fuldt grundlovmæssige Maaede, hvorpaa

dette ny forfatningsmæssige Organ blev indföjet i Forfatningen. Skönt Nævnene kun har til Opgave at raadslaa med Regeringen om udenrigspolitiske Spørgsmaal, ikke at fatte nogen for Regeringen bindende Beslutning derom, saa foreskrives det dog, at Regeringen i alle Sager af større Betydning »bör» höre Nævnet för Afgörelsen. Selvom her den mildere Form: »bör» og ikke »skal» bruges, göres der herved dog en Ændring i Kongens tidligere retligt helt ubundne Stilling i Udenrigspolitiken paa dennes blot forberedende Stadium, og allerede denne Ændring burde derfor ogsaa föres igennem ved en Ændring af selve Forfatningens Ordlyd. Dette er da ogsaa sket i Sverige, se R. F. § 54, Stk. 1, jfr. § 12, Stk. 2, men ikke derimod hverken i Norge eller Danmark. Men navnlig er i Sverige selve det ny Udenrigsnævn, der kan sidde ogsaa mellem Rigsdagens Samlinger, helt igennem indfört paa fuld grundlovmæssig Maade, ved Ændring saavel af R. F. § 54 som af R. O. § 50. I Norge skete det derimod ganske formlöst blot ved en Ændring af Stortingets Forretningsorden, hvorved dog erindres, at i Norge ogsaa Stortingets andre faste Udvalg ifölge Praxis kan indkaldes mellem Samlingerne. Og i Danmark indfört det ny Udenrigsnævn ogsaa uden nogen Grundlovsændring, blot ved simpel Lov af 13. April 1823, skönt den danske Grundlov kun som en ren Undtagelse — i §§ 52, 45 og 49 — hjemler Fællesudvalg af begge Ting, og skönt det i Danmark er anerkendt, at intet Udvalg af Rigsdagen, heller ikke de i Grundloven udtrykkeligt hjemlede Fællesudvalg, kan fortsætte efter Rigsdagens Slutning. At den danske Ordning derfor som af mig hævded ikke er stemmende med Grundloven, anerkendes ogsaa af Forf.

Efter omhyggeligt at have gjort Rede för de forskellige Nævns Virksomhedsomraade og Arbejdsmaade, Arten af det Oplysningsmateriale, der stilles dem til Raadighed og Tidspunktet, naar de skal höres, Medlemmernes Tavshedspligt m. v., opkaster Forf. tilsidst for hvert Nævn især det maaske ikke mindst vigtige, men paa Grund af den Hemmelighed, der omgiver Udenrigsnævnenes Virksomhed, for Besvarelsen saare vanskelige Spørgsmaal om, hvilken Betydning man praktisk kan tillægge Udenrigsnævnene som forfatningsmæssig Institution.

Lytter man til Udtalelser fra Pressen eller fra Medlemmer af selve Nævnene, gaar Udtalelserne meget vidt fra hinanden. Snart tillægges der Nævnene ingen eller dog kun ringe, snart stor eller dog nogen Betydning. Snart skildres Nævnene nærmest som et Værktøj for Regeringen til Paavirkning af Rigsdagen, snart som en Fare for partipolitiske Indgreb fra Rigsdagens Side i Regeringens selvstændige Ledelse af Udenrigspolitiken, snart som en gavulig Kontrol fra Rigsdagens Side, snart atter som uden Betydning i saa Henseende, naar Regeringen er bestemt paa at gaa frem paa egen Haand. Sandheden er vel nærmest, at hvilken Betydning Nævnene kan faa, i ethvert Tilfælde ganske vil afhænge af de i Öjeblikket föreliggende politiske Forhold.

I denne Opfattelse er Forf. ogsaa enig, selvom han, der selv som Sekretær var med til Udarbejdelse af den svenske Ordning, i det hele synes at nære god Tro til Udenrigsnævnenes Betydning i Fremtiden, især naar deres Ordning paa visse Punkter i Praxis bedre underbygges. Derom er det naturligvis ikke muligt at dømme. Men nogen Skepsis med Hensyn til Nævnenes Betydning under normale Tidsforhold melder sig dog, naar man bider Mærke i, hvad Forf. oplyser, at noget af det, der for Tiden mest optager Nævnenes Arbejde, er Staternes Deltagelse i Folkenes Forbunds Virksomhed; i Sverige og Danmark sammenkaldes Nævnet saaledes engang aarligt udenfor Rigsdagens Samlinger alene for at paahøre og diskutere Instruksen for den Delegation, der skal udsendes til det aarlige Folkeforbundsmøde i Genève. Thi efterat Folkeforbundet nu ubestrideligt har lidt fuldstændigt Skibbrud med Hensyn til dens to vigtigste Opgaver, dem, der alene gav Forbundet Existensberettigelse, nemlig Nedrustningen og Afværgelsen eller Bilæggelsen af Krig, er det vanskeligt at anse hemmelige Nævnsmöder nödvendige alene for at paahøre Instruktion af Delegerede til det nu saa lidet betydende »Folkenes Forbund».

Og heller ikke kan det undgaa at gøre En noget skeptisk med Hensyn til Nævnenes Værdi som Kontrol overfor Regeringen, naar man nærmere betragter den Rolle, som det med störst Magtbeføjelse udrustede nordiske Udenrigsnævn, det norske, spillede under den store Östgrönlandskonflikt mellem Danmark og Norge. Forf. anförer herom, at saavel det norske som det danske Udenrigsnævn gentagne Gange blev hört under denne Konflikt og forsaavidt synes Sagen altsaa i Orden. Men i det allermest kritiske Öjeblikk, da den norske Fangstmand Devold i de sidste Dage af Juni 1931 havde foretaget sin egenmægtige Okkupation i det dengang saakaldte Erik den Rödes Land, og da den norske Regering, der endnu stod ganske vaklende og tvivlraadig med Hensyn til om den skulde desavouere eller godkende den i saa høj Grad udæskende Okkupation i et Land, som Danmark hævdede at have Suveræniteten over, skyndsomet havde indkaldt den forstærkede Udenrigs- og Konstitutionskomité til Möde d. 4. og 5. Juli, saa vovede Nævnet, skönt dets allerfleste Medlemmer var i høj Grad betænkelige ved en Okkupation, ikke under den öjeblikkeligt ophidsede Stemning i Norge at paatage sig Ansvaret for at give den tvivlraadige Regering et bestemt Raad enten for eller mod Okkupation. Nævnet kunde alene samles om Afgivelse af den delfiske Orakeludtalelse, at Regeringens Redegörelse »foranlediget ingen beslutning eller uttalelse fra komiteens side», se Stortingets Forhandlinger 1933, Indstilling S, Nr. 166 Bilag 10. Nævnet gav altsaa blankt op og lagde Ansvaret for den skæbnesvangre Afgörelse over alene paa Regeringen, der derefter d. 10. Juli dekreterede den officielle Okkupation i Östgrönland. Vel blev nu derved Ansvaret kun lagt der, hvor det skulde lægges. Men tilbage bliver dog den Kendsgerning, at i den mest kritiske udenrigspolitiske Situation i Norden siden de nordiske

udenrigske Nævns Oprettelse, og hvor den ny Institution netop skulde staa sin afgørende Prøve, dér faldt denne Prøve saaledes ud, at det næppe kunde have gjort nogen Forskel, om noget Udenrigsnævn overhovedet aldrig var blevet indført.

Knud Berlin.

NILS HOLMBERG: *Medelklassen och proletariatet*. Studier rörande 1840—41 års riksdag och dess förutsättningar i svenskt samhällsliv. Lund 1934. Sid. I—VIII + 1—262. Pris kr. 6: 50.

Den »materialistiska historieuppfattningen» har hittills utövat anmärkningsvärt liten inverkan på svensk historieskrivning. De politiska skribenter som i Sveriges historia velat finna stöd för klasskampsläror av det ena eller andra slaget ha fått söka belägg för sina satsar utanför den vetenskapliga litteraturen. Olyckan kanske är måttlig, ehuru deras påståenden i motsatt fall möjligen undergått någon moderation; men obestriddligen är det att beklaga, att hela problemet i så ringa utsträckning diskuterats i vårt land. Lika klart som det vid ett opartiskt bedömande måste förefalla, att det historiska skeendet icke kan förklaras *uteslutande* såsom en funktion av framträngande samhällsklassers kamp för makten över produktionsmedlen, lika farligt är det helt säkert att aldeles bortse från de sociala förändringarnas inverkan på den politiska utvecklingen. Särskilt när det gäller 1800-talet, där materialet verkligen tillåter ett låt vara icke alltid fullständigt studium av den sociala utvecklingen, är härvidlag mycket att göra.

Men en historieforskning av denna art ställer också aldeles särskilt stora krav på sina idkare. För att undersöka den sociala utvecklingens betydelse för den politiska kräves det en ingående för att icke säga relativt fullständig kännedom om båda, liksom även säkert vetenskapligt omdöme vid avvägningen av den betydelse som skall tillmätas de olika faktorerna i händelseförloppet. Det räcker ingalunda att med utgångspunkt från en undersökning av exempelvis de ekonomiska förändringarna i samhällets struktur söka uppkonstruera ett samband utan att taga hänsyn till den politiska historiens egna problem, och kraven på källkritisk noggrannhet och skärpa måste i detta fall bli nästan större än vanligt, åtminstone så länge det icke finns någon allmän vetenskaplig diskussion att anknyta till. Frestelsen att med utgångspunkt från någon generell historiefilosofisk teori göra våld på den historiska sanningen ligger nära till hands, men det behöver väl knappast ens påpekas att de resultat som framkomma vid ett dylikt förfaringssätt bli fullkomligt värdelösa ur vetenskaplig synpunkt.

D:r Nils Holmbergs avhandling, som i slutet av vårterminen ventilerades vid Lunds universitet såsom akademiskt specimen i historia, framträder med anspråk på att belysa det tidigare 1800-

talets historia från en helt ny, socialhistorisk synvinkel. Författaren säger sig i förordet ägna huvudparten av sitt arbete åt »de materiella omvälvningarnas sociala konsekvenser och de politiska och ekonomiska teoriernas sociala innebörd. De så vunna resultaten bliva sedan utgångspunkten för en undersökning av de stora sociala frågornas behandling vid riksdagen 1840—1841». I överensstämmelse härmed behandlar författaren först i tre kapitel det svenska samhällets ekonomiska och sociala struktur under 1800-talets första årtionden, statsmakternas närings- och socialpolitik efter 1809 (varvid fattigvårdskommitténs betänkande ställdes i förgrunden för uppmärksamheten) och den ekonomiska och politiska teoriens utveckling under samma tid. Han söker därefter skildra det allmänna läget i landet under år 1839, för att i en andra huvudavdelning följa behandlingen av vissa frågor vid 1840—41 års riksdag. Exkurser äro ägnade åt 1838 års rabulistoroligheter samt en viss punkt i E. G. Geijers åskådning före och efter avfallet.

Vad som vid ett ytligt studium först faller i ögonen, är den anspråksfullhet, som utmärker hela avhandlingen. Redan dess titel, »Medelklassen och proletariatet», synes lova en stor, brett lagd undersökning av de sociala förhållandena i Sverige under förra århundradet, och man blir onekligen en smula besviken, när man finner att det endast är fråga om »studier rörande 1840—41 års riksdag och dess förutsättningar i svenskt samhällsliv». Vidare förefaller det en smula onödigt, när författaren gång på gång understryker originaliteten i sina egna synpunkter. »Det har här för första gången i ett större sammanhang påvisats, huru nära den materiella utvecklingen i Sverige sammanhängde med de allmän-europeiska förhållandena, och hur Sverige genom den omdaning, som började omkring 1750, materiellt-socialt fick en helt ny gestaltning», heter det i slutet av första kapitlet. Man frågar sig, om förf. momentant glömt bort Wohllins och Montgomerys arbeten. Om fattigvårdskommitténs betänkande, ett av de mest välkända och omdiskuterade dokumenten i 1800-talets socialhistoria, säger han (sid. 88), att dess »innebörd och ledande idéer icke förut blivit undersökta». Frånsett det förhållandet, att man även utan särskild pekpinne brukar taga för givet att ett vetenskapligt arbete behandlar åtminstone några problem som »icke förut blivit undersökta», måste det erkännas att förf. varit något olycklig vid valet av exempel.

Vida viktigare än dessa egenheter i formuleringarna är det emellertid, att förf:s behandling av källorna är synnerligen otillfredsställande. Rec. måste erkänna sin oförmåga att fälla ett säkert omdöme om bokens socialhistoriska partier. Men t. o. m. för lekmannen vill det förefalla, som om även det mera lättillgängliga materialet här endast ofullständigt utnyttjats. Sid. 17 anföras befolkningssiffror för hela Sverige och för stadsbefolkningen enligt Sundbärg, Emigrationsutredningen. Emellertid finnas i Statistisk Årsbok motsvarande siffror, vilka i avseende på hela landets be-

folkning korrigerats för åren 1800, 1820 och 1830. När det gäller stadsbefolkningen anföras, fortfarande enligt Sundbärg, siffror från 1805 i st. f. 1800. 1800 års siffror finnas likaledes i Statistisk Årsbok. Skillnaderna äro visserligen ganska betydelselösa, men det är dock överraskande, att förf. icke använt de modernaste uppgifterna. Överraskande är det likaså, att Montgomerys uppsats om tjänstehjonsstadgan (i Hist. Tidskr. 1933) av allt att döma icke varit författaren bekant. Inom litteraturen rörande 1800-talets socialhistoria intager denna dock en ganska viktig plats. Man förvånar sig likaledes över att ingen hänsyn tagits till de teorier om orsakerna till den svenska järnhanterings kris, som framställts av flera författare exempelvis i En bergsbok till Carl Sahlin, eller till B. Boëthius' i uppsatser och recensioner framlagda forskningar rörande den svenska järnhanterings historia.

I avseende på avhandlingens politiskt historiska partier framträda liknande svagheter. Så har t. ex. vid behandlingen av 1815 års riksdag hänsyn icke tagits till Ahnlunds lilla skrift om Det ekonomiska programmet för oppositionen vid 1815 års riksdag och de där påvisade skiljaktigheterna mellan Fr. B. von Schwerins åskådning och de tankegångar som behärskade särskilda utskottets majoritet. Men även där förf. citerar litteraturen, är man ibland böjd att fråga sig om han också har läst vad han citerar. Sid. 107 heter det i avhandlingen: »Den uppfattningen att regeringsformen 1809 bildats av inhemskt material behärskade, stödd av Hans Järtas auktoritet, hela 1800-talet. Först genom Brusewitz' forskningar har den avförts ur diskussionen, och det är nu fullständigt klart, att skaparna av 1809 års författning hade Sieyès såsom mönster för sitt verk». Som belägg anföras Brusewitz' Studier över 1809 års författningskris och densammes »Hans Järta och 1809 års regeringsform», försiktigtvis utan sidhänvisningar. (Med den senare avses sannolikt Brusewitz' uppsats Hans Järtas berättelse om tillkomsten av 1809 års regeringsform, i Hist. Tidskr. 1915, som emellertid nästan helt och hållet har karaktären av källpublikation.) Något stöd för ett sådant påstående kan emellertid icke sökas i dessa skrifter. Brusewitz har uppvisat, att utländsk författningsspekulation haft väsentlig för att icke säga avgörande vikt för grundlagarnas konstruktion och principer, att *Montesquieu* stått såsom mönster för författningsarbetet och att åtminstone en av det konstitutionella partiets ledande män, A. G. Mörner, varit väsentligt påverkad av Sieyès, ehuru hans insats framför allt fick betydelse för representationsfrågans behandling i KU, medan han under arbetet på regeringsformen visserligen stod i nära kontakt med Järta och Silfverstolpe, men icke själv var ledamot av utskottet. Något sådant som att Sieyès skulle ha fått stå som mönster för hela författningsverket har givetvis aldrig gjorts gällande; vilket icke hindrar förf. att längre fram i avhandlingen (sid. 121) kalla 1809 års regeringsform »ett efter omständigheterna avpassat lån från abbé Sieyès författningar». — Sid. 118 finner man följande sats: »Som i det föregående har betonats, var Karl

XIV Johans statsråd under hela hans regeringstid sammansatt av högre tjänstemän. Politiska meriter betydde intet för avancemanget till ministerposterna.» I en not hänvisas till undertecknads avhandling »Konung och statsråd i 1809 års författning», sid. 92. På det anförda stället står, att ämbetsmannaelementet alltid »lyckades bibehålla och befästa sin dominerande ställning... Härmed är ingalunda sagt, att meriteringen på det rent administrativa området alltid eller ens vanligen var avgörande vid urvalet, utan endast att man i stort sett höll sig inom kretsen av dem, som i detta avseende uppfyllde vissa minimikrav;...» I det följande påvisas en mängd fall — Mörner 1812, Nordin 1825, Schwan och Ugglas 1828, Adelsvärd 1829 m. fl. — där politiska meriter ensamma eller tillsammans med andra varit avgörande för utnämningarna. D:r Holmberg har givetvis ingen skyldighet att ansluta sig till denna min uppfattning om rekryteringens karaktär, även om det ju i annat fall vore önskligt att han åberopade några argument. Men ett ganska rimligt krav torde det likväl vara, att en författare icke skall behöva se sina skrifter åberopade som belägg för raka motsatsen av vad de innehålla. Saken är i detta fall ganska allvarlig, eftersom d:r Holmberg i det följande gång efter annan återkommer till denna enligt min mening i grund felaktiga och i varje fall här fullkomligt obestyrkta uppfattning om Karl-Johans-tidens statsråd såsom en fullkomligt opolitisk, rent byråkratisk institution. Särskild otur har förf. dock när han (sid. 88) på tal om 1838 års fattigvårdskommitté låter nyutnämnde statssekreteraren Heurlin, gammal skicklig och erfaren prästeståndspolitiker men nästan utan administrativa meriter, representera »ämbetsmannasakkunskapen».

När förf. behandlar den vetenskapliga litteraturen på detta sätt, ställer man sig med skäl frågande till hans utnyttjande av tryckta och otryckta originalkällor. Redan citeringsmetoderna lämna här utrymme för allvarliga anmärkningar. Så lämnar förf. t. ex. sid. 151 en redogörelse för vilka personer som enligt hans mening deltagit i »koalitionens» överläggningar på våren 1839, och han talar där bl. a. om de »förteckningar på konspiratorerna, som lancerades på skilda håll». I en not heter det: »I brev från Nordin till C. H. Anckarsvärd i Eriksbergs arkiv finnas upplysningar angående de koaliserade». Om brevens data eller närmare innehåll lämnas inga upplysningar. På liknande sätt citeras samma brevsamling sid. 152 not 1 och C. W. Liljecronas brev till von Schoting sid. 154 not 2. Sid. 154 omtalas en »politisk saga», som utkom 1839. Varje uppgift om sagans titel eller närmare karaktär saknas emellertid. Sid. 166 not 2 anföres ordagrant ett långt uttalande av Gustaf Löwenhielm. Varifrån yttrandet är hämtat omnämnes icke. Sid. 169 not 1 förekommer en »depesch den 17 januari 1840», men läsaren lämnas i okunnighet om vem som skrivit depeschen, eftersom för övrigt såväl ryska som danska ministerrapporter åberopas. — Likaså är förf:s kännedom om källmaterialets karaktär tydligen ibland bristfällig. Sid. 154 not 1 säger han att en brevväxling mellan kronprins

Oskar och C. J. af Nordin år 1839 icke är »bevarad i det kungliga familjearkivet». Påståendet är sannolikt riktigt; men man frågar sig, huru författaren kunnat nå visshet härom. Detta arkiv, till vilket enskilda forskare icke få direkt tillgång, utan varur endast enstaka buntar genom riksarkivariens försorg ibland ställas till deras förfogande, är nämligen icke katalogiserat och särskilt i fråga om Oskar I:s papper av allt att döma icke fullständigt ordnat. Från Karl Johans arkiv ha dessutom såvitt man kan förstå alla brev av politiskt innehåll utplockats, så att årsbuntarna vid sidan av en mängd viktiga och intressanta promemorior endast innehålla så gott som betydelselösa skrivelser.

Bevisföringen på grundval av anförda källor är ofta ytterst löslig; och detta accentueras ytterligare av att förf. gärna i särskilt tvivelaktiga fall använder uttrycket »det råder intet tvivel om att...». Sålunda råder det (sid. 74) »intet tvivel om att Skogmans uppfattning [i fråga om den ekonomiska politiken] var utslagsgivande för regeringens politik. Den initiativlöshet och passivitet, som starkt förbrås regeringen under 1830-talet, och som tillskrives konungens och statsrådets senilitet, framstår därför som ett utslag av målmedveten politik under ledning av regeringens yngste medlem.» För påståendet om Skogmans dominerande ställning anföras inga direkta belägg; och den som — i motsats mot d:r Holmberg, som, för övrigt på ganska bärande skäl, övervägande byggt på det tryckta källmaterialet — sysslat med korrespondensen mellan Skogman och övriga regeringsmedlemmar får snarast det intrycket att denne, ehuru han var mycket använd och även inflytelserik, likväl ofta måste giva vika för andra regeringsmedlemmar. Härmed må nu vara hur som helst; även om hypotesen är ganska osannolik, må det villigt erkännas att den *kan* vara riktig. Det viktiga är emellertid att saken är så långt ifrån otvivelaktig, att den tvärtom är alldeles obevisad. I det följande gör författaren däremot ett bevisligen helt oriktigt påstående, då han säger: »Skogmans uppfattning var tämligen representativ för regeringskretsarna, där det i näringarna ointresserade ämbetsmannaintresset var förhärskande.» Utrikesstatsministern Wetterstedt, konseljens inflytelserikaste medlem under större delen av 1830-talet, var dock en av landets största bruksägare! — Sid. 93 torde det återigen »icke råda något tvivel om att fattigvårdskommitténs betänkande fått sin prägel av Chr. I. Heurlin». Beviset förtjänar för sin originalitets skull att anföras: »I de till betänkandet fogade reservationerna förekommer hans namn endast två gånger och då rörande rena formsaker, medan de övriga ledamöterna ur olika synpunkter framställt sakliga invändningar». Att en kommittéledamot icke reserverat sig visar varken det ena eller det andra i fråga om hans ställning till själva betänkandet; i själva verket torde det för hundra år sedan liksom i våra dagar ha varit mycket vanligt att den som varit spiritus rector i en kommitté likväl fann sig nödsakad att i någon väsentlig del anmäla reservation mot det betänkande, som framgått såsom resultat av stridiga

meningars kamp. Vilket givetvis icke hindrar, att Heurlin möjligen *kan* ha varit den ledande inom fattigvårdskommittén, ehuru kommitténs ordförande, S. A. Leijonhufvud, synes ha velat giva honom skulden till att fattigvårdsförslaget från början icke väl mottogs i stånden.¹ — Sid. 178 talas om Hans Janssons adressförslag 1840: »I prästeståndet kämpade det lägre prästerskapet för adressen». Huvudtalare för densamma var enligt förf. prosten Sandberg, som fick instämmanden bl. a. av »nio prostar och en lektor». Det »lägre prästerskapet» söker man förgäves i framställningen, som här liksom ofta annars *kan* vara riktig, ehuru belägg saknas.

Som förut nämnts, behandlas 1838 års »rabulistoroligheter» i en särskild exkurs. Avsikten är här att undersöka, vilka folkklasser som varit inblandade i oroligheterna, och förf. vill göra gällande, att dessa varit av två slag, dels dagspolitiska, ofarliga demonstrationer mot regeringen och för Crusenstolpe, i vilka huvudsakligen borgerskapet deltagit, dels våldsamma upplopp av sjömän och lärpojkar med social bakgrund. Han stöder sig därvid dels på pressen, dels på Stockholms polisdiarier. Rec. har av naturliga skäl icke kunnat ingå på någon detaljprövning av förf:s forskningar i denna del. Men redan en ytlig undersökning visar, att förf. endast ofullständigt utnyttjat det förefintliga materialet, och att hans framställning därför blivit missvisande. Utöver polisdiarierna finnas nämligen åtminstone i avseende på junioroligheterna i Stockholms stads arkiv ganska omfattande förhørsprotokoll, som innehålla åtskilligt mera än de förra. Så uppger förf. t. ex. (sid. 245), att demonstrationerna på förmiddagen den 19 juni voro »anordnade av borgerskapet, som i Svea hovrätts sessionssal gav tillkänna sitt missnöje med domen». Möjligen är detta riktigt (inga belägg anföras); men enligt polisprotokoll ^{20/3} 1838 var advokatfiskalen Fredholm av den mening att de bråkande varit boktryckeriarbetare, vilka väl knappast tillhörde borgerskapet. Beträffande oroligheterna den 20 juni säger förf., att studenter från Uppsala »enligt vissa obestyrkta uppgifter» deltagit. I polisprotokoll ^{5/7} 1838 äro dessa uppgifter till den grad bestyrkta, att några av studenterna rentav nämnas vid namn. För övrigt göres i avhandlingen (sid. 246) gällande, att det varit fråga om tvenne skilda demonstrationer utanför Nermans hus i Ålandsgränd, av vilka den första varit ofarlig och utförts av borgerskapet; »men när borgerskapet begivit sig från platsen, kom en hop sjömän och lärpojkar tillstädes och slog ut fönsterrutorna i Nermans bostad». Enligt polisprotokoll ^{6/7} uppgav studeranden Berger, att han själv varit med i den första demonstrationen, att han med de övriga deltagande därefter gått till stadshuset, att de alla sedermera återgått till Ålandsgränd, och att han efter att en stund ha varit borta även kommit dit och sett stenkastningen. Tydligt var det i stort sett *samma* folkmassa båda gångerna, ehuru det är riktigt att sjömän och lärpojkar verkställt själva fönsterinslagningen.

¹ Leijonhufvud: Minnesanteckningar, sid. 213 f.

Exemplen på denna löslighet i bevisföringen skulle kunna mångfaldigas hart när i det oändliga. Men vid behandlingen av 1840—41 års riksdag visar det sig också, att förf. icke alltid besitter ens de elementära förkunskaper, som äro nödvändiga för ett arbete av denna typ. Sid. 166 f. skriver han om möjligheterna för riksdagsoppositionen att komma åt en misshaglig konselj: »Den enda möjligheten att på ett effektivt sätt utöva påtryckning på en minister eller det samlade statsrådet var att i statsrådsprotokollen uppleta ett ärende, vid vars handläggning ett eller flera statsråd hade begått ett tjänstefel. Med tjänstefel menades i detta fall icke blott att ha brutit mot gällande grundlag, allmän lag eller förordningar utan även att icke ha iakttagit rikets sannskyldiga nytta». I denna senare bestämmelse låg givetvis möjligheten att resa en anklagelse mot misshagliga statsråd, men lika svårt var det att erhålla en fällande dom från riksrätten. Men författningen lämnade ingen annan väg öppen för oppositionen, så länge regeringen och dess parti vägrade att erkänna tillämpligheten av engelsk parlamentarisk praxis. Om oppositionen ville införa ett nytt system och tillsätta nya ministrar, måste den först genom en rättegång avlägsna den sittande ministären... För att kunna igångsätta denna tunga juridiska apparat krävdes dock makten i stånden. Innan oppositionen kunde åvägabringa någon som helst ändring av det politiska systemet krävdes, att majoriteten inom åtminstone tre stånd var regeringsfientlig.» Det är nästan genant att i en recension av ett vetenskapligt arbete behöva påpeka sådana fakta som att grundlagen gör skillnad mellan juridisk (§ 106) och politisk ansvarighet (§ 107), att åtal inför riksrätt måste bygga på anklagelse för lagöverträdelse, att ständerna ha rätt att efter förslag från KU i skrivelse till konungen begära entledigande av sådana statsrådsledamöter som icke »iakttagit rikets sannskyldiga nytta», ehuru konungen därvid kan fästa det avseende han finner lämpligt, och att åtal inför riksrätt beslutas av KU och icke av några ståndsmajoriteter. Sådana misstag som de här anförda torde vara sällsynta även på proseminariestadiet; och när det gäller 1840 års riksdag har man svårt att förstå huru författaren — därest han alls läst någon framställning av riksdagens allmänna förlopp — kunnat undgå att stöta på skillnaden mellan KU:s åtal enligt RF § 106 och dess anmälningar enligt § 107.

Författaren synes icke vara särskilt bevandrad i tidens allmänna personhistoria och begår med anledning därav ett par förargliga misstag. Sid. 121 skriver han: »Man kan säga, att den nya tiden började, när C. H. Anckarsvärd 1829 återlämnade sin riddarhuspolett. Härigenom erhöi det rådande politiska systemet ett uppseendeväckande misstroendevotum.» Denna Anckarsvärds åtgärd tedde sig för samtiden som ett utslag av ganska oursäktligt dåligt humör. Att han misstrodde det rådande politiska systemet, var redan tidigare välkänt, och det saknas för övrigt ingalunda antydningar om att han vid denna tid avsåg att träda i närmare berö-

ring med regeringen och just därför funne lämpligt att lämna riddarhuset, tills minnet av hans verksamhet som oppositionsman skulle hinna förblekna. Om denna tolkning var riktig eller ej, må här lämnas därhän; i varje fall voro förhållandena väsentligt mera komplicerade än d:r Holmberg tycks föreställa sig. — Sid. 144 nämner förf. en broschyr, »Några blickar på tidens politiska strider och svenska tidningslitteraturen», som säges vara författad av »borgmästaren i Norrköping, A. Lagergren». I litteraturförteckningen finnes Anders Lagergren utan klammer upptagen såsom skriftens författare. Linnström, Svenskt Boklexikon, upptager A. Lagergren, med klammer och frågetecken; på Uppsala Universitetsbiblioteks exemplar anföres däremot godsägaren och officeren H. Hildebrandsson som författare. I varje fall hette borgmästaren i Norrköping *P. J. Lagergren*, under det att A. Lagergren var kyrkoherde (sedermera prost) och riddarhusledamot — en skillnad som för en socialhistorisk undersökning kanske icke saknar betydelse. — Sid. 170, på tal om de förberedande striderna vid 1840—41 års riksdag, säger förf. att till ledamöter av talmanskonferensen valdes »friherre Carl de Geer till Leufsta och Per Lagerhielm, av vilka den förre var en moderat oppositionsman och den senare närmast liberal». Greve Carl De Geer stod visserligen oppositionen nära, men han intog samtidigt en av alla partibildningar oberoende auktoritativ ställning på riddarhuset. Lagerhielm däremot hörde till Hartmansdorffs intimaste vänner och uppträdde under praktiskt taget hela riksdagen sida vid sida med denne, ehuru han ifråga om sättet att utse ledamöter i talmanskonferensen gjort gemensam sak med Anckarsvärd. — Att förf. (sid. 247) kallar underståthållaren och t. f. överståthållaren Kuylenstierna »överståthållare», må förefalla som en betydelselös sak, men värre är att han ingalunda observerat de särskilda omständigheter som voro förenade med dennes avskedstagande och som utförligt skildras i Ulfsparres minnen (sid. 108—111).

Arbetets rent idéhistoriska partier äro av allt att döma omsorgsfullare utförda, men även mot dem kunna riktas vissa anmärkningar för bristande noggrannhet. Sid. 68 sätter förf. utan vidare likhetstecken mellan Burkes och de Maistres statsåskådning. Det torde knappast behöva påpekas, att detta är en synnerligen grov förenkling: den springande punkten i de Maistres system är ju en hierarkiskt-teokratisk inställning till statslivet, som var Burke fullkomligt främmande. Likheterna ligga på det negativa planet, i bådas reaktion mot upplysningstidens intellektualistiska inställning; men under det att Burke framställer den historiska utvecklingen såsom ett resultat av Guds vilja uppenbarad i människornas handlingar och samhället såsom en byggnad av det historiskt fortlevande folket, är de Maistre ren determinist och placerar dessutom in den katolska kyrkan såsom stomme i samhällsbyggnaden. — Sid. 86 har förf. en för övrigt intressant redogörelse för de konservativa tänkarnas inställning till jordbruksnäringens sociala problem. Han

synes där vilja göra gällande, att dessa frågor aktualiserats under 1830-talet, men förbiser alldeles, att motsvarande tankar finnas redan hos Hans Järta, exempelvis i skriften »Om allmänna undsättningsanstalter». Över huvud taget är det påfallande, att Järtas åskådning icke blivit föremål för någon som helst behandling; i litteraturförteckningen återfinner man av hans skrifter endast berättelsen om tillståndet i Kopparbergs län 1823. — Sid. 128 heter det att när Geijers personlighetsfilosofi »konfronterades med de politiska realiteterna, kom emellertid personlighetens rätt att göras beroende av vissa kvalifikationer i förmögenhetshänseende». Förf. synes därvid helt bortse från att Geijer ensam i reservation till KU:s betänkande i representationsfrågan 1840 yrkade på »personlig valrätt hos varje myndig medborgare, som styrker sig äga god frejd, god kristendomskunskap och för övrigt minimum av de i folkskolan fordrade kunskaper». I detta sammanhang borde det väl snarare ha varit av intresse att konstatera motsättningen mellan den konsekvente idealisten Geijer och hans mera intressepolitiskt inriktade bundsförvanter i borgare- och bondestånden. — Sid. 138 ff. behandlas ganska utförligt Bernhard von Beskows inlägg i den politiska debatten. Av hans skrifter återopas och refereras två, »Dagens händelser bedömda av en lantman», samt »Upplösning är icke upplysning». Vida mera omfattande och innehållsrik än dessa är emellertid en tredje, »Har Sverige publicitet och publicister?», vari den åskådning som i de båda föregående skisserats mera fullständigt utformas. Den har även sitt särskilda intresse därigenom att den mera direkt anknyter till den utländska diskussionen, som oavbrutet citeras. När det gäller att utforska källorna till de konservativa publicisternas teorier är den därför av största värde.

Emellertid skall det villigt erkännas, att d:r Holmbergs avhandling även innehåller mycket intressanta partier. Författarens huvudtes synes vara, att de lägre folkklassernas problem redan före den industriella revolutionens genombrott i Sverige började få politisk aktualitet, och att det var de konservativa snarare än de liberala som uppmärksammade och togo hänsyn därtill. Tanken är kanske icke alldeles ny, men den faller lätt i glömska, och kan därför väl förtjäna att upprepas och närmare utvecklas. En förtjänst är det även, att förf. betonat Sismondis roll som förebild för den svenska konservatismen, vilken tidigare varit så gott som alldeles förbisedd. Analysen av de Nordin-Anckarsvårdska förslagen vid början av 1840 års riksdag är fängslande, och det är alldeles riktigt ehuru icke alldeles originellt, när här påpekas, att framläggandet av detta omfattande program vid riksdagens början var ett taktiskt missgrepp, liksom även Hans Janssons adressförslag saknade förutsättningar att väcka mera allmän anklag. En smula dunkelt förefaller det dock, varför förf. (sid. 180) gör gällande, att sedan Hans Janssons motion avslagits av adel, präster och borgare riddarhusoppositionen ännu höll »nödtorftigt tillsammans» medan opposi-

tionen i borgarståndet upplösts. Över huvud taget finner man här en tendens att bagatellisera regeringspolitikernas (särskilt Hartmansdorffs) och de politiska konjunkturens betydelse för händelsernas utveckling, som i brist av bevis verkar föga övertygande, ehuru den möjligen kan vara förklarlig hos en socialhistoriker. Handläggningen av några särskilda problemkomplex vid riksdagen genomgår d:r Holmberg grundligt, och hans arbete har därvid åtskilligt av värde att erbjuda, icke så mycket genom att draga fram nya fakta men genom det friska och originella greppet på riksdagens problem. Även översikten över representationsfrågans behandling är läsvärd ur idéhistorisk synpunkt, ehuru anknytningen till de socialhistoriska realiteterna här är skäligen lös. Att tanken om de »lägre klassernas» anspråk på politiskt inflytande drogs fram i debatten av representationsförslagets konservativa motståndare är i och för sig intressant att konstatera, men det visar intet om dessa klassers reella betydelse i samhällslivet eller egen inställning till problemen. Mången skulle kanske, i motsats mot både förf. och undertecknad, vara böjd att i de konservativas politik se endast ett utslag av den taktiska skicklighet, som så uppenbart saknades hos oppositionen. Och när förf. i sammanfattningen av arbetets resultat påstår sig ha visat, »huru antitesen, medelklass-proletariat, var den motsättning, som helt betingade lösningen av de samhälleliga och ekonomiska frågorna», gör han sig skyldig till en grotesk överdrift. En sats av denna räckvidd bevisas icke genom ett studium av några enstaka riksdagsfrågor, allra minst när resultatet av detta studium endast blir att antitesen icke alltför sällan sticker upp sitt huvud i diskussionerna.

Om man alltså har skäl att vara författaren tacksam för att han fäst uppmärksamheten på åtskilliga problem av intresse i samband med det tidigare 1800-talets sociala och ekonomiska historia och för en i viss mån ny belysning av 1840—41 års riksdag, måste det likväl sägas att huvudintrycket av hans bok blir ganska beklämande. Förtjänsterna i uppläggnings och de intressanta synpunkterna framhäva egentligen endast huru värdefull undersökningen kunde ha blivit, därest de framförda teorierna varit någorlunda tillfredsställande bevisade. Som det nu är, kan man till slut endast beklaga, att en författare med så stort intresse för uppgiften, så stor förmåga av självständigt tänkande och så stor vetenskaplig kombinationsförmåga och fantasi icke visat sig vara i stånd att utföra ett ordentligt arbete.

Gunnar Heckscher.

LACHAPELLE, G., *Les régimes électoraux*. Paris 1934. 223 sid. (Collection Armand Colin, N:o 167.)

Då man ser Lachapelle's namn på titelbladet till en bok om valsystem, har man anledning att misstänka, att det rör sig om en

plaidoyer för proportionalismen. Generalsekreterare i Comité républicain pour la représentation proportionnelle alltifrån dess stiftande, har han varit en av de ivrigaste förkämparna för proportionalismens införande i Frankrike och under de senaste decennierna vid skilda tillfällen i tal och skrift förfäktat den meningen, att det onda, varav Frankrike lider eller förmenas lida, skulle botas och borttagas genom en ändring i valsystelet. Avsikten med ovan angivna arbete är också att vara ett inlägg för den sak, som ligger författaren närmast om hjärtat, men han har denna gång låtit sin propaganda ikläda sig formen av en historisk redogörelse för de olika valsystelet i Frankrike alltsedan 1789, och tillika en komparativ framställning av de viktigaste nu tillämpade valsystelet utom Frankrike. På ett begränsat utrymme har han givit en god orientering.

De för läsaren intressantaste kapitlen i förf:s arbete äro utan tvivel de första, som skildra valrättens historia i Frankrike från den kungliga ordonnance den 24 jan. 1789, vari bestämmelser meddelades om valen till generalständerna, fram till dagen den 13 febr. 1889, då arrondissements-val i enmansvalkretsar återinfördes. Här gör förf. ett avbrott och återknyter, sedan han förut skildrat de utländska valsystelet, framställningen till Frankrike, och för den fram till nu gällande ordning. Lachapelle inskränker sig icke till att meddela de viktigaste bestämmelserna i de successiva franska vallagarna, han strävar efter att karakterisera var och en av de varandra avlösande valregimerna, giva en inblick i deras sätt att verka, samt antyder de möjligheter de lämnade att påverka valutslaget. Vad man emellertid främst vill veta beträffande äldre val-sätt är, huru valen i praktiken organiserades. Däröf har man svårt att göra sig en konkret föreställning, och förf. meddelar knappast tillräckligt för att man skall kunna bilda sig en sådan. Möjligen beror detta på det begränsade utrymme han disponerar, möjligen också på att man hittills saknar mera ingående upplysningar. Men förf. förtäljer många intressanta enskildheter.

Revolutionen behärskades i sitt tidigare skede av det tredje ståndets öfver- och mellanskikt, och detta fick ett synligt, måhända alltför synligt uttryck i bestämmelserna om census för valbarhet till representant i vallagen dec. 1789. Den bestämdes där till skattebetalning av en silvermark, d. v. s. 50—60 fr. I 1791 års författning borttogs denna censusbestämmelse, villkoren för valbarhet gjordes lika med rösträttsvillkoren för primärväljarna: 25 års ålder, bofasthet inom en kommun under 1 år, skattebetalning till ett värde av 3 arbetsdagar. I stället höjdes census för elektor — tidigare skattebetalning till 10 arbetsdagens värde — till 100—400 arbetsdagar, varierande för olika orter. Genom vallagen aug. 1792 sänktes rösträttsåldern till 21 år för primärväljare, och censusbestämmelserna borttogos; för rösträtt fordrades endast, att man skulle »leva på sitt arbete». Dessa rösträttsvillkor bibehöllos sedermera med smärre modifikationer i alla revolutionens och kejsardömet's författningar, under det att val-

barhetsvillkoren undergingo många förändringar i olika riktning. Från 1792 rörde man sig sålunda med utomordentligt stora väljarkårer. Hur var det möjligt att behärska dessa? Ett enkelt medel synes hava varit sättet för röstningens verkställande i primärförsamlingarna. Vid valet till nationalförsamlingen 1789 var omröstningen öppen; i 1793 års författning intogs en bestämmelse, att en primärförsamling icke i något fall kunde föreskriva ett bestämt sätt att votera (art. 17); möjlighet bereddes därigenom en företagsam minoritet att behärska valet; i vallagen 1795 (varigenom direktorialförfattningens bestämmelser kompletterades) föreskrevs, att den röstande skulle avlämna sin röstedel efter upprop. Endast ett upprop verkställdes. De röstberättigade tvingades sålunda att vid äventyr att eljest förlora sin rösträtt vara närvarande under hela valförrättningen, ett besvär, som en stor del av valmanskåren naturligt nog undandrog sig. Bekant är, huru omröstningen om konsularförfattningen tillgick, ja- och nej-rösterna fördes på skilda register. Hur livligt valdeltagandet vid olika val varit, har man inga fullständiga och väl ej heller säkra underrättelser om. De napoleonska plebisciten uppvisa emellertid mycket stora röstsiffror, under det att motsvarande siffror under direktorialregeringens tid äro påfallande låga. 1795 års författning antogs med 960,000 röster av ungefär 4 miljoner röstberättigade; fructidorlagarna om återval av $\frac{2}{3}$ av konventets medlemmar med 168,000 röster mot 96,000.

Konsularförfattningen sökte bibehålla den demokratiska grunden i revolutionens författningsverk men neutralisera den demokratiska principens verkningar. Medlet utgjorde dess egendomliga selektionssystem med öfver varandra ordnade, ur varandra framgångna val- och tillika kandidatkollegier, ur vilka den verkställande makten hade att välja olika i författningen föreskrivna organ; med full avsikt gjordes dessa församlingar så talrika, att de i praktiken borde kunna säkerställa ett obundet val. Avsikten synes emellertid icke hava uppnåtts, ty 1802 undergick författningen ett par betydelsefulla modifikationer i här berörda avseende. Medlemmarna i arrondissement- och departementskollegierna utsågos — nu båda direkt av primärväljarna — på livstid, primärväljarnas uppgift inskränktes till att fylla uppkomna vakanser; i 1799 års författning hade funnits möjlighet att vart tredje år ersätta medlemmar i de båda kollegierna med andra. Dessutom bands valet av medlemmar i departementskollegiet inom de 600 högst beskattade i departementet. Förste konsuln erhöi rätt att suppleera arrondissementkollegiet med 10, departementskollegiet med 20 medlemmar samt utsåg bådas ordförande. Vilken betydelse denna suppleringsrätt kan hava haft är svårt att avgöra. De på detta sätt utsedda kunde aldrig öfverstiga tiondedelen av hela kollegiets antal. Förmodligen voro de avsedda att utgöra ett slags opinionsbildare inom kollegiet.

Den konstitutionella kartan, den ursprungliga såväl som den 1830 reviderade, behärskades av censusrösträtten. Under den bourska restaurationen beräknades antalet röstberättigade till 90,000.

å 100,000 och under julikungadömet till 170,000—240,000. 1847 gjordes av anhängare av en rösträttsreform en beräkning, enligt vilken de röstberättigade i direkt skatt sammanlagt betalade 95 miljoner fr., under det att de från rösträtten uteslutna betalade 275 miljoner.

Februarirevolutionen införde praktiskt taget allmän och direkt rösträtt för män, och denna har sedermera blivit bestående. Valen till den konstituerande nationalförsamlingen ägde rum efter listval i departementskretsar och med relativ majoritet. Detta valsätt bibehölls i 1848 års konstitution men förändrades i andra kejsardömets författning 1852, då man övergick till enmans- (arrondissement-) valkretsar och absolut majoritet. Sistnämnda krav medförde särskilda bestämmelser. 1831 års vallag, då man också valde i enmanskretsar och med absolut majoritet, stadgade — om ingen kandidat efter två omröstningar uppnått absolut majoritet (samt erhållit $\frac{1}{3}$ av de avgivna rösterna) — ballotering mellan de två kandidater, som uppnått högsta röstetalet. För att bli vald efter 1852 års bestämmelser fordrades dels absolut majoritet av avgivna röster, dels att antalet erhållna röster motsvarade en fjärdedel av antalet röstberättigade inom valkretsen. Uppnådde icke någon kandidat detta röstetal, anordnades en andra valomgång, varvid ingen hänsyn togs till antalet avgivna röster och endast relativ majoritet krävdes. Valet bands emellertid icke såsom tidigare vid de två kandidater, som i första valomgången erhållit de flesta rösterna; det lämnades överhuvud inga bestämmelser om kandidatur. Denna särskilda anordning med fri konkurrens mellan olika kandidater i andra valomgången, även kallad det romerska systemet, har med undantag för korta perioder varit rådande i Frankrike sedan 1852, och är den nu gällande.

Valen under det andra kejsardömets tid stodo under den officiella kandidaturens tecken. Förfarandet försvarades av regimens anhängare med hänvisning till, att den allmänna rösträtten framtvingade en organisation ovanifrån. Argumentet äger till en viss grad sin riktighet, men regeringen underlade sig ensam denna organisation med uteslutande av varje medverkan från annat håll. Systemet förutsatte för att kunna tillämpas med framgång en centraliserad förvaltning och en inskränkt press- och församlingsfrihet; när dessa faktorer icke längre samverkade, sammanstörtade det. En möjlighet att bestämma valens riktning hade regeringen dessutom i befogenheten att genom dekret bestämma valkretsindelningen — i 1831 och 1848 års författningar reglerades denna genom lag. Ätminstone vid ett tillfälle (1869) anses utnyttjandet av denna befogenhet hava haft ett avgörande inflytande på valens utgång.

Den officiella kandidaturen kan på sätt och vis anses hava återuppstått i ny skepnad under vissa perioder i den tredje republiken. I andra valomgången hava de partier, som varit den republikanska regimens anhängare, slutit sig tillsammans och röstat mot de kandidater, som ansetts vara regimens motståndare. Den kandidat ur

de »välsinnade» kretsarnas led, som vid första omröstningen erhållit högsta röstetalet, har i andra valomgången accepterats som den officiella republikanske kandidaten och erhållit de övriga republikanska partiernas röster, oberoende av hans närmaste politiska partitillhörighet. Vilket haft till följd att partiförhållandena inom deputeradekammaren blivit en smula obestämda: den enskilde deputerade har i själva verket i många fall icke representerat ett bestämt parti, han har i sitt politiska uppträdande låtit sig bestämmas av en strävan att hålla möjligheten öppen till förnyad samverkan med andra partier vid ett eventuellt återval. Så länge ovan antydda majoritetskombination endast inneslöt regeringsdugliga partier, kunde olägenheterna med det praktiserade systemet övervinnas. Efter kriget, sedan striden om statsskicket avförts från dagordningen, har den republikanska koncentrationen ersatts med två stora valkarteller, det nationella blocket och vänsterkartellen. I den senare ingår som näst största parti socialdemokraterna, som vägra regeringssamverkan. När vänsterkartellen utgått som segrare, vilket varit fallet vid de tre sista valen, har regeringsbildandet i utomordentlig grad försvårats. Regeringsinstabiliteten har på sistone blivit en kronisk företeelse i Frankrike. Hur skall denna svaghet kunna övervinnas?

Genom en övergång till proportionalismen, förkunnar Lachapelle med trosvisshet. Men vad han kräver är icke den hybrida, för att icke säga korrumpierade form av proportionalism, som infördes genom vallagen 1919 och sedermera avskaffades 1927, utan vad han kallar den integrala proportionalismen. Detta innebär, att vid sammanräkningen landet i sin helhet betraktas som en valkrets med en gemensam valdivisor uträknad efter hela antalet vid valet avgivna röster.

Jämte de vanliga argumenten för proportionalismen anför Lachapelle några för franska förhållanden speciella. Enligt hans mening skulle den medföra en stabilisering av partiförhållandena och därigenom skapa grundvalen för en stabilare regeringsbildning. Och vidare skulle den lösgöra den enskilde deputerade från beroendet av valmännen inom hans valkrets. Häremot måste till att börja med invändas, att erfarenheten ingalunda givit vid handen, att proportionalismen i den form förf. tänker sig den medför den stabilisering av partiförhållandena han åsyftar: skapandet av enhetliga regeringsdugliga majoriteter. För att nå detta mål måste en proportionalism tillgripas, som väsentligt gynnar den största relativa majoriteten, men därmed borttages ett av de kraftigaste argumenten mot majoritetsvalen: att representationen icke avspeglar den i valet uttryckta folkmeningen. Förf. har gjort en omräkning av valresultaten i Frankrike 1932 efter proportionell metod, varav framgått, att vänsterkartellen, om metoden tillämpats, skulle hava förlorat ett 60-tal mandat i huvudsak till ytterlighetspartierna till vänster och höger. Detta innebär, att regeringsbildandet skulle än ytterligare försvåras. Den vid de sista valen segrande

valkoalitionen har av ovan antydda skäl haft att kämpa med utomordentliga svårigheter vid regeringsbildandet och i högsta nödens stund vid tre olika tillfällen måst gripa till regeringsbildningar med stöd av den vid valen slagna koalitionen. Ett genomförande av proportionalismen skulle med all sannolikhet göra vänsterkartellen definitivt regeringsoduglig.

Det förefaller vidare, som om Lachapelle skulle överdriva betydelsen av, att den deputerade lösgjordes från beroendet av sin valkrets. Han skulle sannolikt i stället träda i motsvarande beroende av sitt parti, och detta skulle förmodligen i hans ställe övertaga förmedlingen mellan valkretsen och centraladministrationen. Förf. synes dessutom förbise, att den deputerade med den ställning han en gång fått utgör ett nödvändigt led i ett för Frankrike egendommeligt system. Med den starka koncentrationen av förvaltningen till huvudstaden torde det vara oundgängligt för den enskilda landsdelen att där hava en inflytelserik representant, som ständigt kan framföra dess önske- och klagomål — berättigade och oberättigade — och utöva kontroll. Han fyller därvid en legitim funktion. Samtidigt ligger naturligtvis frestelsen nära till hands, att han missbrukar sin ställning.

Med dessa fakta i minnet kan man fråga sig, om icke organiserandet av det proportionella valsättet skulle möta särskilda svårigheter i Frankrike. Av hänsyn härtill borde förf. kanske underkastat dess olika varianter i skilda länder en mera detaljerad granskning. Han lämnar en åskådlig bild av systemets principer och dess tillämpning i Belgien, Holland, Tjeckoslovakiet och Tyskland samt i Irland. För en belysning av själva valsättet och såsom en illustration av dess verkningar är detta fullt tillräckligt. En demonstration av dess tillpassning efter speciella förhållanden saknas. Här skulle en redogörelse för exempelvis de skandinaviska länderna varit på sin plats.

Lachapelle har som ovan sagts icke inskränkt sig till en redogörelse för författnings- och lagbestämmelser rörande val och rösträtt utan ur olika källor sökt belysa enskilda valsystems sätt att fungera. Bland annat sker detta genom meddelande av statistiska uppgifter. Men det verkar, som skulle förf. kommit över sina siffror mera på en slump. Intressanta i sig själva; kunde de blivit betydligt värdefullare, om de sammanställts med andra och på viktiga punkter kompletterats. De tre taluppgifter man i främsta rummet behöver för att bedöma en valregim äro: befolkningssiffran, antalet röstberättigade och valdeltagandet. Med avseende på den första anför förf. invånarantalet i Frankrike 1790, det angives vara 26 miljoner, men nämner det sedermera, såvitt jag kunnat finna, överhuvudtaget icke. Antalet röstberättigade enligt 1791 års författning uppskattas till något över 4 miljoner. För ett bedömande av huru pass liberala rösträttsvillkoren i de följande författningarna voro och för en jämförelse mellan dem hade en beräkning av de röstberättigades antal även i fortsättningen varit av stort värde. Förf. anför emellertid inga sådana siffror, däremot uppgifter om

valdeltagandet i enskilda omröstningar, men dessa bli av ringa värde, då man saknar jämförelsetal. Uppgifterna om antalet röstberättigade under tiden 1814—48 äro i och för sig talande nog, det kunde dock hava varit av intresse att veta, huru stor procent av befolkningen som ägde rösträtt — att de röstägande voro ett försvinnande fåtal är klart nog. Från februarirevolutionen och framåt anför förf. konsekvent absoluta tal: dels antalet röstberättigade, dels antalet röstande, stundom det ena, stundom det andra, stundom — men långt ifrån alltid — båda; befolkningssiffran nämner han som sagt icke.

För att åskådliggöra övergången till proportionalismen i Holland har förf. gjort en sammanställning av valresultaten för åren 1913 och 1918. Tabellen för det förra året upptager endast mandatfördelningen, icke partiernas röststyrkor, tabellen för det senare året båda. En sådan sammanställning är i det närmaste värdelös. Majoritetsvalens oförmåga att avspegla den verkliga folkmeningen illustrerar förf. bland annat genom en tabellarisk uppställning av röstsiffror och mandatfördelning vid de engelska valen 1924, 1929 och 1931. Mot riktigheten av förf:s sammanställning är ingenting att invända. Men han skulle ha betydligt förstärkt sin argumentation, om han tagit siffror från 1880- och 90-talen, då partierna med i stort sett konstanta röststyrkor och med majoriteter om endast ett eller annat 100,000-tal röster vid olika val erhöilo alldeles olika representation i underhuset.

Vid sidan av Braunias stora verk — ifråga om de europeiska valsystemen så gott som fullständigt — är Lachapelles arbete en god orientering. Trots här påpekade brister ger det en pålitlig handledning.

Bror Gösta Cederström.

STATSVETENSKAPLIG LITTERATUR

BIBLIOGRAFISK ÖVERSIKT

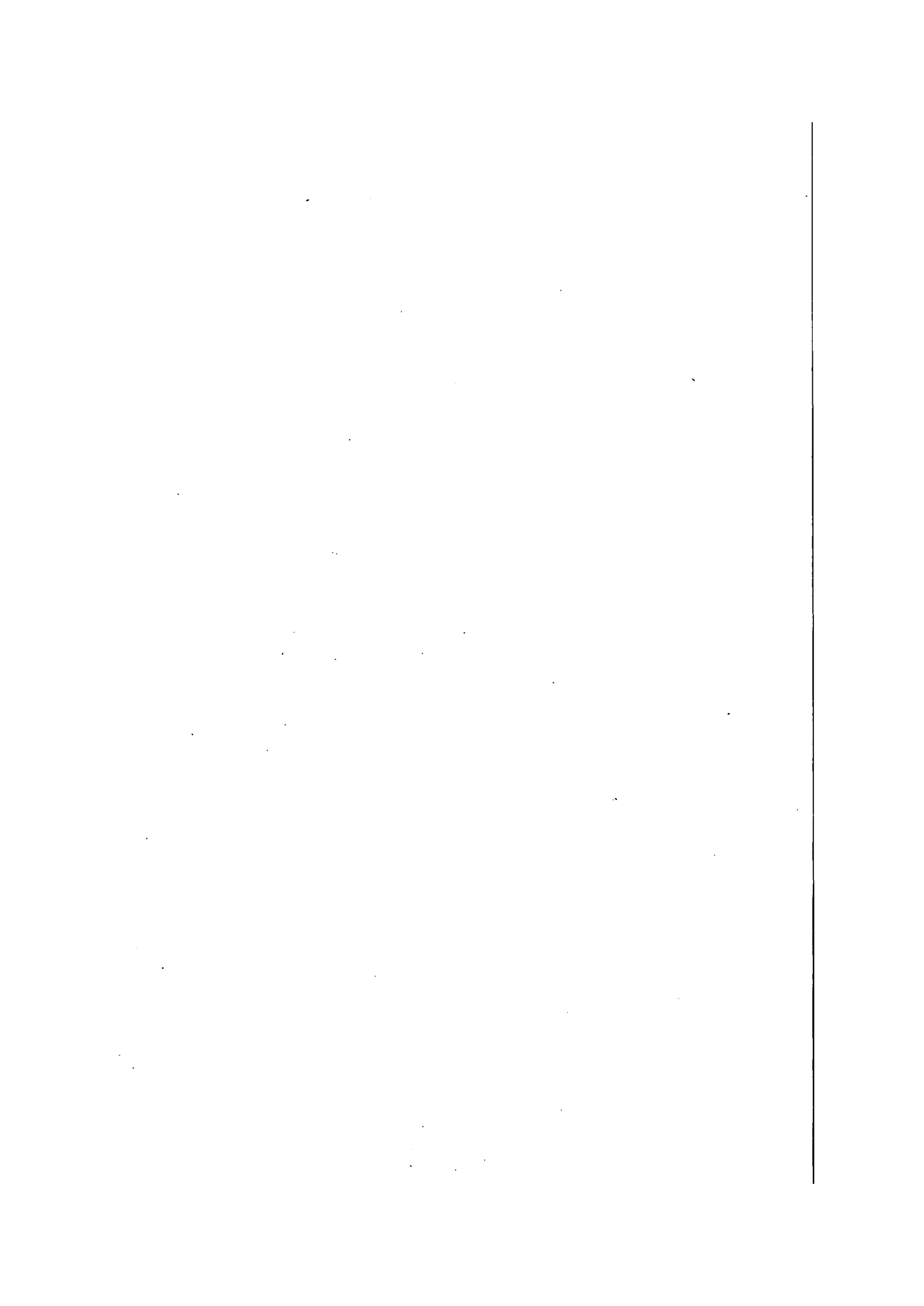
UTARBETAD AV

BROR GÖSTA CEDERSTRÖM

ÅRGÅNG 1933

LUND
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI
1934

STATSVETENSKAPLIG LITTERATUR 1933

Nedanstående förteckning över den statsvetenskapliga litteratur, som utkommit under 1933, är till huvudsaklig del uppgjord på grundval av uppgifter ur ett flertal länders — de nordiska ländernas, Belgiens, Englands, Frankrikes, Italiens, Nederländernas, Schweiz', Tysklands och Förenta Staternas — nationalbibliografier samt ett antal statsvetenskapliga tidskrifters bibliografiska översikter och meddelanden. Endast i ringa utsträckning hava böckerna själva varit tillgängliga och kunnat direkt katalogiseras. Huruvida de enskilda boktitlarna blivit fullt korrekta och någorlunda fullständiga är därför i många fall ovisst. En i detalj genomförd systematisering av materialet har med hänsyn till källornas ofullkomliga och osäkra beskaffenhet icke kunnat genomföras, den har måst inskränka sig till en uppdelning i en allmän avdelning och en avdelning omfattande de enskilda staterna. Dessa hava i sin tur sonderdelats i två: en omfattande gällande rätt och nutida politiska förhållanden och en historisk, kronologiskt uppställd. På den allmänna avdelningen ha arbeten rörande statsteori och statslära sammanförts i en grupp. De enskilda staterna äro ordnade i bokstavsföljd, begynnande med Europas. Ett undantag har gjorts beträffande de skandinaviska länderna, som sammanförts i en grupp, Norden, och placerats omedelbart efter den allmänna avdelningen. Det brittiska riket har betraktats som en geografisk enhet med Dominions placerade i historisk ordning efter Storbrittanien. Litteratur rörande stater med federativ statsförfattning har uppdelats allteftersom den hänför sig till riket eller delstaterna. Klassificeringen är på åtskilliga punkter osäker. Där det varit omöjligt att avgöra, huruvida ett arbete bort föras till den allmänna avdelningen eller till ett särskilt land, har den senare placeringen föredragits.

Det ämnesområde den här meddelade förteckningen omfattar, motsvarar vad som i engelskspråkiga bibliografier upptages under rubrikerna *political science* och *constitutional law* respektive i de franskspråkiga *science politique*, *droit constitutionnel* och *droit public*, i det senare fallet med frånskiljande av området *droit international public*. Beträffande den litteratur, som i tyskspråkiga bibliografier upptages under rubriken *Staatswissenschaften*, hava starkare utslutningar företagits. Arbeten rörande ekonomiska och sociala förhållanden hava i regel utslutits. Dessutom har från de historiska avdelningarna i resp. bibliografier de arbeten upptagits, som behandla författningsutvecklingen samt de konstitutionella och politiska ideerna. Ehuru ej tillhörande litteraturen i egentlig mening hava av praktiska skäl i bibliografien intagits lagar och författningar berörande konstitutionella förhållanden. För detta ändamål hava de allmänna lag-samlingarna för de viktigaste europeiska staterna genomgått. Den italienska lag-samlingen har icke varit tillgänglig, ej heller det engelska parlaments-

trycket för sessionen 1932—33, varför i detsamma ingående utredningar icke kunnat medtagas. — I förteckningen över de nordiska länderna hava tidsskriftsuppsatser i viss utsträckning medtagits. — Uppgifterna om recensioner äro hämtade ur de allmänna recensionstidskrifterna, Times literary supplement, Deutsche Literaturzeitung m. fl. samt ur de statsvetenskapliga och historiska facktidskrifterna. Till kortare anmälningar har icke tagits hänsyn, i allmänhet ha endast recensioner om minst en sida upptagits. — Att inom rimlig tid åstadkomma en ens tillnärmelsevis fullständig bibliografi över det på angivet sätt begränsade området torde vara omöjligt utan internationellt samarbete. Avsikten med den förteckning, som här framlägges, är att försöka ge en överblick av den statsvetenskapliga litteraturen under det gångna året. Den har blivit så fullständig som tillgängliga hjälpmedel tillstådja.

Ortsangivningen i de särskilda artiklarna torde i övervägande antalet fall hänföra sig till förlagsorten, ej tryckorten — beträffande engelska och amerikanska arbeten är detta regel. Sidantalet uppger vanligen endast huvudpagineringen.

Förteckningen upptager under 1933 utgivna arbeten. I några fall, där det förefallit sannolikt att de ej blivit tillgängliga förrän följande år, hava under 1932 utgivna arbeten medtagits. Beträffande skrifternas omfång har i allmänhet 2 ark satts som minimigräns.

Bror Gösta Cederström.

ALLMÄN OCH JÄMFÖRANDE.

Grandin, A.,

Bibliographie générale des sciences juridiques, politiques, économiques et sociales. Suppl. 6: 1932. Paris 1933. 198 s. [Endast arbeten på franska språket.]

Langer, W. L., & Armstrong, H. F.,
Foreign affairs bibliography. 1919—1932. New York 1933. 551 s.

Constitutions.

Les constitutions modernes. Europe, Afrique, Asie, Océanie, Amérique. Trad. accompagnées de notices historiques ... par F.-R. & P. Daresté. 4:e éd. par J. Delpech & J. Laferrière. 5. Empire britannique, Afrique, Asie, Territoires sous mandat A. Paris 1933. 870 s.

Annuaire

de l'Institut international de droit public. 1933. Paris. 809 s.

Annuaire

interparlementaire. La vie politique et constitutionnelle des peuples. Publ. par L. Boissier & B. Mirkine-Guetzévitch. Suppl. 1933. Paris. 96 s.

Handbook.

Political handbook of the world. Parliaments, parties and press as of Jan. 1, 1933. Ed. by W. H. Mallory. New York 1933. 202 s.

Aldén, G. A.,

Allmän statskunskap. 14:e uppl. Sthm 1933. 162 s.
(Medborgarens bok. 6.)

Andreae, W.,

Kapitalismus, Bolschevismus, Faschismus. Jena 1933. 222 s.

- Andrew, M. H.,**
Twelve leading constitutions with their historical backgrounds. Compton, Cal. [1933]. 391 s.
- Apetz, H.,**
Grenzen der parlamentarischen Geschäftsordnungsautonomie. [Diss. Greifswald.] Emden 1933. 104 s.
- Auerbach, F.-L.,**
Die parlamentarische Beschlussfähigkeit. Rechtsvergleichende Betrachtungen zur Parlamentsreform. [Diss. Heidelberg.] Wertheim a. M. 1933. 56 s.
- Battelli, M.,**
Les institutions de démocratie directe en droit suisse et comparé moderne. Paris 1933. 319 s.
- Behm, A. v.,**
Die Wahlfälschung nach deutschem u. ausländischem Recht. Erlangen 1933. 34 s.
- Béraud, H.,**
Dictateurs d'aujourd'hui. Paris 1933. 128 s.
- Bergerioux, R.,**
L'état fort et démocratique. Paris 1933. 32 s.
- Bourgeau, P.,**
P. J. Proudhon et la critique de la démocratie. [Thèse Paris.] Strassbourg 1933. 126 s.
- Briey, R. de,**
Le parlement de demain. Louvain 1933. 36 s.
- Burdeau, G.,**
Le régime parlementaire dans les constitutions européennes d'après guerre. Paris 1933 [1932]. 447 s.
- Burgess, J. W.,**
The foundation of political science. New York 1933. 166 s.
- Buschenhagen, H.,**
Die unmittelbare Volksgesetzgebung, ihr Werdegang, ihre gegenwärtige Einrichtungen in der Schweiz, im Deutschen Reich u. Österreich. Ihre Bedeutung. [Diss.] Wien 1932. 47 s.
- Börger, J.,**
Is het fascisme en nationaal-socialisme logisch houdbaar? Rotterdam 1933. 45 s.
- Cicala, B.,**
Corso di diritto costituzionale. Le pubbliche libertà nel diritto costituzionale moderno. Firenze 1933. 280 s.
- Colliard, P.,**
Le libertisme. Paris 1933. 220 s.
- Crisis**
of democracy. Ed. by C. N. Callender. Philad. 1933. 237 s.
(Annals of the American academy of political and social science. Vol. 169.)
- Crokaert, P.,**
La réforme de l'état. Problème d'aujourd'hui et de demain. Louvain 1933. 142 s.
- Dencker, K.,**
Der Rang der »allgemein anerkannten Regeln des Völkerrechts« gegenüber dem staatsrechtlichen Gesetzrecht. Bamberg 1933. 107 s.
(Greifswald rechtswissenschaftliche Abhandlungen, 4.)
- Djordjevitch, J.,**
Les rapports entre la notion d'état et la notion de classes sociales. [Thèse] Paris 1933.
- Ec, J.-G. d',**
Liberté. (Ardent problème politique.) Paris 1933. 159 s.
- Ermel, H.,**
Der schweizer Bundesrat — die deutschen Landesregierungen. Ein Beitrag zur vergleichenden Staatslehre von der kollegialen Exekutivspitze. [Diss.] Greifswald 1933. 88 s.

[Allmän och jämförande. (Forts.)]

Frisch, H.,

Pest over Europa. Bolschevisme-Fascisme-Nazisme. Khvn 1933. 368 s.

Géamanu, G.,

La résistance à l'oppression et le droit à l'insurrection. L'organisation pratique à la résistance révolutionnaire. [Thèse] Paris 1933. 309 s.

Gettell, R. G.,

Political science. Boston 1933. 488 s.

Gouet, Y.,

Qu'est-ce que le régime parlementaire? Paris 1933. 51 s.

Government

in depression. Ed. by Th. H. Reed. Chicago 1933. 194 s.

Habin, H.-H.,

Staatsnotwehr u. Staatsnotstand. [Diss. Hamb.] Altona 1933. 89 s.

Hadamovsky, E.,

Propaganda u. nationale Macht. Die Organisation der öffentlichen Meinung für die nationale Politik. Oldenburg 1933. 151 s.

Hauriou, M.,

Précis élémentaire de droit constitutionnel. 3:e éd. Paris 1933. 336 s.

Hermens, F. A.,

Demokratie u. Wahlrecht. Eine wahlrechtssoziologische Untersuchung zur Krise der parlamentarischen Regierungsbildung. Paderborn 1933. 186 s.
(Görres-Gesellschaft. Veröffentlichungen.)

Hornig, J.,

Berufsständige Volksvertretung u. ihre staatsrechtliche Bedeutung. (Ein Beitrag zu dem Problem der Wirtschaft im Staat, insbes. in Deutschland, Frankreich u. Italien.) [Diss. Innsbruck.] Breslau 1933. 82 s.

Kamphuisen, P. W.,

De interpretatie in het staatsrecht. Redevoering. Nijmegen & Utrecht 1933. 24 s.

Karve, D. G.,

Federations. A study in comparative politics. Oxf. 1933. 318 s.

Köhler, H. H.,

Die Grenzen des parlamentarischen Systems. [Diss. Würzburg] Ochsenfurt 1933. 37 s.

Lampert, J.,

La distinction des lois constitutionnelles et ordinaires dans les différents états de l'Europe moderne. Paris u. à. 183 s.

Lascaux, R.,

Biologie et morale nationaliste. Paris 1933. 350 s.

Laski, H. J.,

Democracy in crisis. Lond. 1933. 267 s.

Laski, H. J.,

Grammaire de la politique. Trad. Paris 1933. 362 s.

Lavergne, B.,

Le gouvernement des démocraties modernes. La nécessité du double suffrage universel: suffrage individuel et suffrage sociale. 1—2. Paris 1933. 626 s.

Legislatures

and legislative problems. Ed. by Th. H. Reed. Chicago 1933. 175 s.

Legrand, G.,

Anarchie, dictature, organisation corporative de l'état. Brux. 1933.

Lehmann, K.,

Das Recht der parlamentarischen Minderheiten. [Diss. Göttingen.] Berl.-Grunewald 1933. 166 s.

Lenz, G.,

Politisches Staatsrecht. Hamb. 1933. 29 s.

- Lippmann, W.,**
Preface to politics. Reissue. New York 1933. 318 s.
- Lüddecke, Th.,**
Die Tageszeitung als Mittel der Staatsführung. Hamb. 1933. 216 s.
- Mannheim, E.,**
Träger der öffentlichen Meinung. Studien zur Soziologie der Öffentlichkeit. Brünn & Prag 1933. 145 s.
- Markovitch, M. P.,**
La doctrine sociale de Duguit, ses idées sur le syndicalisme et la représentation professionnelle. [Thèse] Paris 1933. 293 s.
- Masnata, A.,**
Nationalités et fédéralisme. Essai de sociologie et de droit public. [Thèse] Lausanne 1933. 272 s.
- Maurras, Ch.,**
Dictionnaire politique et critique. Établie par ... P. Chardon. Fasc. 14—23. Paris 1933.
- Meyer, W. C.,**
Die staatsrechtliche Bedeutung der Volksvertretung im parlamentarischen Staat u. in der reinen Demokratie. [Diss.] Zürich 1933. 159 s.
- Minard, A.,**
Le développement du capitalisme et la lutte pour la démocratie. Brux. 1933. 32 s.
- Mirkine-Guetzévitch, B.,**
Droit international et droit constitutionnel. Paris. 160 s.
- Montfort, H. de,**
Les nouveaux états de la Baltique. Paris 1933. 320 s.
- Muir, R.,**
The faith of a liberal. Lond. 1933. 32 s.
- Müllereisert, F. A.,**
Die Dynamik des revolutionären Staatsrechts, des Völkerrechts u. des Gewohnheitsrechts. Münch. & Lpz. 1933. 70 s.
- Möller, A.,**
Politik. De politiske Partiers Idéer og Historie. Khvn 1933. 176 s.
- Nitti, F.,**
La démocratie. 1—2. Paris 1933. 507, 430 s.
- Oversigt**
ang. Finanslovbehandlingene, Regler om Taletid og Forespørgsler samt Rigsdagsarbejdets Ordning i en Række europæiske Lande. (Bih. til Betænkning og Instilling fra Folketingets Udvalg for Forretningsordenen. Rigsdagstidende. 85. ord. Saml. 1932/33. Tillæg B. Sp. 2097—2130.)
- Percy, E.,**
Government in transition. Lond. 1933. 243 s.
- Plate, A.,**
Herzienen der democratie of fascisme? De macht van het getal. Arnhem 1933. 38 s.
- Program.**
Kommunistisk Internationales Program. Vedtaget af 6. Verdenskongres 1. Sept. 1928 i Moskva. Khvn 1933. 108 s.
- Radenkowitch, G.,**
Les fondements économiques d'une nouvelle théorie des libertés publiques. [Thèse] Poitiers 1933. 140 s.
- Ranke, G.,**
Partei u. Staat. Potsdam 1933. 61 s.
- Reuss, K.-F.,**
Die Identität eines Staates nach der Staatsumwälzung. [Diss. Breslau.] Mark-Berl. 1933. 50 s.

[Allmän och jämförande. (Forts.)]

Riera, A.,

Il bilancio e la costituzione degli stati. Siracusa 1933. 223 s.

Rossel, V.,

Le peuple roi ou grandeur et misères de la démocratie. Lausanne 1933. 158 s.

Ruffia, P. B. di,

Il regime degli Stati Uniti e il regime fascista. Novara 1933. 119 s.

Rückert, H.,

Verfassungsrechtliche Gestaltungsmöglichkeiten einer berufsständischen Vertretung im parlamentarisch-demokratischen Staate. [Diss. Jena.] Bochum 1933. 53 s.

Segerstedt, T.,

Demokrati och diktatur. Sthm 1933. 32 s.

El Shorbagi, A.,

La responsabilité des ministres devant les sénats et les chambres hautes. Paris 1933. 155 s.

Smith, A.,

The growth and decadence of constitutional government. Lond. 1933. 300 s.

Snethlage, J. L.,

Democratie en dictatuur. Arnhem 1933. 128 s.

Strachey, J.,

The menace of fascism. Lond. 1933. 280 s.

Tarangue, E.,

Neugestaltung der modernen Demokratie. Wien 1933. 78 s.

Tempel, B. van den,

Democratische vrijheid en socialistisch recht. Haarlem 1933. 278 s.

Tobi, E. J.,

Rusland, Italië — naar een nieuwe wereldorde? Haarlem 1933. 147 s.

Toulemon, A.,

Le suffrage familial ou suffrage universel intégral. Le vote des femmes. [Liège,] Paris 1933. 270 s.

Uwe, W.,

Die soziale Diktatur. Breslau 1933. 124 s.

Waltz, G. A.,

Völkerrecht u. staatliches Recht. Untersuchungen über die Einwirkungen des Völkerrechts auf das innerstaatliche Recht. Stuttg. 1933. 503 s.

Vandervelde, E.,

L'alternative: capitalisme d'état ou socialisme démocratique. Brux. & Paris 1933. 264 s.

Wells, H. G.,

Faillite de la démocratie? Trad. Paris 1933.

Veysset, E.,

De la nécessité des partis organisés en régime parlementaire. [Thèse] Paris 1933. 147 s.

Vienne, A.,

La démocratie devant les dictatures. Brux. 1933. 190 s.

Wigersma, B.,

Parlamentarisme en dictatuur. De zin der hedendaagsche politieke ontwikkeling. Bussum 1933. 63 s.

Vivian, H.,

Kings in waiting. Lond. 1933. 304 s.

Voegelin, E.,

Rasse u. Staat. Tüb. 1933. 227 s.

Zurcher, A. J.,

Experiment with democracy in central Europe. Oxf. 1933. 337 s.

Doyle, Ph.,

A history of political thought. Lond. 1933. 336 s.

- Kadlec, K.,**
Introduction à l'étude comparative de l'histoire du droit public des peuples slaves. Paris 1933. 330 s. (Collection de l'Institut d'études slaves.)
- Rava, A.,**
Compendio di storia della dottrine politiche con una introduzione sulla scienza politica generale. Ed. riv. Padova 1933. 234 s.
- Bonner, R. J.,**
Aspects of Athenian democracy. Berkeley [Cal.] 1933. 199 s.
- Headlam, J. W.,**
Election by lot at Athens. 2nd ed. rev. by D. C. Macgregor. Cambridge 1933. 215 s.
- Lüdemann, H.,**
Untersuchungen zur Verfassungsgeschichte Karthagos bis auf Aristoteles. [Diss. Jena 1932.] Bottrop i. W. 1933. 110 s.
- Brassloff, S.,**
Staat u. Gesellschaft in der römischen Kaiserzeit (Zeit des Prinzipates). Wien & Lpz. 1933. 69 s.
- Gwosdz, A.,**
Der Begriff des römischen princeps. [Diss.] Breslau 1933. 96 s.
- Hammond, M.,**
The Augustan principate in theory and practice during the Julio-Claudian period. Oxf. 1933.
- Lousse, E.,**
La formation des états dans la société européenne du moyen âge et l'apparition des assemblées d'états. Paris 1933.
- Mitteis, H.,**
Lehnsrecht u. Staatsgewalt. Untersuchungen zur mittelalterlichen Verfassungsgeschichte. Weimar 1933. 714 s.
- Petit-Dutaillis, Ch.,**
La monarchie féodale en France et en Angleterre. X—XIII:e siècle. Paris 1933. 478 s.
- Eckermann, K.,**
Studien zur Geschichte des monarchischen Gedankens im 15. Jahrhundert. Berl. 1933. 171 s. (Abhandlungen zur mittleren u. neueren Geschichte. H. 73.)
- Lewin, W. R.,**
Claude de Seyssel. Ein Beitrag zur politischen Ideengeschichte des 16. Jahrhunderts. Heidelberg 1933. 151 s. (Heidelberger Abhandlungen zur mittleren u. neueren Geschichte. H. 65.)
- Moreau Reibel, J.,**
Jean Bodin et le droit public comparé dans ses rapports avec la philosophie de l'histoire. [Thèse] Paris 1933. 278 s.
- Stocks, J. L.,**
Locke's contribution to political theory. Oxf. 1933. (Locke tercentenary edition. 1.)
- Reiners, H. F.,**
Bolingbrokes politische Lehren. [Diss. Bonn 1927.] Köln-Kalk 1933. 83 s.
- Struck, W.,**
Montesquieu als Politiker. Berl. 1933. 334 s. (Hist. Studien. H. 228.)
- Ideas.**
Social and political ideas of some representative thinkers of the revolutionary era. Ed. by F. J. C. Hearnshaw. Lond. [1933]. 252 s.
- Ideas.**
The social and political ideas of some representative thinkers of the age of reaction and reconstruction. Lond. 1933 [1932]. 220 s.

[Allmän och jämförande. (Forts.)]

Brussaly, M.,
Political ideas of Stendhal. New
York 1933. 233 s.
(Institut of French studies.)

Reinhard, E.,
Karl Ludwig von Haller, der »Re-
staurator der Staatswissenschaft».
Münster 1933. 225 s.
(Münsterer wirtschafts- u. sozial-
wissenschaftliche Abhandlungen. H.
16.)

Romieu, A.,
Benjamin Constant et l'esprit euro-
péen. [Thèse] Paris 1933. 185 s.

Ideas.
Social and political ideas of some
representative thinkers of the Vic-
torian age. Ed. by F. J. C. Hearn-
shaw. Lond. 1933. 271 s.

Braunias, K.,
Nationalgedanke u. Staatsgestaltung
im 19. u. 20. Jahrhundert. Tüb.
1933. 48 s.
(Recht u. Staat in Geschichte u. Ge-
genwart. 106.)

Tingsten, H.,
Demokratiens seger och kris. Den
författningpolitiska utvecklingen
1880—1930. Sthm 1933. 703 s.
(Vår egen tids historia. Under red.
av Y. Lorents. 1.)

Statslära.

Barbuto, F.,
L'individuo, l'associazione e lo stato.
Fondamento storico, etico e sociale
del principio corporativo. Napoli
1933. 233 s.

Bolzano, B.,
Paradoxien in der Politik. Hrsg.
von W. Stähler. Münster 1933. 173 s.

Corteano, A.,
L'évolution de l'état. Paris 1933.
240 s.

Forsthoft, E.,
Der totale Staat. Hamb. 1933. 48 s.

Glungler, W.,
Die Erfüllung des Staatsgedankens.
Grundzüge einer Gestaltlehre des
Staates. Münch. & Lpz. 1933. 48 s.

Horneffer, R.,
Die Entstehung des Staates. Eine
staatstheoretische Untersuchung.
Tüb. 1933. 255 s.
(Beiträge zum öffentl. Recht der Ge-
genwart. 4.)

Kelsen, H.,
Staatsform u. Weltanschauung. Tüb.
1933. 30 s.
(Recht u. Staat in Geschichte u. Ge-
genwart. 96.)

Koellreutter, O.,
Grundriss der allgemeinen Staats-
lehre. Tüb. 1933. 284 s.

Labarthe, E.,
La liberté créatrice. Paris 1933.
456 s.

Laun, R.,
La démocratie. Essai sociologique,
juridique et de politique morale.
Paris 1933. 227 s.

Laun, R.,
Der Wandel der Ideen. Staat u. Volk
als Äusserung des Weltgewissens.
Eine völkerrechtliche u. staatsrecht-
liche Untersuchung auf philo-
sophischer Grundlage. Barcelona
1933. 463 s.

Leemans, V.,
Carl Schmitt. Bijdrage tot de socio-
logie van staat en politiek. Ant-
werpen 1933. 96 s.

Macmurray, J.,
The philosophy of communism.
Lond. 1933. 96 s.

- Moeller van den Bruck, A.,**
Der politische Mensch. Hrsg. von H. Schwarz. Breslau 1933. 160 s.
- Panunzio, S.,**
Popolo, nazione, stato. Esame giuridico. Firenze 1933. 122 s.
- Peters, A.,**
Die Grenzen der Staatsgewalt nach der christlichen Staatslehre. [Diss.] Köln 1933. 63 s.
- Pitamic, L.,**
A treatise on the state. Baltimore 1933. 311 s.
- Posada, A.,**
La idea pura del estado. Madrid 1933.
- Raïciu, J.,**
Légalité et nécessité. [Thèse] Paris 1933. 306 s.
- Roscher, W.,**
Naturgeschichte der Monarchie, Aristokratie, Demokratie. Neudruck der Politik. Lpz. 1933. 608 s.
- Rosenberg, A.,**
Der Mythos des 20. Jahrhunderts. Eine Wertung der seelisch-geistigen Gestaltenkämpfe unserer Zeit. 6. Aufl. Münch. 1933. 712 s.
- Rühlmann, P., & Speyer, W.,**
Staats-theoretische Grundfragen der Gegenwart. Lpz. & Berl. 1933. 32 s. (Staatsanschauungen. Hrsg. von P. Rühlmann. T. 4.)
- Rumpf, M.,**
Politische u. soziologische Staatslehre. Tüb. 1933. 39 s.
(Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart. 98.)
- Rust, W.,**
Die Grundrechte u. Grundpflichten der Staaten. [Diss.] Freiburg [Schw.] 1933. 123 s.
- Ruthnaswamy, M.,**
Making of the state. Lond. 1933. 503 s.
- Schmitt, C.,**
Der Begriff des Politischen. Neue Ausg. Hamb. 1933. 61 s.
- Springenschmid, K.,**
Die Staaten als Lebenswesen. Geopolitisches Skizzenbuch. Lpz. 1933. 64 s.
- State.**
The modern state. Essays. By L. Woolf ... A. Salter. Lond. 1933. 320 s. Även amerikansk uppl. med samma titel. Utg. av M. Adams. New York 1933.
- Uexküll, J.,**
Staatsbiologie. Anatomie, Physiologie, Pathologie des Staates. 2. Aufl. Hamb. 1933. 79 s.
- Wittig, M.,**
Der Rechtsstaat im Wandel der Staatsformen. [Diss.] Greifswald 1933. 42 s.
- Wohlgemuth, H.,**
Das Wesen des Politischen in der heutigen deutschen neoromantischen Staatslehre. Ein methodenkritischer Beitrag zu seiner Begriffsbildung. [Diss.] Erlangen 1933. 235 s.
- Wolff, H. J.,**
Organshaft u. juristische Person. Untersuchungen zur Rechtstheorie u. zum öffentlichen Recht. Bd 1. Juristische Person u. Staatsperson (Kritik, Theorie u. Konstruktion). Berl. 1933. 516 s.
- Gronau, K.,**
Der Staat der Zukunft von Platon bis Dante. Berl. & Hamb. 1933. 304 s.
- Wolf, H.,**
Geschichte der katolischen Staatsidee. Lpz. 1933. 235 s.

[Statslära. (Förts.)]

Dante [Alighieri],
De la monarchie. Trad. par B. Landry. Paris 1933. 196 s.

Friedrich, H. E.,
Martin Luthers Glaube u. der Staat. Frankfurt a. M. 1933. 64 s.

Kohlmeyer, E.,
Gustav Adolf u. die Staatsanschauung des Auluthertums. Halle 1933. 28 s.

Holstein, G., & Larenz, K.,
Rechts- u. Staatsphilosophie des deutschen Idealismus u. ihre Gegenwartsbedeutung. Oldenburg 1933. 188 s.
(Handbuch der Philosophie. Abt. 4. Beitr. D.)

NORDEN.

Brusewitz, A.,
Studier över riksdagen och utrikespolitiken. 2. Nordiska utrikesnämnder i komparativ belysning. Upps. 1933. 266 s.
(Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 2.)

Schlegel, O.,
Loves Forberedelse. (Nordisk administrativt Tidsskrift. Khvn. 1933. S. 217—36. Diskussion med bidr. av N. Herlitz, U. J. Castrén, O. F. Harbek. S. 237—46.)

Sverige.

Kungl. maj:ts och rikets ständers fastställda regeringsform ... 1809, med ... sist ... 1933, ... antagna förändringar.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 439.) [Ändring av §§ 51, 72, 81—82.]

Kungl. maj:ts och rikets ständers fastställda riksdagsordning, ... 1866, med ... sist ... 1933, ... antagna förändringar.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 440.) [Ändring av §§ 7, 9, 12, 23—24, 34, 36—41, 44, 50, 52, 54—55, 60, 73, 79—80.]

Kungl. maj:ts och rikens ständers fastställda tryckfrihetsförordning, ... 1812, med ... sist ... 1933, ... antagna förändringar.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 441.) [Ändring av §§ 2, 4:o; 5, 6:o]

Lag (den 24 februari 1933) om ändrad lydelse av 12 och 25—28 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 53.)

Stadga (den 24 februari 1933) om ersättnings utgående för riksdagsmannaupdragets fullgörande.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 54.)

Kungörelse (den 31 mars 1933) om ändrad lydelse av § 10 instruktionen den 22 maj 1925 (nr 144) för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken.

(Svensk författningssamling 1933. Nr 127.)

Kungörelse (den 15 augusti 1933) angående ändrad lydelse av § 1 kungörelsen den 13 mars 1931 (nr 29) om upprättande av röstlängd för val till riksdagens andra kam-

mare samt av kommunal röstlängd. (Svensk författningssamling 1933. Nr 535.)

Ordningsstadga för riksdagens första kammare, antagen den 31 maj 1933. (Reglementariska föreskrifter för riksdagen m. m. Sthm 1934. S. 11—20.)

Ordningsstadga för riksdagens första kammare, ... 1868; med ... sist 1925 gjorda förändringar. (Första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, 1933. Bil. s. 23—27.)

Ordningsstadga för riksdagens andra kammare, antagen den 17 juni 1933. (Reglementariska föreskrifter för riksdagen m. m. Sthm 1934. S. 21—32.)

Arbetsordning för riksdagens andra kammare, ... 1867; med ... sist 1925 gjorda förändringar. (Andra kammarens sjätte tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, 1933. Bil. s. 19—24.)

Aldén, G. A.,
Svensk statskunskap. 18:e uppl. [utg. av I. Strahl]. Sthm 1933. 150 s. (Medborgarens bok. 1.)

Björkman, C.,
Om kravet på en ny svensk borgerlighet. Tal. Sthm 1933. 47 s.

Carlsson, G. N.,
Den gemensamma voteringens område. Parlamentariska reformförslag. (Statsvetenskaplig tidskrift. Lund. 1933. S. 1—28, 99—132.)

Eriksson, E.,
Den svenska s. k. statsocialismen av i dag. (Tiden. Sthm. 1933. S. 232—40.)

Grundprogram.

Bondeförbundets grundprogram. Antaget vid 1933 års förbundsstämma. Västerås 1933. [4 s.]

Hage, E.,
Socialdemokratisk politik vid 1933 års riksdag. Redogörelse för de mera betydelsefulla riksdagsfrågornas behandling samt den socialdemokratiska regeringens och riksdagsgruppens insatser i riksdagsarbetet. Utg. av Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Sthm. 1933. 240 s.

Hagström, B.,
P. M. [ang. röstning i annat valdistrikt än det, där valmannen är upptagen i röstlängd]. (Bil. till prop. nr 227 till 1933 års riksdag. S. 6—35.)

Herlitz, N.,
Svensk självstyrelse. Sthm 1933. 317 s.

Herlitz, N.,
Sverige 1932. 2. Den politiska utvecklingen. (Nördisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 158—62.)

Justitiekanslersämbetet.

Sthm 1933. 6 s.
(Sveriges nationella ungdomsförbunds författningskommitté. Uttalande no 2.)

Lagerholm, J.,
Konservativ samhällssyn. Sthm 1933. 84 s.

Lagerroth, F.,
Frihetstidens parlamentarism och nutidens. (Nördisk administrativt Tidsskrift. Khvn. 1933. S. 301—16.)

Lindström, R.,
På Helgeandsholmen. Den svenska riksdagen och dess arbete. Sthm 1933. 152 s.

[Sverige. (Forts.)]

Malmgren, R.,

Kunna krigsdomstolarna avskaffas utan grundlagsändring? (Prop. nr 223 till 1933 års riksdag. Bil. D. S. 92—100.)

Riksdagen.

Lagtima riksdagen 1933. Översikt på offentligt uppdrag utarb. av E. Öhlin. (Arg. 28.) Sthm 1933. 439 s.

Riksdagsmannavalen

åren 1929—1932. Av Statistiska centralbyrån. Sthm 1933. 196 s. (Sveriges officiella statistik. Allmänna val.)

Riktlinjer.

Allmänna riktlinjer för en reform av tryckfrihetslagstiftningen. Sthm 1933. 9 s.

(Sveriges nationella ungdomsförbunds författningskommitté. Utta-
lande no 1.)

Thermænius, E.,

Sveriges politiska partier. Sthm 1933. 195 s.

Vasaismen.

[Program.] Sthm 1933. 23, [4] s.

Aldén, G. A.,

Svenska samhällsskickets historia. 13:e uppl. [utg. av J. Olsson]. Sthm 1933. 150 s.

(Medborgarens bok. 7.)

Ahnlund, N.,

Ståndsriksdagens utdanning 1592—1672. Sthm 1933. 591 s.

(Sveriges riksdag. Historisk och statsvetenskaplig framställning. Avd. 1. Riksdagens historia intill 1866. Bd 3.)

Borgarståndet.

Borgarståndets riksdagsprotokoll före frihetstiden. Utg. av Stadshistoriska institutet. Sthm 1933. 511 s.

Brusewitz, A.,

Studier över riksdagen och utrikespolitiken. 1. Hemliga utskottet i 1809 års författning. Upps. 1933. 144 s. (Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 1.)

Thermænius, E.,

Från konstitutionalism till parlamentarisk demokrati. (Nordisk administrativt Tidsskrift. Khvn. 1933. S. 317—35. Diskusjon med bidr. av K. Kaira. S. 335—41.)

Andgren, S.,

Konung och ständer 1809—12 mot bakgrunden av ett författningsprojekt från sistnämnda år. En studie i maktodelningsläras tillämpning. [Diss.] Lund 1933. 356 s.

Heckscher, G.,

Konung och statsråd i 1809 års författning. Regeringsmaktens inre gestaltning under det nya statsskickets första halvsekel. [Diss.] Upps. 1933. 484 s.

(Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 3.)

Jansson, A.,

Till statsrådsberedningens förhistoria. Krigsberedningens uppkomst 1810—13. (Statsvetenskaplig tidskrift. Lund. 1933. S. 29—43.)

Wedberg, B.,

Från riksrätterna. En efterskörd. (Statsvetenskaplig tidskrift. Lund. 1933. S. 426—48.)

Heckscher, G.,

Ett förslag från Karl-Johanstiden om reform av grundlagens ansvarsbestämmelser [text med kommentar]. (Historisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 184—93.)

Andrén, G.,

De ekonomiska valbarhetsvillkoren till första kammaren i 1866 års RO.

Deras tillkomst och motivering. Gbg 1933. 41 s.
(Göteborgs högskolas årsskrift. Bd 39 (1933):2.)

Danmark-Island.

Berlin, K.,
Den dansk-islandske Forbundslov af 30. Nov. 1918. 3. Udg. Khvn 1933. 148 s.

Danmark.

Beslutning af Folketinget om Ændringer i Forretningsordenen angaaende Taletid m. v. (Vedt. 19. Maj 1933.)
(Rigsdagstidende. 85. ord. Saml. 1932/33. Tillæg C. Sp. 3425—32.)

Aarbog.
Politisk Aarbog og Almanak 1933. Utg. af Det radikale Venstre. Red. af A. Abildtrup. 9. Aarg. Khvn 1933. 144 s.

Aarbog
for Rigsdagssamlingen. 1932—33. Ved J. Möller. Khvn 1933. 798 s.

Berlin, K.,
Den danske Statsforfatningsret. D. 2:1. 3. Udg. Khvn 1933. 270 s.

Christensen, A.,
Den talende Folkevilje. (Gads danske Magasin. Khvn. Aarg. 27. 1933. S. 1—13.)

Draminsky, S. F.,
Om to af Grundlovens §§ og en Forfatningsreform uden Grundlovsændring. 1932. 44 s.

Elberling, V.,
Rigsdagens Ansigter. (Tilskueren. Khvn. Aarg. 50. 1933. 1. Halvbd. S. 31—39.)

Engelstoft, P.,
Danmark i 1932. (Nordisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 55—63.)

Hartling, M.,
Vort Samfund og dets Styre. En Læse- og Arbejdsbog for Ungdommen. 2. Udg. Khvn 1933. 118 s.

Knox, J.,
Grundlovens § 71. (Ugeskrift for Retsvæsen. Khvn. 1933. Avd. B. S. 38—46.)

Partiprogrammer.
Socialdemokratiske Partiprogrammer m. m. Udg. af Socialdemokratisk Forbund. Aarhus 1932. 90 s.

Regering.
3 Aars socialdemokratisk Regering. Kendsgerninger der taler. Udg. af Centralkomiteén for Danmarks kommunistiske Parti. Khvn 1932. 32 s.

Stat.
Den danske Stat. Red. af E. Marstrand, A. Boje & F. Sørensen. 2. Udg. Khvn 1933. 381 s.

Stauning, Th.,
Af Tidens Strid. Taler. Saml. af J. Lehmann. Khvn 1933. 260 s.

Stauning, Th.,
Tilbageblik over mit Liv. [Interview.] (Tilskueren. Khvn. Aarg. 50. 1933. 2. Halvbd. S. 249—68.)

System.
Det danske socialdemokratiske System. Udg. af Dansk Skatteborgerforening. 2. Opl. Khvn u. å. 32 s.

Jensen, J. P.,
Holbæk Amts Valgkreds og deres valgte Mænd i Tiden fra 1848 til 1918. D. 1. Ruds Vedby Kredsen og Svinninge Kredsen. En historisk Fremstilling. Udg. af Historisk Samfund for Holbæk Amt. Khvn 1933 [1932]. 240 s.

[Danmark. (Forts.)]

Andræ, C. G.,
Taler i Udvalg. [Udg. af] F. Dahl.
1—2. Khvn 1933—34. 372, 486 s.

Wendt, F.,
Halvtreds Aars Politik og Samfundsliv. (Tilskueren. Khvn. Aarg. 50. 1933. 2. Halvbd. S. 503—24.)

Hartling, M.,
Danmarks liberale Ungdom. Venstre-Ungdomsbevægelsen gennem 25 Aar. En historisk Oversigt. Udg. af Venstres Ungdoms Landsorganisation. Odense 1933. 116 s.

Island.

Sveinbjörnsson, T.,
Island i 1932. (Nordisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 147—50.)

Finland.

Lag (10 november 1933) angående justitiekanslerns i statsrådet befriande från vissa av hans åligganden. (Finlands författningssamling. 1933. No 275. S. 682.)

Lag (10 november 1933) angående grunderna för fördelning av justitiekanslerns i statsrådet och riksdagens justieombudsmans åligganden. (Finlands författningssamling. 1933. No 276. S. 683.)

Lag (10 november 1933) om ändring av 49 § i regeringsformen [för. justieombudsmannen]. (Finlands författningssamling 1933. No 277. S. 684.)

Förslag till regeringens prop. till riksdagen ang. lag om grunderna för fördelningen av justitiekanslerns i statsrådet och riks-

dagens justieombudsmans åligganden, samt ang. lag om justitiekanslerns befriande från vissa av hans åligganden. Hfors 1933. 5 s. (Lagberedningens publikationer. 1933. No 1.)

Appelberg, I.,
Finland under 1932 och förra halvåret 1933. (Nordisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 457—72.)

Bonsdorff, L. G. v.,
Riksdag och sakkunskap. (Finsk tidskrift. Hfors. 1933. T. 115. S. 60—67.)

Hermanson, R.,
Utlåtanden och betänkanden. På uppdrag av statsrådet saml. och utg. Hfors 1933. 463 s.

Riksdagsvalen
år 1933. Statistisk översikt utarb. i justitieministeriets statistiska byrå. Hfors 1933. 9 s.

Wrede, R. A.,
Politiska inkonsekvenser. (Finsk tidskrift. Hfors. 1933. T. 115. S. 3—9.)

Wrede, R. A.,
13 och 58 §§ RO. (Tidskrift utg. av Juridiska föreningen i Finland. Hfors. 1933. S. 181—88.)

Hornborg, E.,
Problemet Borgå lantdag. (Ord och bild. Sthm. 1933. S. 177—86.)

Norge.

Lov (av 24 mars 1933) om förändring i lov om stortingsvalg av 17 desember 1920. (Norsk lovtidende 1933. 1ste avd. nr 13 s. 137 f. — 2den avd. s. 82.) [Ändring av § 14 post 2.]

Lov (av 24 mars 1933) om forandring i lov om nominasjon ved stortingsvalg av 17. desember 1920. (Norsk lovtidende 1933. 1ste avd. nr 13 s. 138. — 2nen avd. s. 82.) [Ändring av § 3.]

Lov (av 19 mai 1933) om forandringer i lov om godtgjørelse til stortingsmenn av 11 august 1924 med tilleggslov av 22 april 1927. (Norsk lovtidende 1933. 1ste avd. nr 21 s. 321 f. — 2nen avd. s. 238.) [Ändringar av §§ 1 och 2.]

Grunnlov for Norigs rike. (Umsetjing til nynorsk.) (Norsk lovtidende 1933. 2nen avd. s. 93—106.)

Lov um stortingsval fraa 17 desember 1920 med seinare brigde. (Umsetjing til nynorsk.) (Norsk lovtidende 1933. 2nen avd. s. 107—30.)

[Forarbeider til] lov av 24 mars 1933 om forandring i lov om stortingsvalg av 17 desember 1920. (Forarbeider til lovene i 1933. Nr 13. 3 + 2 s.)

[Forarbeider til] lov av 24 mars om forandring i lov om nominasjon ved stortingsvalg av 17 desember 1920. [Ingår i föreg.]

[Forarbeider til] lov av 19 mai 1933 om forandringer i lov om godtgjørelse til stortingsmenn av 11 august 1924 ... (Forarbeider til lovene i 1933. Nr 37. 3 + [2] s.)

Lover om stortingsvalg og nominasjon, samt stortingets fullmaktspraksis. Tillegg til 2. utg. (1930) av *O. J. Vasbotten*. Oslo 1933. 18 s.

Amundsen, H.,
Norge under Grönlandsdiktaturet. Utg. av Det norske arbeiderparti. Oslo 1933. 48 s.

Balchen, A.,
Nasjonalpolitikk. Oslo 1933. 77 s.

Beretning.
Det norske arbeiderpartis beretning 1932. Utarb. ved partikontoret. Med stortingsgruppens beretning 1932. Oslo 1933. 147 s.

Foran
stortingsvalgene. Svensen, S., Höire. — Schefflo, O., Det norske arbeiderparti. — Worm-Müller, J. S., Venstre. — Sundby, J., Bondepartiet. (Samtiden. Oslo. Årg. 44. 1933. S. 427—51.)

Grönlandssaken
i stortinget 1933. 1: Utenriks- og konstitusjonskomiteens innstilling. 2: Protokollkomiteens innstilling. [Omslagstitel.] Oslo 1933. 72, 69, 44 s.

Hornsrud, Chr.,
Veien ligger åpen. Renter eller det daglige bröd. Utg. av Det norske arbeiderparti. Oslo 1933. 39 s.

Hundseid, J.,
Veien ut av krisen. Utg. av Bondepartiet. Oslo 1933. [24 s.]

Kent, Ch.,
Norge i 1932. (Nordisk tidskrift. Sthm. 1933. S. 64—75.)

Norland, R.,
Den revolusjonære makt. Utg. av Höires centralstyre. Oslo 1933. 47 s.

Lehmkuhl, J.,
Norges vei. Et angrep på norsk borgerlig politikk og et forslag til nasjonal arbeidsplan. Oslo 1933. 111 s.

[Norge. (Forts.)]

Nordanger, K. M., & Aakermann, A.,
Det norske arbeiderparti og valget.
Stortingspolitikken 1931—1933. Utg.
av Det norske arbeiderparti. Oslo
1933. 195 s.

Röise, G.,
Stortingsvalget 1933. Oslo 1933. 85 s.

Steenstrup, H.,
Valgboken 1933. Oslo 1933. 72 s.

Stortinget
1931—33. Folkestyret som det virke-
lig er. Utg. av Norges kommunist-
tiske parti. Oslo 1933. 24 s.

Stortingsvalget
1933. Utg. av stortingets kontor.
Oslo 1934. 169 s.
(Norges offisielle statistikk. 19. Valg-
statistikk.)

Valeur, O.,
Samfundspartiet. (Samtiden. Oslo.
Arg. 44. 1933. S. 663—67.)

Öisang, O.,
Kampen for folkestyret. Socialis-
men, demokratiet og den sociale
revolusjon. Kampen for folkestyret
i Norge og den fascistiske fare. En
dokumentasjon. Oslo 1933. 76 s.

Öisang, O.,
Bonden og valget. Krisen i jordbru-
ket. Arbeiderpartiets og Bondepar-
tiets krisepolitikk. Utg. av Det nor-
ske Arbeiderparti. Oslo 1933. 32 s.

Daa, L.,
Stortingserindringer. H. 6. Utg. for
Den norske historiske forening.
Oslo 1933. S. 401—64.

Venstre
i Norge. Av J. S. Worm-Müller, A.
Bergsgård & B. A. Nissen. Oslo
1933. 387 s.

Kolderup, N.-H.,
Bergens høireforening 1883—1933.
Bergen 1933. 254 s.

Amundsen, H.,
Akers arbeiderpartis historie 1901—
1932. Utg. av Akers arbeiderparti.
Oslo 1933. 169 s.

Kamp.
Arbeidernes kamp 1917—33. Oslo
1933. 32 s.

BELGIEN.

Loi (17 mai 1933) attribuant com-
pétence au gouvernement pour
lui permettre de prendre certaines
mesures en vue du redressement
financier et de la réalisation de
l'équilibre budgétaire. (Moni-
teur belge. 1933. No 139. s. 2575—
77.)

Appel au pays, à la suite de cette
loi. (Moniteur belge. 1933. No 141.
s. 2616.)

Code des lois politiques et
administratives coordonnées,
avec des annotations... par *J. Berta*
& *E. Vandeveld*. Brux. 1933.
Suppl. au T. 1. 144 s.
T. 2. Lois administratives. 2:e éd.
1088 s.

Lois politiques et administra-
tives. 1. Brux. 1933. 813 s.

Ce
que veut le parti national belge.
Brux. 1933. 31 s.

Lambert, H.,
La réforme de l'état, en Belgique et
ailleurs. Pour un état démocrati-
que et individualiste; contre le cor-
poratisme et la dictature; le suffrage

universel organisé et le parlementarisme d'intérêt général. Brux. 1933. 59 s.

Legrand, G.,
La représentation nationale. Ce qu'elle doit être, ce qu'elle peut faire. Brux. 1933. 24 s.

Mélot, A.,
Le parti catholique en Belgique. Louvain 1933. 131 s.

Mol, H. v.,
Manuel de droit constitutionnel de la Belgique. Notion sur l'organisation de l'état, des provinces et des communes. 7:e éd. Liège 1933. 290 s.

BRITTISKA RIKET.

Lewine, E.,
List of publications on the constitutional relations of the British Empire 1926—32. Lond. 1933. 71 s.

Statute of Westminster. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3: 2. s. 286—89 [text].)

Alport, E.,
Nation u. Reich in der politischen Willensbildung des britischen Weltreiches. Berl. 1933. 116 s.

Theiss,
Die Rechtsnatur des britischen Weltreiches. [Diss.] Giessen 1933. 36 s.

Trotter, R. G.,
The British empire-commonwealth. New York 1932. 131 s.

Wheare, K. C.,
The statute of Westminster 1931. Oxf. 1933. 128 s.

Storbritannien.

Act to amend the Ballot act, 1872, so as to enable any blind voter at a poll regulated by that act to avail himself of the assistance of a relative or friend, and for purposes connected with the matter aforesaid. (18th July 1933.) (Public general acts. 23 & 24 Geo. V. 1932/33. Ch. 27. pp. 465—67.)

Year book.
Constitutional year book, 1934. 48th issue. Lond. 1933. 458 s.

Year book.
Liberal year book for 1934. 30th year. Lond. 1933. 295 s.

Boutros, R.,
Les éléments de la constitution anglaise. [Thèse] Lyon 1933. 208 s.

Cases.
Cases in constitutional law. [Ed. by] D. L. Keir & F. H. Lawson. Oxf. 1933. 516 s.

Casson, H. N.,
How to restore selfgovernment and prosperity. Lond. 1933. 155 s.

Cecil of Chelwood, R.,
Machinery of government. Oxf. 1933. 23 s.

Chen, Chih-Mai,
Parliamentary opinion of delegated legislation. [New York,] Lond. 1933. 149 s.

Clarke, J. J.,
Outlines of central government, including the judicial system of England. 6th ed. Lond. 1933. 330 s.

[*Storbritannien*. (Forts.)]

Emden, C. S.,
The people and the constitution. Oxf. 1933. 336 s.

Jennings, W. I.,
The law and the constitution. Lond. 1933. 270 s.

Jones, O. G.,
Parliamentary procedure at a glance. Lond. 1933. 26 s.

Kantorowicz, H. U.,
Spirit of British policy. Cheap ed. Lond. 1933. 541 s.

Mosley, O.,
Fascism in Britain. Lond. 1933. 11 s.

Mosley, O.,
Storbritannien og Fascismen. Overs. Khvn 1933. 154 s.

Muir, R.,
How Britain is governed. A critical analysis of modern developments in the British system of government. 3rd ed. Lond. 1933. 352 s.

Müller, G.,
Die staatsrechtliche Sonderstellung Schottlands. Lpz. 1933. 113 s.
(Abhandlungen des Instituts für Politik ... an der Universität Leipzig. H. 34.)

Ottosen, I.,
How England is governed. Khvn 1933. 44 s.

Problems
of a socialist government. By Sir Strafford Cripps and others. Lond. 1933. 287 s.

Rohde, P. P.,
Den engelske Arbejderbevægelse. Udg. af Studenteramfundets Oplysningsforening. Khvn 1933. 180 s.
(Kultur og Videnskab. 46.)

Rosenberg, K.,
How Britain is governed. A short survey of the history and working of the British constitution. Berl. 1933. 148 s.

Schüle, A.,
Staat u. Selbstverwaltung in England. Die Kommunalaufsicht der Zentralbehörden. Berl. 1933. 256 s.
(Beiträge zu ausländ. öffentl. Recht u. Völkerrecht. H. 20.)

Spencer, F. H.,
The government of our country. Lond. 1933. 157 s.

Strachey, E. J. St. L.,
Coming struggle for power. Cheap ed. Lond. 1933. 399 s.

Tilley, J., & Gasetee, S.,
The Foreign office. Lond. 1933. 328 s.

Wade, E. C. S., & Philips, G. G.,
Constitutional law. An outline of the law and practice of the constitution, including English local government, the constitutional relations of the British Empire and the Church of England. 1st ed. rev. Lond. 1933. 476 s.

Willis, J.,
Parliamentary powers of English government departments. Cambridge [Mass.] 1933. 214 s.

Quekett, A. S.,
The constitution of Northern Ireland. Part. 2. The government of Ireland act 1920, and subsequent enactments. Belfast 1933. 703 s.

Rochester
in Parliament 1295—1933. Comp. by F. F. Smith. Lond. 1933. 190 s.

- Hearnshaw, F. J. C.,**
Conservatism in England. An analytical, historical and political survey. Lond. 1933. 322 s.
- Omond, J. S.,**
Parliament and the army 1642—1904. Cambridge 1933. 200 s.
- Provisions of Oxford.**
The provisions of Oxford. A forgotten document and some comments. By H. G. Richardson & G. O. Sayles. Manchester 1933.
- Treharne, R. F.,**
The baronial plan of reform 1258—63. Manchester 1933. 448 s.
- White, A. B.,**
Self-government at the king's command. A study in the beginnings of English democracy. Minneapolis [Minn.] 1933. 130 s.
- Gray, H. L.,**
The influence of the Commons on early legislation. A study of the 14th and 15th centuries. Cambridge, [Mass.] 1932. 423 s.
- Michaelis, G.,**
Richard Hooker als politischer Denker. Ein Beitrag zur Geschichte der naturrechtlichen Staatstheorien in England im 16. u. 17. Jahrhundert. [Diss. Göttingen.] Berl. 1933. 167 s. (Hist. Studien. H. 225.)
- Lenz, G.,**
Demokratie u. Diktatur in der englischen Revolution 1640—1660. Münch. & Berl. 1933. 220 s.
- Staiger, M.,**
Die Frage der Nachwirkungen der ersten Revolution in der englischen Verfassungsentwicklung bis 1688/89. [Diss. 1932.] Tüb. 1933. 104 s.
- Manning, H. H.,**
British colonial government after the American revolution 1780—1820. New York 1933. 568 s. (Yale historical publications.)
- Brinton, C.,**
English political thought in the nineteenth century. Lond. 1933. 312 s.
- Laski, H. J.,**
Le personnel du cabinet en Angleterre 1801—1924. Paris 1933. 26 s.
- Marriott, J. A. R.,**
Queen Victoria and her ministers. Lond. 1933. 237 s.
- Queen.**
The Queen and Mr Gladstone. 1845—1898. [By] Ph. Guedalla. Vol. 1—2. Lond. 1933. 457, 510 s.
- Boveri, M.,**
Sir Edward Grey u. das Foreign office. Berl. 1933.
- Doll, O.,**
Die britische Arbeiterpartei u. ihre Entwicklung von 1918—1931. [Diss. Berl.] Bikenek 1933. 101 s.
- Green, J.,**
Mr Baldwin. A study in post-war conservatism. Lond. 1933. 283 s.
- Dominions.**
- Keith, A. B.,**
The constitutional law of the British Dominions. Lond. 1933. 522 s.
- Kanada.**
- Issues.**
Constitutional issues in Canada 1900—1931. Ed. by R. Macgregor Dawson. Oxf. 1933. 482 s.
- Locke, G. H.,**
Builders of the Canadian commonwealth. 3rd ed. Toronto 1933.

[Kanada. (Forts.)]

Young, J.,
Public men and public life in Canada. 2 vol. Toronto 1933.

Australien.

Smith, A. N.,
Thirty years. The Commonwealth of Australia 1901—1931. Melbourne 1933. 356 s.

Studies
in the Australian constitution. Ed. by G. V. Portus. Lond. 1933. 233 s.

Warner, K. O.,
Introduction to some problems of Australian federalism. Seattle (Univ. of Wash.) 1933.

Sydafrikanska unionen.

Braak, K.,
Zuid-Afrika en Engeland. Hun staatkundige verhouding historisch en staatsrechtelijk toegelicht. 2:e uitg. Utrecht 1933. 144 s.

Cohn, E.,
Die Südafrikanische Union. Ihre Verfassung u. Stellung im Rahmen des britischen Reiches. [Diss. Greifswald.] Berl. 1933. 148 s.

Dürre, G.,
Die Rechtsstellung der Südafrikanischen Union nach Aussen. [Diss. Erlangen 1932.] Düsseldorf 1933. 62 s.

Irländska fristaten.

Moss, W.,
Political parties in the Irish Free State. Lond. 1933. 233 s.

Indien.

Act to amend the provisions of the Government of India act re-

lating to the extension of the duration of a governor's legislative council. (28th June 1933.) (Public general acts. 23 & 24 Geo. V. 1932/33. Ch. 23 p. 426.)

Gangulee, N.,
India — what now? Study of realities of Indian problems. Lond. 1933. 280 s.

Hirst, W. A.,
Real self-government for India. Lond. 1933. 31 s.

Johnston, J.,
The political future of India. An examination of some of the government proposals. Lond. 1933. 67 s.

Key.
The key to freedom and security in India. A constructive study of the elementary principles of civic freedom and security with reference to the establishment of stable free institutions in modern India. By an Indian student of political science. Oxf. 1933. 297 s.

Krishna, Bal,
Indian constitution. 1—2. Bombay 1933 [1932]. 216, 520 s.

Krishnaswami, A.,
The new Indian constitution. Lond. 1933. 230 s.

Landmarks
in Indian constitutional and national development (1600—1919). Ed. by G. N. Singh. Benares 1933. 711 s.

Pandit Syāma Sankar,
Nature and evolution of the political relations between the Indian states and the British imperial government. Newport 1933 [1932]. 202 s.

Panikkar, K. M.,
Caste and democracy. Lond. 1933. 39 s.

Kolonierna.

The Gold Coast Colony (legislative council) amendment order in council, (June 26) 1933. (Statutory rules and orders. 1933. P. 2093—96.)

The Malta constitution (amendment) letters patent, 1933, dated September 19, 1933, passed under the great seal of the Realm amending section 41 of the Malta constitution letters patent. (Statutory rules and orders. 1933. P. 2096—97.)

Letters patent, dated April 18, 1933, passed under the great seal of the Realm making further provision for the government of the Colony of Mauritius. (Statutory rules and orders. 1933. P. 2097—2101.)

The Saint Lucia [Windward Islands] (legislative council — extension of duration) order in council, (December 21) 1933. (Statutory rules and orders. 1933. P. 2104—05.)

James, C. L. R.,
The case for West-Indian self-government. Lond. 1933. 32 s.

BULGARIEN.

Chandan, K.-S.,
Le réveil du paysan bulgare. Le parti paysan bulgare et son entrée dans la politique. Paris 1933. 32 s.

ESTLAND.

Die Verfassung des estländischen Freistaats. Nichtamtliche Übersetzung. Reval 1933. 22 s.

FRANKRIKE.

Règlement du Sénat. Article 63. (Journal officiel. Débats parlementaires. Sénat. 1933. No 50. p. 694.) [Komplettering, av art. 63 med ett mom. ang. tid inom vilken förslag måste behandlas för att icke anses vara förfallet.]

Aron, R., & Dandieu, A.,
La révolution nécessaire. (Vers un ordre nouveau ... ni à droite, ni à gauche.) Paris 1933.

Artrey, J. de,
Les élections législatives des 1er et 8 mai 1932 d'après les procès-verbaux officiels. Les deux tours de scrutin par circonscription et par canton. Paris 1933. 287 s.

Artrey, J. de,
Les élections sénatoriales. Janv. 1927, oct. 1929, oct. 1932 et les élections partielles. Résultats officiels. Paris 1933.

Aubert, O.,
Le moulin parlementaire. Plus de son que de farine. Paris 1933. 275 s.

Barthélemy, J.,
Précis de droit constitutionnel. 2e éd. Paris 1933. 421 s.

Bonnard, R.,
Précis élémentaire de droit public. 3e éd. Paris 1933. 464 s.

Cassagnac, P. de,
Faites une constitution ou faites un chef. Paris 1933. 299 s.

[Chartier, E.,]
Éléments d'une doctrine radicale. 5e éd. [Par] Alain. Paris 1933. 315 s.

Choisy, M.,
Un mois chez les députés. Reportage fantaisiste. Paris [1933]. 251 s.

[*Frankrike*. (Forts.)]

Damase, P.-L.,
Les mensonges de notre démocratie.
Paris 1933. 248 s.

Dauphin, G.,
L'administration consultative centrale, avec tableau des assemblées consultatives fonctionnant auprès des divers ministères. Paris 1933. 305 s.

Dietsch, P.,
De la légalité des syndicats de fonctionnaires. [Thèse] Paris 1933. 159 s.

Dubech, L.,
Pourquoi je suis royaliste. (L'histoire nous enseigne que la monarchie est le gouvernement qui convient à la France.) Paris 1933.

Echewan, J.,
Les ministères en France de 1914 à 1932. Paris 1933 [1932]. 104 s.

Fournol, E.,
Manuel de politique française. 6:e éd. Paris 1933. 254 s.

Garanties.
Les garanties des libertés individuelles. [Par] Boyer ... Maury. Paris [Bordeaux] 1933. 183 s.
(Faculté de droit de Toulouse.)

Gouttenoire,
La carence des pouvoirs publics en matière administrative et fiscale. Paris 1933.

Halévy, D.,
Décadence de la liberté. 11:e éd. Paris 1933. 249 s.

Hauriou, M.,
Précis de droit administratif et de droit public. 12:e éd. Paris 1933. 1150 s.

Léger, B. M. E.,
Les opinions politiques des provin-

ces françaises. Caractères principaux des divers partis politiques français et »géographie électorale» de la France. Paris 1933. 268 s.

Middleton, W. L.,
The French political system. New York 1933. 296 s.

Montagnon, B., Marquet, A., & Déat, M.,
Néo-socialisme? Ordre. Autorité. Nation. Paris 1933. 145 s.

Onisor, T.,
Les décrets-lois et le droit de circonstance au cours de la guerre mondiale. [Thèse] Paris 1933. 246 s.

Ordinaire, M.,
Le vice constitutionnel et la révision. Paris [1933]. 63 s.

Parti
socialiste (section française de l'Internationale ouvrière). XXX:e congrès national, 14—17 juillet 1933. Rapports. Paris 1933. 200 s.

Popesco, M.,
La responsabilité pénale des ministres devant la Haute cour de justice en France. [Thèse] Bordeaux 1933. 187 s.

Revel, G.,
La publication des lois, des décrets et autres actes de l'autorité publique. Paris 1933. 234 s.

Santo, J.,
La France se meurt de la république. Paris 1933.

Santo, J.,
Seule la monarchie convient à la France et peut nous sauver. Paris 1933.

Trotabas, L.,
Éléments de droit public et administratif. Paris 1933.

Wellhoff, E.,
Autour d'un député moyen. Paris 1933.

Vie.
La vie juridique des peuples. 3. France. Par H. Berthélemy ... A. Rouast. Paris 1933. 488 s.

Deslandres, M.,
Histoire constitutionnelle de la France de 1789 à 1870. 1—2. [Liège] Paris 1933 [1932]. 794, 766 s.

Muret, C.,
French royalist doctrines since the revolution. New York 1933. 326 s.

Müller, G.,
Die Gesellschafts- und Staatslehren des Abbés Mably und ihr Einfluss auf das Werk der Konstituante. [Diss. Kiel 1931.] Berl. 1933. 123 s.

Rémond, G.,
Royer-Collard. Son essai d'un système politique. [Thèse] Paris 1933. 164 s.

Jacomet, P.,
Avocats républicains du second empire. 1933. 256 s.

Roux,
Origines et fondation de la III:e république. Paris 1933. 401 s.

Frank, W.,
Nationalismus und Demokratie im Frankreich der dritten Republik (1871 bis 1918). Hamb. 1933. 952 s.

Herzog, W.,
Der Kampf einer Republik. Die Affäre Dreyfus. Dokumente u. Tatsachen. Zürich 1933. 983 s.

Maurras, Ch.,
Au signe de Flore. Souvenirs de vie politique. L'affaire Dreyfus. La fondation de l'Action française. 1898—1900. Paris 1933. 312 s.

GREKLAND.

Statistique
des élections des députés du 25 sept. 1932. Athènes 1933. 372 s. [Text endast på nygrekiska.] (Ministère de l'économie nationale. Statistique générale de la Grèce.)

Svolos, A.,
La révision de la constitution. Athènes 1933.

Zoras, G.,
La costituzione della Grecia, 3 giugno 1927. Roma 1933. 161 s.

ITALIEN.

Agenda 1933 della Camera dei deputati: legislatura XXVIII. Roma 1933. 522 s.

Ahlberg, A.,
Spelet om svart och rött. Arbetarrörelsen och fascismen i Italien. Sthm 1933. 166 s.

Ambrosini, V.,
Economia e politica dello stato corporativo. Napoli 1933. 56 s.

Anema, A.,
De italiaansch-fascistische staatsleer. Amst. 1933. 65 s.

Beckman, B.,
Den fascistiska korporativismen. Sthm 1933. 115 s.

Borel, J.,
L'expérience corporative en Italie. Lausanne 1933. 129 s.

Bortolotto, G.,
Governanti e governati del nostro tempo. Sociologia e politica fascista. Milano 1933. 434 s.

[*Italien.* (Forts.)]

- Bottai, G.,**
Grundprinzipien des korporativen Aufbaus in Italien. Übers. Köln 1933. 32 s.
- Buonvino, M.,**
Istituzioni giuridiche. Diritto pubblico. Roma 1933. 187 s.
- Chimienti, P.,**
Manuale di diritto costituzionale fascista. Torino 1933. 456 s.
- Cioffi, A.,**
Istituzioni di diritto corporativo. Milano 1933. 429 s.
- Donati, D.,**
Elementi di diritto costituzionale. Appunti a cura di E. Tosato & F. Dell'Anna. 3:a ed. Padova 1933 [1932]. 306 s.
- Eschmann, E. W.,**
Der faschistische Staat in Italien. 2. Aufl. Breslau 1933. 144 s.
- Goad, H. E.,**
Making of the corporate state. A study of fascist development. Lond. 1933 [1932]. 167 s.
- Goad, H. E., & Currey, M.,**
The working of a corporative state. A study of national co-operation. Lond. 1933. 127 s.
- Landini, P.,**
La nuova coscienza nazionale. Roma 1933. 383 s.
- Mussolini, B.,**
La dottrina del fascismo. Con una storia del movimento fascista di G. Volpe. Milano & Roma 1933. 133 s. (Biblioteca della enciclopedia italiana. 1.)
- Mussolini, B.,**
The political and social doctrine of fascism. Transl. Lond. 1933. 26 s.
- Mussolini, B.,**
Le fascisme, doctrines et institutions. Trad. Paris 1933. 256 s.
- Mussolini, B.,**
Der Faschismus. Philosophische, politische u. gesellschaftliche Grund-
lehren. Übers. Münch. 1933. 40 s.
- Mussolini, B.,**
Fascismo e popolo. Breve compendio di dottrina fascista. Roma 1933. 267 s.
- Mussolini, B.,**
Scritti e discorsi. Vol. 1, 7. Milano 1933. 382, 346 s.
Engelsk uppl.: Works. Vol. 1, 7. Milano 1933.
Fransk uppl.: Écrits et discours. T. 1, 7. Milano 1933.
- Nel**
decennale della marcia su Roma. Roma 1933. 148 s.
- Niederer, W.,**
Der Ständestaat des Faschismus. Münch. & Lpz. 1932 [1933]. 190 s.
- Ovazza, E.,**
Politica fascista. Torino 1933. 272 s.
- Pagliaro, A.,**
Il fascismo. Commento alla dottrina. Roma 1933. 197 s.
- Palmieri, V.,**
La politica sindacale e corporativa dell' Italia. Napoli 1933. 127 s.
- Pellegrini-Giampietro, D.,**
La riforma costituzionale. Il gran consiglio del fascismo. Napoli 1933. 122 s.
- Pennetta, E.,**
Aspetti del corporativismo. Lecce 1933. 97 s.
- Petrone, C.,**
L'ordinamento corporativo dello stato fascista. Roma 1933. 157 s.

- Pitigliani, F.,**
Italian corporative state. Lond. 1933. 320 s.
- Rocco, A.,**
De staatstheorie van het fascisme. Vertal. 2:e dr. 's-Gravenh. 1933. 36 s.
- Rosen, E.,**
Entwicklungsgeschichte des Fascismus u. seines Staatsgedankens. [Diss. Leipzig.] Berl. 1933. 95 s.
Även med titel: Der Fascismus u. seine Staatsidee.
- Simon, H. H.,**
Die verfassungsrechtliche Stellung des italienischen Ministerpräsidenten als praktischer Versuch zur Ersetzung der parlamentarischen Regierungsform. [Diss. Breslau.] Ohlau 1933. 55 s.
- Spampanato, B.,**
Democrazia fascista. Roma 1933. 239 s.
- Staat.**
Der korporative Staat in Italien. Sonderdruck aus der Frankfurter Zeitung. Frankfurt 1933. 43 s.
- Tempel, W.,**
Aufbau der Staatsgewalt im fascistischen Italien. Übers. 2. Aufl. Lpz. 1933. 166 s.
- Trapani, G.,**
Nozioni di nuovo diritto costituzionale ed amministrativo. Napoli 1933. 197 s.
- Tuninetti, D. M.,**
Il partito e le grandi opere nazionali. Roma [1933]. 191 s.
- Universalità**
del fascismo. Raccolta di giudizi di personalità e della stampa di tutto il mondo. 1922—1932. Firenze 1933. 359 s.
- Waring, A.,**
The structure of the corporate state. Transl. Lond. 1933. 50 s.
- Virnicchi, P.,**
L'evoluzione della coscienza politica del popolo meridionale. Napoli 1933. 221 s.
- Monti, G. M.,**
Il diritto pubblico e le fonti del diritto in Italia dal 476 al 1870. Vol. 1. Bari 1933. 279 s.
- Genuardi, L.,**
Lezioni di storia del diritto italiano. Vol. 3. Diritto pubblico nell'età del feudalesimo 962—1789. Padova (Università di Palermo) 1933. 372 s.
- Consiglio.**
Il consiglio di stato. Studi in occasione del centenario. Vol. 2—3 + appendice. Roma 1932. 495, 583, 175 s.
- Malatesta, A.,**
Il parlamento italiano da Cavour a Mussolini. Milano 1933. 217 s.
- Cavour, C.,**
Discorsi parlamentari. Vol. 3 (1851). A cura di A. Omodeo. Firenze 1933. 491 s.
- Zingali, G.,**
Liberalismo e fascismo nel mezzogiorno d'Italia. Milano 1933.
Vol. 1. 1860—1922. 369 s.
» 2. 1923—1932. 356 s.
- Silone, I.,**
Der Fascismus. Seine Entstehung u. seine Entwicklung. Zürich 1933. 294 s.
- Solmi, A.,**
La genesi del fascismo. Milano 1933. 74 s.

JUGOSLAVIEN.

Die Verfassung des Königreichs Jugoslawien 3. September 1931. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. s. 510—31 [text i tysk övers.])

Loutzitch, D.,

La constitution du royaume de Yougoslavie du 3. sept. 1931. [Thèse] Paris 1933. 288 s.

LETTLAND.

Élections

dans la Saeima de la Republique Lettone en 1931. 1. Riga 1933. [Text endast på lettiska.] (Bureau de statistique de l'état.)

LITAUEN.

Barilliat, R.,

Origine et développement des institutions politiques en Lithuanie. [Lille.] Paris 1933 [1932]. 269 s.

Bossin, A.,

La Lithuanie. Paris 1933. 120 s. (Les états contemporains.)

NEDERLÄNDERNA.

Grondwet voor het koninkrijk der Nederlanden. Tekst 1922 med verwijzingen naar overeenkomstige artikelen der grondwet, wetboeken en wetten. Gron. & Batavia 1933. 39 s.

Wet van den 4den Mei 1933, tot wijziging van eenige artikelen der kieswet, van de artikelen 11 a, 11 b en 70 d der Provinciale wet, alsmede van de artikelen 17, 20 en 40 der gemeentewet. (Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. 1933. No 247.)

Dam, L. G. van,

Arresten over staatsrecht. Haarlem 1933. 176 s.

Diepenhorst, P. A.,

Onze staatsinrichting. Zutphen 1933. 251 s.

Eigeman, J. A.,

De zin van onze nationale herstelbeweging. En keerpunt in de Nederlandsche politiek. Rotterdam 1933. 71 s.

Feenstra, A.,

De gronden der staatsinrichting van Nederland. 21:er dr. Gorinchem 1933. 314 s.

Heynsbergen, K. S. van,

De kiezer en zijn recht. Amst. 1933. 35 s.

Janse, A.,

Nationaal-socialistische fascistienpolitiek gezien in den levensgang van Mussolini en in de propaganda zijner geestverwanten in Nederland. Aalten 1933. 124 s.

Jonge, W. D. de,

Het parlementaire stelsel en de vrijheid van den kiezer. Haarlem 1933. 47 s.

Kranenburg, R.,

Het Nederlandsch staatsrecht. 1—2. 4:e dr. Haarlem 1933. 454, 518 s.

Meyer, A.,

Waarheen? Fascisme, Rijkskathol. staatspartij. 's-Gravenh. 1933. 53 s.

Parlament

en kiezer. Jaarboekje, samengesteld door J. A. Jungmann & F. K. van Iterson. 23:e jaarg. 1933/34. 's-Gravenh. 1933. 376 s.

Poelje, G. A. van, & Gohres, D. B.,

De kieswet. Met uitvoeringsbesluiten en bijlagen. Alphen 1933. 426 s.

Program

1933 van de Rijkskathol. staatspartij waarbij afgedrukt de tekst van het program 1929, en van het program 1922, beide voorzien van eenige aantekeningen en verwijzingen, en de inleidende verklaring op het program 1896. 's-Hertogenb. 1933. 52 s.

(Uitgavenreeks den R.-K. staatspartij. No 13.)

Programma

der Nationaal-socialistische beweging in Nederland, dec. 1931. — Toelichting van het programma. Utrecht 1933. 52 s.

Wiardi Beckman, H. B.,

Het beginselprogram der S. D. A. P. 4:e dr. Amst. 1933. 80 s.

Bijlaardt, A. C. van den,

Onstaan en ontwikkeling der staatkundige partijen in Nederlandsch-Indië. Batavia 1933. 70 s.

Vlak, C.,

De bevoegdheid van den gouverneur-general ten aanzien de wetgeving in Nederlandsch-Indië. Utrecht & Nijmegen 1933. 66 s.

Ritsemā van Eck, S.,

Historische democratie. Amst. 1933. 103 s.

Mandele, K. E. van der,

Het liberalisme in Nederland. Schets van de ontwikkeling in de negentiende eeuw. Arnhem 1933. 238 s.

Hartogh, G. M. den,

Groen van Prinsterer en de verkiezingen van 1871. Een keerpunt in de wordingsgeschiedenis der anti-revolutionaire partij. [Uitg.] ... van A. Kuypersstichting. Kampen 1933. 283 s.

Oud, P. J.,

Om de democratie. Parlementaire geschiedenis van Nederland van den jongsten tijd. 4. 1929—1933. Assen 1933. 552 s.

POLEN.**Daty, G.,**

La constitution polonaise. Colmar 1933. 46 s.

Mettler, C.,

Die polnische Demokratie. Skizzen. Lodz 1933. 43 s.

Siemienski, J.,

La prochaine constitution. Varsovie 1933 [1932]. 34 s.

(Études de droit politique polonais ancien et moderne. Fasc. 3.)

Falkenthal, H.,

Das Parlament der polnischen Republik von 1919 bis 1930. Berl. 1932. 96 s.

RUMÄNIEN.**Weinreich, F. E.,**

Die Verfassung von Rumänien von 1923. Lpz. 1933. 251 s.

(Abhandlungen des Instituts für Politik ... an der Universität Leipzig. H. 34.)

Vie.

La vie juridique des peuples. 4. Roumanie. Par G. Alexiano ... J. H. Vermeulen. Paris 1933. 452 s.

RYSSLAND.**Soviet-Union.**

Die Soviet-Union 1917—1932. Systematische, mit Kommentaren versehene Bibliographie der 1917—1932 in deutscher Sprache ausserhalb der Soviet-Union veröffentlichten wic-

[Ryssland. (Forts.)]

tigsten Bücher u. Aufsätze über den Bolschewismus u. die Soviet-Union. Bearb. von K. Mehnert. Königsberg 1933. 186 s.

Bavaj, A.,

Il principio rappresentativo nello stato sovietico. Studio politico-giuridico. Roma 1933. 235 s.

Berdiaeff, N.,

Problème du communisme: vérité et mensonge du communisme, psychologie du nihilisme russe, la »Ligne générale« de la philosophie soviétique. [Bruges] Paris 1933. 169 s.

Gurian, W.,

Bolshevism. Theory and practice. Transl. Lond. 1933. 402 s.

Även fransk uppl.: Le bolchevisme. Introduction historique et doctrinale. Paris 1933. 389 s.

[Originalt tyskt.]

Jenny, H.,

Das Bundesstaatslement im sowjet-russischen Staatsrecht. [Diss.] Zürich 1933. 118 s.

Lavaud, B.,

La philosophie du bolchesvisme. [Liège] Paris 1933. 63 s.

Meyer, E.,

Souveränität u. Diktatur der Sowjets, zugleich eine Untersuchung über das Problem der Grund- u. Freiheitsrechte. [Diss. Köln.] Düsseldorf 1933. 71 s.

Mignot, J.,

Le léninisme. 1—2. Louvain & Paris 1933. 163, 197 s.

Sovjetunionen

og socialismen i marxistisk belysning. Inlegg av O. Bauer, K. Kautsky, F. Adler, A. Rosenberg og L. Trotzki. Oslo 1933. 100 s.

Staline, J.,

Les questions du léninisme. 1—2. Paris 1933. 392, 360 s.

Även engelsk uppl.: Leninism. Vol. 1—2. Lond. 1933.

Vernadsky, G.,

La charte constitutionnelle de l'Empire russe de l'an 1820. Trad. Paris 1933. 283 s.

SCHWEIZ.

Übersicht der Referendumsvorlagen und Initiativbegehren von 1909—1933 und der eidgenössischen Abstimmungen seit 1848. (Bundesblatt. 1933. No 53. S. 1005—35.)

Bericht des Bundesrates an die Bundesversammlung über das Volksbegehren um Aufnahme einer Übergangsbestimmung zu Art. 34 quater der Bundesverfassung über die Alters- und Hinterlassenenversicherung. (Bundesblatt. 1933. No 3. S. 53—80.)

Bundesbeschluss über das Volksbegehren um Aufnahme einer Übergangsbestimmung zu Art. 34 quater der Bundesverfassung betreffend die Alters- und Hinterlassenenversicherung. (Bundesblatt. 1933. No 3. S. 81 f.)

Geschäftsreglement des Nationalrates. [Ergänzung.] Beschluss des Nationalrates 8. Juni 1933 [über temporären Ausschluss eines Mitglieds]. (Eidgenössische Gesetzsammlung. 1933. No 22. S. 394.)

Biert, N.,

Die Prüfung der Verfassungsmässigkeit der Gesetze durch den Richter. Eine Untersuchung de lege ferenda nach schweizerischem Bundesstaatsrecht. Bern 1933. 175 s.

Burckhardt, W.,

Le droit fédéral suisse. Jurisprudence du conseil fédéral et de l'assemblée fédérale en matière de droit public et de droit administratif depuis 1903. Trad. Vol. 4. Neuchâtel 1933. 1028 s.

Fermaud, G.,

Le referendum sur les traités internationaux en Suisse. [Thèse] Montpellier 1933. 143 s.

Fleiner, F.,

Tradition, Dogma, Entwicklung als aufbauende Kräfte der schweizerischen Demokratie. Zürich 1933. 31 s.

Giacometti, Z.,

Die Verfassungsgerichtbarkeit des schweizerischen Bundesgerichtes. Zürich 1933. 282 s.

Marbach, F.,

Gewerkschaft-Mittelstand-Fronten. Zur politischen u. geistigen Lage der Schweiz. Bern 1933. 144 s.

Ruck, E.,

Schweizerisches Staatsrecht. Zürich 1933. 175 s.

Ruppert, W.,

Die Unterscheidung von Verfassungsinitiative u. Gesetzesinitiative in den schweizerischen Kantonen. [Diss. Zürich.] St. Gallen 1933. 119 s.

Sonderegger, E.,

Ordnung im Staat. Bern 1933. 106 s.

Sträuli, H.,

Die Kompetenzausscheidung zwischen Bund u. Kantonen auf dem Gebiete der Gesetzgebung. [Diss.] Zürich 1933. 237 s.

Schudel, R.,

Geschichte der Schaffhauser Staatsverfassung 1798—1834. [Diss. Zürich 1932.] Thayngen 1933. 166 s.

SPANIEN.

Verfassung der spanischen Republik 9. Dec. 1931. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 382—408 [text i tysk övers.])

L'estatut de Catalunya. Text oficial comentat. Barcelona 1933. 202 s. (Biblioteca de cultura jurídica catalana. Vol. 1.)

Gesetz über Einsetzung der Verantwortungskommission 26. Aug. 1931. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 409—11 [text i tysk övers.])

Gesetz über die Verurteilung des ehemaligen Königs 26. Nov. 1931. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 411—12 [text i tysk övers.])

Verordnung über Auflösung der Gesellschaft Jesu 23. Jan. 1932. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 415—17 [text i tysk övers.])

Gesetz betr. das katalanische Statut 15. Sept. 1932. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 627—37 [text i tysk övers.])

Republikschutzgesetz 21. Okt. 1932. (Zeitschrift für ausländisches öffentl. Recht. Berl. & Lpz. 1933. Bd 3:2. S. 413—15 [text i tysk övers.])

[Spanien. (Forts.)]

Barrail, H.,
L'autonomie régionale en Espagne.
Étude de droit constitutionnel comparé. [Thèse Aix.] Paris 1933. 199 s.

Falgairolle, A. de,
L'Espagne en république. Paris 1933. 224 s.

Greaves, H. R. G.,
The Spanish constitution. Lond. 1933. 47 s.

Guillerm, A.,
La constitution républicaine espagnole du 9 décembre 1931. [Thèse] Paris 1933. 156 s.

Mirkine-Guetzévitch, B., & Reale, E.,
L'Espagne. Paris 1933. 128 s.

Perdon, A.,
La constitution espagnole de 1931 et ses précédents. [Thèse] Paris 1933. 148 s.

Picard-Moch, G., & Moch, J.,
L'oeuvre d'une révolution. L'Espagne républicaine. Paris 1933. 397 s.

Schwarzenberger, G.,
Die Verfassung der spanischen Republik. Königsberg 1933. 85 s.
(Öffentl.-rechtl. Vorträge u. Schriften.)

Bec, R.,
La dictature espagnole de Primo de Rivera. [Thèse] Montpellier 1933. 350 s.

Pascazio, N.,
La rivoluzione di Spagna. Dittatura, monarchia, repubblica, rivoluzione. Roma 1933. 480 s.

TJECKOSLOVAKIET.

Gesetz (88) vom 30. Mai 1933, womit einige Bestimmungen des Gesetzes vom 15. April 1920 (Nr 325), betref-

end die Geschäftsordnung des Abgeordentenhauses der Nationalversammlung, abgeändert und ergänzt werden. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen des tschechoslovakischen Staates. 1933. 33. Stück. S. 439—43.)

Gesetz (89) vom 2. Juni 1933, womit einige Bestimmungen des Gesetzes vom 15. April 1920 (Nr 326), betreffend die Geschäftsordnung des Senates der Nationalversammlung, abgeändert und ergänzt werden. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 33. Stück. S. 443—47.)

Beschluss (90) des Abgeordnetenhauses vom 2. Juni 1933, womit einige Bestimmungen der Geschäftsordnung des Abgeordnetenhauses der Nationalversammlung vom 15. April 1920 (Nr 325), abgeändert werden. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 33. Stück. S. 447—48.)

Beschluss (91) des Senates vom 1. Juni 1933, womit einige Bestimmungen der Geschäftsordnung des Senates der Nationalversammlung vom 15. April 1920 (Nr 326), abgeändert werden. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 33. Stück. S. 448—49.)

Gesetz (95) vom 9. Juni 1933, betreffend die ausserordentliche Verordnungsgewalt. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 35. Stück. S. 455—56.)

Gesetz (124) vom 10. Juli 1933, betreffend die Ergänzung des Gesetzes zum Schutze der Republik. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 44. Stück. S. 661.)

Gesetz (125) vom 10. Juli 1933, womit das Gesetz über ausserordentliche Verfügungen abgeändert wird. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 44. Stück. S. 662—63.)

Gesetz (147) vom 12. Juli 1933, betreffend die Verfolgung staatsfeindlicher Tätigkeit von Staatsbediensteten und einigen anderen Personen und die unfreiwillige Versetzung von Richtern auf einen anderen Dienstposten. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 48. Stück. S. 723—28.)

Regierungsverordnung (188) vom 6. Oktober 1933, womit die Zeit der Notwendigkeit eines erhöhten Schutzes des Staates festgesetzt wird. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 65. Stück. S. 827.)

Gesetz (201) vom 25. Oktober 1933, betreffend die Einstellung der Tätigkeit und die Auflösung politischer Parteien. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 69. Stück. S. 845—50.)

Regierungsverordnung (202) vom 3. November 1933, betreffend die Erlassung näherer Vorschriften über die Beschlagnahme, Aufbewahrung und Verwaltung des Vermögens von politischen Parteien, deren Tätigkeit eingestellt wurde ... (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 70. Stück. S. 851—53.)

Gesetz (206) vom 15. November 1933, womit die ausserordentliche Verordnungsgewalt nach dem Gesetze vom 9. Juni 1933 (Nr 95) verlängert und ihre Anwendung

näher geregelt wird. (Sammlung der Gesetze und Verordnungen ... 1933. 72. Stück. S. 859—60.)

Jung, R.,

Der nationale Sozialismus im Sudetendeutschum. 2. Aufl. Aussig 1933. 112 s.
(Sudetendeutsche Schriftenreihe. Bücherei der DNSAP. H. 1.)

TURKIET.

Yavuz, M.,

Die Stellung des Präsidenten der Türkischen Republik mit besonderer Berücksichtigung des deutschen Reichspräsidenten. [Diss. Heidelberg.] Bruchsal 1933. 84 s.

TYSKLAND.

Benze, R.,

Wegweiser ins Dritte Reich. Einführung in das völkische Schrifttum. Braunschweig 1933. 44 s.

Herrmann, W.,

Der neue Nationalismus u. seine Literatur. Stettin 1933. 56 s.

Sagitz, W.,

Bibliographie des Nationalsozialismus. Cottbus 1933. 168 s.

Verordnung des Reichspräsidenten über den Reichskommissar für das Land Preussen. Vom 31. Januar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 7. S. 33.)

Verordnung des Reichspräsidenten zur Herstellung geordneter Regierungsverhältnisse in Preussen. Vom 6. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 9. S. 43.)

[Tyskland. (Forts.)]

Verordnung des Reichspräsidenten zur Wiederherstellung normaler Regierungsverhältnisse in Preussen. Vom 30. Juni 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 72. S. 423.)

Verordnung des Reichspräsidenten über die Auflösung des Reichstages. Vom 1. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 10. S. 45.)

Verordnung über die Neuwahl des Reichstags. Vom 1. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 10. S. 45.)

Verordnung des Reichspräsidenten über Änderung des Reichswahlgesetzes. Vom 2. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 10. S. 45—46.)

Durchführungsverordnung. Vom 3. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 10. S. 46—47.)

Verordnung des Reichspräsidenten zum Schutze des deutschen Volkes. Vom 4. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. Nr 8. S. 35—41.)

Durchführungsverordnungen. Vom 4. und 7. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 8. S. 41. Nr 11. S. 53—54. Nr 11. S. 54.)

Verordnung zur Reichstagswahl. Vom 6. Februar und 9. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 10. S. 49—51. Nr 20. S. 99.)

Verordnung des Reichsministers des Innern über das Verbot kommunistischer Demonstrationen im Freistaat Sachsen. Vom 21. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 15. S. 78.)

Verordnung des Reichspräsidenten zum Schutz von Volk und Staat. Vom 28. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 17. S. 83.)

Verordnung des Reichspräsidenten gegen Verrat am deutschen Volke und hochverräterische Umtriebe. Vom 28. Februar 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. Nr 18. S. 85—87.)

Verordnung des Reichspräsidenten zur Beschleunigung des Verfahrens in Hochverrats- und Landesverratsachen. Vom 18. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 23. S. 131.)

Verordnung des Reichspräsidenten zur Abwehr heimtückischer Angriffe gegen die Regierung der nationalen Erhebung. Vom 21. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 24. S. 135.)

Verordnung der Reichsregierung über die Bildung von Sondergerichten. Vom 21. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. Nr 24. S. 136—38.)

Verordnung der Reichsregierung über die Zuständigkeit der Sondergerichte. Vom 6. Mai 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 49. S. 259.)

Verordnung des Reichspräsidenten zur Vereinfachung des Erlasses von Ausführungsvorschriften [Fortfall der Mitwirkung der Ausschüsse des Reichstages]. Vom 30. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 27. S. 147.)

Bekanntmachung über die Änderung der Geschäftsordnung für den Reichstag. Vom 30. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 2. Nr 12. S. 150—51.)

- Vorläufiges Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich. Vom 31. März 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 29. S. 153—54.)
- Verordnungen zum vorläufigen Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich. Vom 5., 8. und 11. April 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 32. S. 171. Nr 35. S. 185. Nr 37. S. 195.)
- Zweites Gesetz zur Gleichschaltung der Länder mit dem Reich [Reichstatthaltergesetz]. Vom 7. April 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 33. S. 173.)
- Gesetze zur Änderung des Reichstatthaltergesetzes. Vom 25. April, 26. Mai, 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 43. S. 225. Nr 55. S. 293. Nr 113. S. 736.)
- Gesetz über die Einziehung kommunistischen Vermögens. Vom 26. Mai 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 55. S. 293.)
- Verordnungen über die Einziehung volks- und staatsfeindlichen Vermögens. Vom 5. August und 26. September 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 90. S. 572. Nr 106. S. 668.)
- Gesetz über die Immunität der Abgeordneten. Vom 23. Juni 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 68. S. 391.)
- Verordnung zur Sicherung der Staatsführung. Vom 7. Juli 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 78. S. 462.)
- Gesetz über Volksabstimmung. Vom 14. Juli 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 81. S. 479.)
- Gesetz gegen die Neubildung von Parteien. Vom 14. Juli 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 81. S. 479.)
- Verordnung des Reichspräsidenten über die Auflösung des Reichstages. Vom 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 113. S. 729.)
- Verordnung über die Neuwahl des Reichstages. Vom 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 113. S. 729.)
- Aufruf der Reichsregierung an das deutsche Volk. Vom 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 113. S. 730—31.)
- Verordnung zur Durchführung der Volksabstimmung über den Aufruf der Reichsregierung an das deutsche Volk. Vom 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 113. S. 732.)
- Erste Verordnung zur Reichstagswahl und Volksabstimmung (Wahl- und Abstimmungsverordnung). Vom 14. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 113. S. 735—36.)
- Änderungsverordnungen. Vom 18. und 20. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 115. S. 742. Nr 117. S. 747.)
- Sechste Änderungsverordnung zur Reichsstimmordnung. Vom 19. Oktober 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 116. S. 746.)
- Gesetz zur Sicherung der Einheit von Partei und Staat. Vom 1. Dezember 1933. (Reichsgesetzblatt. 1933. T. 1. Nr 135. S. 1016.)

[*Tyskland.* (Forts.)]

Gesetz über die Vereinigung von Mecklenburg-Strelitz mit Mecklenburg-Schwerin. Vom 15. Dezember 1933. (Reichsgesetzblatt: 1933. T. 1. Nr 142. S. 1065.)

Corpus juris des Reichsrecht. 1. Öffentl. Recht. Berl. 1933. 309 s.

Neurungen zur Reichsverfassung. Textausg. abgeschlossen am 31. Juli 1933. Hrsg. von *E. Paterna*. Berl. & Lpz. 1933. 78 s.

Preussen contra Reich vor dem Staatsgerichtshof. Stenogrammbereich der Verhandlungen vor dem Staatsgerichtshof in Leipzig vom 10. bis 14. u. vom 17. Okt. 1932. Berl. 1933. 520 s.

Die Rechtsprechung des Staatsgerichtshofs für das Deutsche Reich u. des Reichsgerichts auf Grund Art. 13 Abs. 2 der Reichsverfassung mit Anh. Hrsg. von *H.-H. Lammers & W. Simons*. Bd. 5. Berl. 1933. 311 s.

Sammlung von Reichsgesetzen staats- u. verwaltungsrechtlichen Inhalts. Textausg. mit Anm. [Hrsg. von] *C. Sartorius*. 11. Aufl. Münch. 1933. 1025 s.

Die Verfassung der nationalen Revolution. Ermächtigungsgesetz, Gleichschaltungsgesetz, Reichsstatthaltergesetz. Hrsg. von *H. Krüger*. 1.—2. Aufl. Dresden 1933. 56, 99 s.

Albrecht, W.,
Neues Staatsrecht. Lpz. 1933. 40 s.
(Neugestaltung von Recht u. Wirtschaft. H. 13. T. 1.)

Aner, H.,
Der unitaristisch-föderalistische Gegensatz in der Weimarer Reichsverfassung u. dessen Bedeutung für das gegenwärtige u. künftige deutsche Staatsleben. [Diss. Köln.] Klosterlausnitz 1933. 154 s.

Angelesco Monteoru, C.,
La consultation directe du peuple en dehors de l'élection d'après la constitution de Weimar. [Thèse] Paris 1933. 656 s.

Anschütz, G.,
Die Verfassung des Deutschen Reichs vom 11. Aug. 1919. Ein Kommentar für Wissenschaft u. Praxis. 14. Aufl. Berl. 1932—33. 800 s.

Belfrage, S.,
Nationalsocialismen framför portarna. Upps. 1933. 114 s.

Benn, G.,
Der neue Staat u. die Intellektuellen. Stuttg. & Berl. 1933. 164 s.

Bernhard, G.,
Le suicide de la République allemande. Trad. Paris 1933. 520 s.
[Originaltitel: Die deutsche Tragödie. Der Selbstmord einer Republik. Prag 1933.]

Boehmer, G.,
Der deutsche Staatsgedanke u. die Ideen von 1914. Halle 1933. 44 s.

Borell, A.,
Die soziologische Gliederung des Reichsparlaments als Spiegelung der politischen u. ökonomischen Konstellationen. [Diss. Giessen.] Dessau 1933. 69 s.

Brandenburg, H.,
Das Verhältnis von Polizeigewalt u. Staatsgewalt im deutschen Staatsleben. [Diss. Jena.] Bochum 1933. 74 s.

- Bülow, C. v.,**
Die Auflösung der Volksvertretung im Reich u. in den Ländern. [Diss. Göttingen 1932.] Halle (Saale) 1933. 53 s.
- Dieckmann, C.,**
Die Selbstverwaltung im neuen Staat. Berl. 1933. 80 s.
- Dietrich, O.,**
Mit Hitler in die Macht. Persönliche Erlebnisse mit meinem Führer. Münch. 1934 [33]. 209 s.
Dansk övers.: Med Hitler til Magten. Khvn 1933. 156 s.
- Dowie, H.,**
Die geschäftsführende Regierung im deutschen Staatsrecht. [Diss. Marburg.] Frankenberg-Eder 1933. 75 s.
- Düssel, C.,**
Berufsständische Verfassungspolitik. Berl. 1933. 58 s.
- Eisenlohr, W.,**
Die juristische Bedeutung program-matischer Bestimmungen in der Verfassung des deutschen Reiches vom 11. Aug. 1919. [Diss. Heidelberg.] U. o. 1933. 88 s.
- Engdahl, P., & Westman, E. G.,**
Folkresningen i Tyskland. Sthm 1933. 135 s.
- Feder, G.,**
Das Programm der NSDAP u. seine weltanschaulichen Grundgedanken. 136.—145. Aufl. Münch. 1933. 62 s. (Nationalsozialistische Bibliothek. H. 1.)
- Feder, G.,**
Der Deutsche Staat auf nationaler und sozialer Grundlage. Neue Wege in Staat, Finanz u. Wirtschaft. 14./15. Aufl. Münch. 1933. 142 s. (Nationalsozialistische Bibliothek. H. 35.)
- Feick, H.,**
Die Grenzen der Verfassungsänderung nach dem Reichsrecht. [Diss. Innsbruck.] Neuköln 1933. 46 s.
- Frauendorfer, M.,**
Der ständische Gedanke im Nationalsozialismus. 2. Aufl. Münch. 1933. 46 s. (Nationalsozialistische Bibliothek. H. 40.)
- Ganten, H. H.,**
Die Weimarer Reichsverfassung als System demokratischer Selbstkontrolle. Mit Anh.: Der Kontrollgedanke im nationalsozialistischen Staatsdenken. Königsberg 1933. 55 s. (Öffentl. rechtl. Vorträge u. Schriften. H. 15.)
- Gardiner, R., Brodersen, A., & Wyser, K.,**
Nationalsozialismus vom Ausland gesehen. An die Gebildeten unter seinen Gegnern. Berl. 1933. 113 s.
- Gerber, H.,**
Staatsrechtliche Grundlinien des neuen Reichs. Tüb. 1933. 33 s. (Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart. 105.)
- Grill, W.,**
Formelles u. materielles Recht bei Zulassung u. Prüfung von Volksbegehren u. Volksabstimmungen. [Diss. Giessen 1932.] Bingen a. Rh. 1933. 87 s.
- Göring, H.,**
Der Geist des neuen Staats. Berl. 1933. 45 s.
- Hartmann, H.,**
Die Parteifähigkeit der politischen Parteien u. Fraktionen in Verfassungsstreitigkeiten vor dem Staatsgerichtshof. [Diss. Jena 1932.] Berl. 1933. 64 s.

[Tyskland. (Forts.)]

Hauptergebnisse

der Wahlen zum Reichstag am 5. März 1933. Bearb. im Büro des Reichswahlleiters. Berl. 1933. 43 s.

Hausen, H.,

Das Präsidialkabinett. Eine staatsrechtliche Betrachtung der Kabinette von Brüning bis Hitler. Erlangen 1933. 75 s.

Haushofer, K.,

Der nationalsozialistische Gedanke in der Welt. Münch. 1933. 48 s.

(Das neue Reich. Hrsg. von der deutschen Akademie.)

Herber, F.,

Ungeschriebenes Verfassungsrecht u. die Stellung der Reichsregierung nach Neuwahl des Reichstags. [Diss. Jena 1931.] Eisleben 1933. 58 s.

Hitler, A.,

Reden. Hrsg. von E. Boepple. Münch. 1933. 127 s.

Hofmann, G.,

Die Verfassungsstreitigkeit innerhalb eines Landes nach Artikel 19 der Reichsverfassung. Lpz. 1933. 83 s.

(Leipziger rechtswissenschaftliche Studien. H. 77.)

Huber, E.,

Das ist Nationalsozialismus. Organisation u. Weltanschauung der NSDAP. 5. Aufl. Stuttg., Berl. & Lpz. 1933. 178 s.

Ibert, W.,

Die berufliche Immunität der Abgeordneten. [Diss. Kiel 1932.] Libau 1933.

Klose, O.,

Der Stand der neuen Rechtslehre zum Recht der Ernennung des Reichskabinetts. [Diss. Breslau.] Schweidnitz 1933. 73 s.

Koch, E.,

Die NSDAP. Idee, Führer u. Partei. Lpz. 1933. 96 s.

(Männer u. Mächte.)

Koellreutter, O.,

Volk u. Staat in der Verfassungskrise. Berl. 1933. 34 s.

Koellreutter, O.,

Vom Sinn u. Wesen der nationalen Revolution. Tüb. 1933. 35 s.

(Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart. 101.)

Kraus, H.,

Crisis of German democracy; a study of the spirit of the constitution of Weimar. Trans. Oxf. 1933. (Princeton univ. press. 1932.) 223 s.

Kriek, E.,

Der Staat der deutschen Menschen. 2. Aufl. Berl. 1933. 68 s.

Krämer, F.,

Das Verhältnis der Gesetzgebungskompetenz des Reichs zu derjenigen der Länder nach den Art. 6—13 der Reichsverfassung. [Diss.] Halle 1933. 68 s.

Kuhn, Ph.,

Die Führerfrage der Deutschen. Stuttg. 1933. 98 s.

Küstermeier, R.,

Die Mittelschichten u. ihr politischer Weg. Potsdam 1933. 91 s.

(Die sozialistische Aktion. H. 4.)

Le Dantec, Y.,

L'initiative populaire, le référendum et le plébiscite dans le Reich et les pays allemands. Paris 1933. 424 s.

Leibholz, G.,

Die Auflösung der liberalen Demokratie in Deutschland u. das autoritäre Staatsbild. Münch. & Lpz. 1933. 79 s.

- Lincke, F.,**
Staatsoberhaupt, Staatsverfassung u. Staatsgebiet als Angriffsobjekte des Hochverratsverbrechens nach altem u. neuem Verfassungsrecht. [Diss. Erlangen 1932.] Ochsenfurt a. M. 1933. 70 s.
- Lindenstädt, A. J.,**
Die Verlängerung der Wahlperiode des deutschen Reichstags u. der deutschen Landtage auf dem Wege der Verordnung. [Diss.] Freiburg 1933. 75 s.
- Lohmann, K.,**
Hitlers Staatsauffassung. Berl. 1933. 56 s.
- Losacker, L.,**
Können die in der Reichsverfassung enthaltenen Vorbehalte von Gesetzen, insbesondere die finanzrechtlichen, durch Notverordnungen des Reichspräsidenten (Art. 48, Abs. 2 der Reichsverfassung) erfüllt werden? [Diss. Heidelberg.] Wertheim a. M. 1933. 43 s.
- Lubbe, A.,**
Die Verlängerung der Wahlperiode für den Reichstag u. für die Landtage der deutschen Länder. Ein Beitrag zur Frage des Verhältnisses zwischen Volk u. Volksvertretung. [Diss. Marburg.] Dortmund 1933. 96 s.
- Matzdorff, W.,**
Die Inkompatibilität im deutschen Reichs- u. Landesstaatsrecht. [Diss. Breslau.] Berl. 1933. 52 s.
- Müller-Armack, A.,**
Staatsidee u. Wirtschaftsordnung im neuen Reich. Berl. 1933. 62 s.
- Nicolai, H.,**
Grundlagen der kommende Verfassung. Über den staatlichen Aufbau des dritten Reiches. 1.—5. Aufl. Berl. 1933. 87—93 s.
- Nicolai, H.,**
Der Staat im nationalsozialistischen Weltbild. Lpz. 1933. 58 s.
(Neugestaltung von Recht u. Wirtschaft.)
- Ohlemüller, G.,**
Nationalsozialismus u. Katholizismus. 2. Aufl. Berl. 1933. 71 s.
- Paegel, J.,**
Die Bindung der Reichsregierung an die Ausgabe-posten des Reichshaushaltsplans. [Diss.] Königsberg 1933. 55 s.
- Papen, F. v.,**
Appell an das deutsche Gewissen. Reden zur nationalen Revolution. Oldenburg 1933. 103 s.
- Papen, F. v.,**
Appell an das deutsche Gewissen. Neue Folge. Oldenburg 1933. 105 s.
- Pflaumer, R.,**
Die Übertragung gesetzgebender Befugnisse im Rahmen der Weimarer Verfassung. [Diss. Marburg.] Quakenbrück 1933. 61 s.
- Pfundtner, H.,**
Die neue Stellung des Reiches. Berl. 1933. 34 s.
- Philipp, H. G.,**
Die politischen u. rechtlichen Voraussetzungen einer Wahlrechtsreform in Deutschland. [Diss.] Berl. 1933. 66 s.
- Prager, L.,**
Nationalsozialismus gegen Liberalismus. Münch. 1933. 56 s.
(Nationalsozialistische Bibliothek. H. 49.)
- Ral, F.,**
Verordnung des Reichspräsidenten gegen politischen Terror vom 9. August 1932. [Diss. Erlangen.] Würzburg 1933. 48 s.

[Tyskland. (Forts.)]

Reber, A.,
Solidarverantwortlichkeit der
Reichsregierung nach geltendem
Recht. [Diss. Freiburg im B.] Kall-
münz 1933. 80 s.

Recht.
Das Recht der nationalen Revolu-
tion. Schriftenreihe, hrsg. von G.
Kaisenberg & F. A. Medicus. H. 1—
8. Berl. 1933.

Reibert, W.,
Ist der § 54 Abs. 2 der Geschäfts-
ordnung für den Reichstag vom 31.
März 1931 mit der Reichsverfassung
vereinbar? [Diss.] Marburg 1933.
35 s.

Reichsreform.
Die Reichsreform. Bd 1. Allgemeine
Grundlagen für die Abgrenzung der
Zuständigkeiten zwischen Reich,
Ländern u. Gemeindeverbänden.
Berl. 1933. 444 s.
(Bund zur Erneuerung des Reiches.)

Rewoldt, K. H.,
Das Staatsnotrecht im deutschen
Staatsrecht. [Diss. Breslau.] Ohlau
1933. 80 s.

Rieb, H.,
Der Reichstag u. der Abschluss von
Verträgen, die finanzielle Verbind-
lichkeiten für das Reich begründen.
[Diss.] Marburg 1933. 54 s.

Rosenberg, A.,
Wesen, Grundsätze u. Ziele der
NSDAP. Münch. 1933. 48 s.

Rosenberg, A.,
Das Wesensgefüge des Nationalso-
zialismus. Grundlagen der deutschen
Wiedergeburt. 7. Aufl. Münch. 1933.
80 s.

Sackers, E.,
Das parlamentarische Minderheits-
recht in Deutschland. [Diss. Frei-
burg i. B.] Bottrop i. W. 1933. 59 s.

Sandzer, L.,
La structure fédérative du Reich.
Reims 1933 [1932]. 114 s.

Scheid, O.,
Les mémoires de Hitler et le pro-
gramme national-socialiste (étude
documentaire). Paris 1933. 221 s.

Schmitt, C.,
Staat, Bewegung, Volk. Die Drei-
gliederung der politischen Einheit.
Hamb. 1933. 46 s.
(Der deutsche Staat der Gegenwart.
H. 1.)

Schrag, O.,
Die Homogenität der Parteienzu-
sammenstellungen im Reich u. in
den Ländern. [Diss. Heidelberg.]
Bruchsal i. B. 1933. 406 s.

Schwartz, H.,
Das deutsche Reichs-Verhältniswahl-
recht im Lichte der Statistik. [Diss.]
Köln 1933. 67 s.

Sieber, R.,
Die staatsrechtliche Stellung des
Reichswehrministers im Vergleiche
mit den entsprechenden staatsrecht-
lichen Verhältnissen in der Reichs-
verfassung von 1871. [Diss.] Dresden
1933. 70 s.

Sommermann, E.,
Der Reichsstatthalter. Eine staats-
rechtliche Untersuchung des 2. Ge-
setzes zur Gleichschaltung der Län-
der mit dem Reich. [Diss.] Erlan-
gen 1933. 66 s.

Soth, B.,
Reichsgericht u. Reichsfinanzhof bei
Feststellung der Unvereinbarkeit
von Landesrecht u. Reichsrecht nach
Art. 13 Abs. 2 der Reichsverfassung.

- [Diss. Heidelberg.] Wertheim a. M. 1933. 64 s.
- Staat.**
Der nationalsozialistische Staat. Grundlagen u. Gestaltung, Urkunden des Aufbaus, Reden u. Vorträge. (Bis zum 12. Nov. 1933.) Hrsg. von W. Gehl. Breslau 1933. 228 s.
- Stark, H.,**
Ist der Reichspräsident Reichsbeamter? [Diss. Breslau.] Ohlau 1933 [1931]. 44 s.
- Steffen, F.,**
Die auswärtige Gewalt u. der Reichspräsident. [Diss. Göttingen.] Berl.-Grunewald 1933. 114 s.
- Steinmetz, R.,**
Over het duitsche nationaal-socialisme. Een poging tot verklaring van nederlandsche zijde. Amst. 1933. 48 s.
- Strassburg, H.,**
Der ständige Ausschuss zur Wahrung der Rechte der Volksvertretung gegenüber der Regierung im Reich u. in Preussen. [Diss. Leipzig.] Görnitz 1933. 73 s.
- Teschemacher, H.,**
Der Berufsstand im Lichte der Staatslehre u. die Rechtsstellung der berufsständischen Organisation im Rahmen des Art. 165 der Reichsverfassung. Münch. 1933. 91 s.
- Toeche-Mittler, T.,**
Kommissarie. Eine staats- u. verwaltungsrechtliche Studie. [Diss. Heidelberg.] Berl. 1933. 77 s.
- Vallentin, R.,**
Die Gegenzeichnung beim Kabinettswechsel. [Diss. Leipzig.] Stettin 1933 [1930].
- Weichs, F. v.,**
Der Weg zum Ständestaat. Graz 1933. 55 s.
- Weichs, F. v.,**
Wie bauen wir den Ständestaat? Graz 1933. 70 s.
- Weigt, H. H.,**
Das Recht des Reichspräsidenten zur Prüfung der Gesetze. [Diss. Göttingen 1932.] Würzburg 1933. 49 s.
- Wendt, H.,**
Hitler regiert. 4. Aufl. Berl. 1933. 119 s.
- Wolff, H. J.,**
Die neue Regierungsform des deutschen Reiches. Tüb. 1933. 44 s. (Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart. 104.)
- Zelt, M.,**
Können staatliche Hoheitsfunktionen nur von Beamten ausgeübt werden? [Diss.] Heidelberg 1933. 40 s.
- Zimmermann, K.,**
Die geistigen Grundlagen des Nationalsozialismus. Lpz. 1933. 83 s. (Das dritte Reich.)
- Zum**
Neubau der Verfassung. Hrsg. von F. Berber. Berl. 1933. 224 s. (Jahrbuch für politische Forschung. Bd 1.)
- Glaser, A.,**
Die rechtliche Stellung des geschäftsführenden Gesamtministeriums nach der hessischen Verfassung vom 12. Dez. 1919. [Diss.] Gießen 1933. 36 s.
- Ballerstaedt, F.,**
Das Verhältnis von Landtag u. Regierung in Mecklenburg-Schwerin. (Ein Beitrag zur Frage des Länderparlamentarismus.) [Diss.] Rostock 1933. 79 s.

[Tyskland. (Forts.)],

Lichtenberger, W.,
Die Besonderheiten des oldenburgischen Verfassungsrechts. [Diss. Bonn.] Düsseldorf 1933. 54 s.

Handbuch
für den preussischen Landtag. Ausg. für die 5. Wahlperiode. Hrsg. von E. Kienast. Berl. 1933. 615 s.

Karau, K.,
Die ministerielle Verantwortlichkeit in Preussen. [Diss.] Berl. 1932. 37 s.

Kunckel, E.,
Der preussische Staatsrat. Görings Arbeit am Neubau des Reiches. Berl. 1933. 61 s.

Werth, H.,
Der preussische Staatsrat, eine verfassungsrechtliche Studie. [Diss.] Göttingen 1933. 50 s.

Schulze, M.,
Nationalsozialistische Regierungstätigkeit in Thüringen 1932/33. Weimar 1933. 31 s.

Schulte, A.,
Der deutsche Staat. Verfassung, Macht u. Grenzen 919—1914. Stuttg. 1933. 514 s.

Sprengel, J. G.,
Der Staatsgedanke in der deutschen Dichtung vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Berl. 1933. 226 s.

Hartung, F.,
Deutsche Verfassungsgeschichte vom 15. Jahrhundert bis zur Gegenwart. 4. erw. Aufl. Lpz. & Berl. 1933. 235 s.

Schmidt-Bückeberg, R.,
Das Militärkabinett der preussischen Könige u. deutschen Kaiser. Seine geschichtliche Entwicklung u. staatsrechtliche Stellung 1787—1918. Berl. 1933. 304 s.

Bensegger, R.,
Die Entwicklung der deutschen Regierung von Beginn des konstitutionellen Systems bis zur Gegenwart. [Diss.] Erlangen 1933. 90 s.

Binswanger, P.,
Die deutsche Klassik u. der Staatsgedanke. Berl. 237 s.

Heinrich, R.,
Die Stadt im Staate nach dem Steinischen Reformprogramm. Dresden 1933. 36 s.

Apian-Bennwitz, F.,
Leopold von Plessen u. die Verfassungspolitik der deutschen Kleinstaaten auf dem Wiener Kongress 1814—15. [Diss. Rostock 1930.] Eutin 1933. 76 s.

Drucker, P.,
Friedrich Julius Stahl. Konservative Staatslehre u. geschichtliche Entwicklung. Tüb. 1933. 32 s.
(Recht u. Staat in Geschichte u. Gegenwart. 100.)

Eichstädt, V.,
Die deutsche Publizistik von 1830. Ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der konstitutionellen u. nationalen Tendenzen. Berl. 1933. 209 s.
(Hist. Studien. H. 232.)

Rosenberg, H.,
Rudolf Haym u. die Anfänge des klassischen Liberalismus. Münch. 1933. 208 s.
(Hist. Zeitschrift. Beih. 31.)

Wilhelm, Th.,
Die Idee des Berufsbeamtentums. Ein Beitrag zur Staatslehre des deutschen Frühkonstitutionalismus. Tüb. 1933. 46 s.

- Goldschmidt, H.,**
Der deutsche Reichsgedanke (Unitarismus, Föderalismus, Dualismus) 1860—1932. Lpz. & Berl. 1933. 48 s.
- Drewes, A.,**
Die »Daily Telegraph-Affaire« vom Herbst 1908 u. ihre Wirkungen. [Diss. Münster 1932.] Bochum 1933. 73 s.
- Buchner, M.,**
Auf dem Wege nach Weimar u. von Weimar nach Potsdam. Münch. 1933. 125 s.
- Czech-Jochberg, E.,**
Die Politiker der Republik. Von Ebert bis Schleicher. 2. Aufl. Lpz. 1933. 221 s.
- Dannenbauer, H.,**
Der Nationalsozialismus in geschichtlicher Beleuchtung. Stuttg. 1933. 49 s.
- Goebbels, J.,**
Revolution der Deutschen. 14 Jahre Nationalsozialismus. Goebbelsreden. Oldenburg 1933. 229 s.
- Heiden, K.,**
Geschichte des Nationalsozialismus. Berl. 1933. 296 s.
- Musat, P.,**
De Marx à Hitler. Paris 1933. 142 s.
- Parteiprogramme.**
Deutsche Parteiprogramme. 5. Die Parteientwicklung nach dem Kriege, 1918—1932. Von W. Mommsen & G. Franz. 2. Aufl. Lpz. & Berl. 1933. 32 s.
- Schürer, H.,**
Die politische Arbeiterbewegung Deutschlands in der Nachkriegszeit 1918—1923. [Diss.] Lpz. 1933. 87 s.
- Sohns, H.,**
Kampf u. Aufstieg des Nationalsozialismus zum Dritten Reich. Stuttg. 1933. 85 s.
- Galéra, K. S. v.,**
Adolf Hitlers Weg zur Macht. Deutsche Geschichte vom Sommer 1932 bis Herbst 1933. Lpz. 1933. 423 s.
- Schmidt-Pauli, E. v.,**
Hitlers Kampf um die Macht. Der Nationalsozialismus u. die Ereignisse des Jahres 1932. 2. Aufl. Berl. 1933. 205 s.
- Tiede, H. M.,**
Vom Klassenstaat zum Ständestaat. Berl. & Lpz. 1933. 53 s.
- Walz, G. A.,**
Das Ende der Zwischenverfassung. Betrachtungen zur Entstehung des nationalsozialistischen Staates. Stuttg. 1933. 52 s.
- Herrmann, F.,**
Die Verfassung der Hessen-Darmstädtischen Landstände am Ausgang des 18. Jahrhunderts. [Diss. 1932.] Giessen 1933. 74 s.
- Simonson, A.,**
Die Anfänge des Liberalismus in Preussen. Vom Regierungsantritt Friedrichs Wilhelms IV. bis zum ersten vereinigten Landtag. [Diss. Berlin.] U. o. 1933. 48 s.
- Fülling, E.,**
Die preussischen Altliberalen im Heeresreform u. Verfassungskampf u. die Entstehung der Nationalliberalen Partei. [Diss. Marburg.] Bad Essen 1933. 91 s.
- Woelker, J.,**
Das Staatsleben unter der sächsischen Verfassung vom 1. Nov. 1920 in der Zeit vom 31. März 1927 bis zum 11. Juli 1931. Lpz. 1933. 142 s. (Leipziger rechtswissenschaftliche Studien. H. 80.)

[Tyskland. (Forts.)]

Bohley, K.,

Die Entwicklung der Verfassungsfrage in Sachsen-Coburg-Saalfeld v. 1800 b. 1821. [Diss. 1931.] Erlangen 1933. 187 s.

Roller, E.,

Das Budgetrecht der württembergischen Stände von 1819—1848. [Diss. Tübingen.] Schramberg 1933. 100 s.

UNGERN.

Hussman, F.,

Die Königsfrage u. das Reichsverwesertum in Ungarn. [Diss.] Hamb. 1933. 47 s.

ÖSTERRIKE.

Verordnung (97) des Bundeskanzlers vom 30. März 1933, womit auf Grund des § 42 des Waffenpatentes für alle Bundesländer mit Ausnahme von Tirol und Vorarlberg einschränkende Anordnungen über den Besitz und das Tragen von Waffen und Munitionsgegenständen getroffen werden. (Bundesgesetzblatt. 1933. 34. Stück. S. 381.) [Gäller medlemmarna av det upplösta Republikanischer Schutzbund.]

Verordnung (172) der Bundesregierung vom 10. Mai 1933, betreffend die Ausschreibung von Wahlen in Landtage und Ortsgemeindevertretungen. (Bundesgesetzblatt. 1933. 55. Stück. S. 499.)

Verordnung (476) der Bundesregierung vom 12. Oktober 1933, betref-

fend die Ausschreibung von Wahlen in Landtage und Ortsgemeindevertretungen. (Bundesgesetzblatt. 1933. 151. Stück. S. 1105.)

Verordnung (173) der Bundesregierung vom 10. Mai 1933 über besondere Massnahmen, betreffend die öffentlichrechtlichen Bundesangestellten. (Bundesgesetzblatt. 1933. 55. Stück. S. 499.)

Verordnung (185) der Bundesregierung vom 19. Mai 1933 zur Hinterhaltung politischer Demonstrationen. (Bundesgesetzblatt. 1933. 60. Stück. S. 513.)

Verordnung (191) der Bundesregierung vom 23. Mai 1933, betreffend Abänderungen des Verfassungsgerichtshofgesetzes 1930. (Bundesgesetzblatt. 1933. 61. Stück. S. 517.)

Verordnung (200) der Bundesregierung vom 26. Mai 1933, womit der kommunistischen Partei jede Betätigung in Österreich verboten wird. (Bundesgesetzblatt. 1933. 64. Stück. S. 526.)

Verordnung (226) der Bundesregierung vom 13. Juni 1933 über die Bestellung von Sicherheitsdirektoren des Bundes in den Bundesländern. (Bundesgesetzblatt. 1933. 71. Stück. S. 553.)

Verordnung (240) der Bundesregierung vom 19. Juni 1933, womit der nationalsozialistischen deutschen Arbeiterpartei (Hitlerbewegung) und dem steierischen Heimatschutz (Führung Kammer-

hofer) jede Betätigung in Österreich verboten wird. (Bundesgesetzblatt. 1933. 74. Stück. S. 569.)

Verordnung (292) der Bundesregierung vom 7. Juli 1933, betreffend die Aufstellung eines freiwilligen Schutzkorps (Schutzkorpsverordnung). (Bundesgesetzblatt. 1933. 91. Stück. S. 757 f.)

Verordnung (402) der Bundesregierung vom 1. September 1933, betreffend die Abänderung der Schutzkorpsverordnung. (Bundesgesetzblatt. 1933. 126. Stück. S. 1030.)

Verordnung (576) der Bundesregierung vom 15. Dezember 1933, betreffend die Verlängerung der Geltungsdauer der Verordnung über das freiwillige Schutzkorps. (Bundesgesetzblatt. 1933. 181. Stück. S. 1747.)

Verordnung (368) der Bundesregierung vom 16. August 1933 über die Beschlagnahme und den Verfall des Vermögens verbotener politischer Parteien. (Bundesgesetzblatt. 1933. 112. Stück. S. 885.)

Adamovich, L.,
Grundriss des österreichischen Staatsrechts. 2. Neubearb. Aufl. Wien 1932. 640 s.

Karpeles, B.,
Klassenkampf, Fascismus u. Ständeparlament. Wien 1933. 43 s.

Pich, A.,
Das Notverordnungsrecht. [Diss.] Wien 1933. 49 s.

AMERIKAS FÖRENTA STATER.

Beck, J. M.,
Our wonderland of bureaucracy. A study of the growth of bureaucracy in the federal government, and its destructive effect upon the constitution. Rev. ed. New York 1933.

Black, W. H.,
Our unknown constitution. New York 1933. 299 s.

Brogan, D. W.,
The American political system. Lond. 1933. 415 s.

Brooks, R. C.,
Political parties and electoral problems. 3rd ed. New York 1933. 653 s.

Cases
and other authorities on constitutional law; sel. from decisions of state and federal courts. [Ed. by] W. F. Dodd. St Paul [Minn.] 1932. 1509 s.

Cases
on American constitutional law. [Ed. by] L. B. Evans. 3rd ed. by A. H. Throckmorton. Chicago 1933. 1244 s.

Cases
on constitutional law. [Ed. by] H. Rottschaefer. Chicago 1932. 1196 s.

Dangerfield, R. J.,
In defense of the Senate. A study in treatymaking. Norman (Univ. of Oklahoma press) 1933. 365 s.

Edmunds, S. E.,
Federal octopus in 1933. A survey of the destruction of constitutional government and of civil and economic liberty in the United States and the rise of an all-embracing federal bureaucratic despotism. 3rd ed. Wash. 1933. 150 s.

[*Amerikas Förenta Stater.* (Forts.)]

Finkelstein, M.,

The dilemma of the Supreme court. Is the N.R.A. constitutional? New York 1933. 31 s.

Hazlitt, H.,

Instead of dictatorship. New York 1933. 31 s.

Henderson, J. M.,

Questions and answers with problems and illustrative matter on constitutional law. Chicago 1933. 121 s.

Holcombe, A. N.,

New party politics. New York 1933. 148 s.

Holt, W. S.,

Treaties defeated by the Senate. A study of the struggle between President and Senate over the conduct of foreign relations. Baltimore 1933. 335 s.

(Johns Hopkins university hist. publications. 2.)

Increasing

the president's power. [Comp. by] J. E. Johnsen. New York 1933. 135 s.

Johnson, C. O.,

Government in the United States. New York 1933. 696 s.

Knapp, G. L.,

Uncle Sam's government at Washington. New York 1933. 283 s.

Looker, E.,

American way. Franklin Roosevelt in action. New York 1933. 382 s.

Lundquist, C. H.,

Spirit of our constitution. Chicago 1933. 128 s.

McKee, H. S.,

Degenerate democracy. New York 1933. 143 s.

Magruder, F. A., & Claire, G. S.,

The constitution. Lond. 1933. 395 s.

Morton, R. K.,

God in the constitution. Nashville 1933. 189 s.

Munro, W. B.,

Government of the United States; national section. 3rd ed. New York 1933. 795 s.

Patterson, C. P.,

American government. Rev. ed. Boston 1933. 938 s.

Patterson, C. P.,

American national government. Rev. ed. Boston 1933. 614 s.

Rader, P. S.,

Civil government of the United States and the State of Missouri. 7th ed. Columbia 1932. 464 s.

Readings

in American government. Ed. by F. G. Crawford. Rev. ed. New York 1933. 756 s.

Roa, A.,

Roosevelt, the executive dictator. Havana 1933. 255 s.

Roosevelt, F. D.,

Selected messages and public addresses 1933. Ed. by Ph. Dorf. New York 1933. 128 s.

White, L. D.,

Trends in public administration. New York 1933. 365 s.
(Recent social trends monographs.)

Woodburn, J. A., & Moran, Th. F.,

Citizen and the republic. Problems in American democracy. 3rd ed. New York 1933. 608 s.

Young, J. S., & Wright, E. Y.,

Unified American government. New York 1933. 719 s.

- Young, J. Th.,**
New American government and its work. 3rd ed. New York 1933. 1024 s.
- McNutt, W. S.,**
Government of Arkansas and the nation. Little Rock [Ark.] 1933.
- Silzer, G. S.,**
Government of a state [New Jersey]. Newark 1933. 411 s.
- Tanger, J., & Alderfer, H. F.,**
Pennsylvania government, state and local. Harrisburg 1933. 359 s.
- Martin, R. C.,**
People's party in Texas. Univ. of Texas 1933. 280 s.
- Stewart, F. M., & Clark, J. L.,**
Constitution and government of Texas. Rev. ed. Boston 1933. 170, 86 s.
- Pate, J. E.,**
State government in Virginia. Williamsburg 1933 [1932]. 270 s.
- Agar, H.,**
People's choice; from Washington to Harding. A study in democracy. Boston 1933. 337 s.
Åven med titel: The presidents from Washington to Harding. A study ... Lond. 1933.
- Eriksson, E. McK., & Rowe, D. N.,**
American constitutional history. New York 1933. 527 s.
- Dabney, V.,**
Liberalism in the South. Chapel Hill 1932. (Univ. of North Carolina press.) 456 s.
- Mullett, Ch. F.,**
Fundamental law and the American revolution 1760—1776. New York 1933. 216 s.
(Columbia univ. studies.)
- Cochran, T. C.,**
New York in the confederation. Oxf. 1933 [Philad. 1932]. 220 s.
- McLaughlin, A. C.,**
The foundations of American constitutionalism. New York 1933 [1932]. 184 s.
- Lambert, J.,**
Les origines du contrôle de constitutionnalité des lois d'état par la judicature fédérale aux États-Unis. Paris 1933. 50 s.
- Smith, W. E.,**
The Francis Preston Blair family in politics. 1—2. New York 1933. 516, 523 s.
- Coleman, Ch. H.,**
Election of 1868. The democratic effort to regain control. Boston 1933. 407 s.
(Columbia univ. studies.)
- Carnegie, A.,**
Triumphant democracy, or fifty years' march of the republic. New York 1933. 416 s.
- Pinto, R.,**
Des juges qui ne gouvernent pas. Opinions dissidentes à la Cour suprême des États-Unis. (1900—1930.) [Thèse] Paris 1933. 288 s.
(Institut de droit comparé de l'Université de Paris.)
- Guilfoyle, J. H.,**
On the trail of the forgotten man. A journal of the Roosevelt presidential campaign. Boston 1933. 222 s.

- Berlin**, Den danske Statsforfatningsret. D. 2. Av C. Rasting, *Ugeskrift for Retsvæsen* 1934 B, s. 201 ff.
- Bernhard**, Suicide de la République Allemande. Av E. Laloy, *Mercure de France* 1934 15 mars, s. 652 ff.; i *Times lit. suppl.* 1934 March 15, s. 175.
- Björkman**, Kravet på en ny svensk borgerlighet. Av F. Bd, *Tiden* 1933, s. 626 ff.
- Boveri**, Grey u. das Foreign office. I *Times lit. suppl.* 1934 May 31, s. 382.
- Brinton**, English political thought. Av E. D. Ellis, *American political science review* 1934, s. 311 f.; av H. J. Laski, *New Statesman* Dec. 9, s. 782 ff.; i *Times lit. suppl.* 1933 Déc. 21, s. 903.
- Brogan**, American political system. Av W. A. Robson, *Political quarterly* (Lond.) 1933, s. 617 ff.; av W. Y. Elliott, *American political science review* 1934, s. 312 f.; av M. S. Amos, *New Statesman* 1933 June 3, s. 740 ff.; i *Times lit. suppl.* 1933 June 29, s. 435.
- Brusewitz**, Hemliga utskottet. Av E. Fahlbeck, *Historisk tidskrift* [svensk] 1933, s. 139 f.; av dens. *Statsv. tidskrift* 1933, s. 167 ff.
- Cassagnac**, Faites une constitution. Av E. Laloy, *Mercure de France* 1933 15 nov., s. 235 ff.
- Chen**, Parliamentary opinion of delegated legislation. Av J. A. Fairlie, *American political science review* 1933, s. 994 ff.
- Dabney**, Liberalism in the South. Av R. S. Rankin, *American political science review* 1933, s. 516 f.; i *Times lit. suppl.* 1934 May 31, s. 382.
- Dangerfield**, In defense of the Senate. Av J. M. Mathews, *American political science review* 1933, s. 474 f.
- Deslandres**, Histoire constitutionnelle de la France. Av G. Pagès, *Revue d'histoire moderne* 1933, s. 181; av Ch.-H. Pouthas, *Revue historique* 1933, T. 172, s. 346 f.
- Doyle**, History of political thought. I *Times lit. suppl.* 1933 Sept. 14, s. 600.
- Emden**, People and the constitution. Av K. Pickthorn, *Criterion* Oct. 1933, s. 132 ff.; i *Political quarterly* (Lond.) 1933, s. 304 ff.; av E. D. Graper, *American political science review* 1933, s. 643 f.; i *Times lit. suppl.* 1933 May 4, s. 301.
- Falgairolle**, L'Espagne en république. Av E. Laloy, *Mercure de France* 1933 15 oct., s. 487 ff.
- Forsthoft**, Totaler Staat. I *Times lit. suppl.* 1934 April 26, s. 291.
- Frank**, Nationalismus u. Demokratie in Frankreich. Av O. Becker, *Hist. Zeitschrift* (Münch. & Berl.) 1934, Bd 149, s. 368 ff.; av F. Roepke, *Zeitschrift f. Politik* 1933, s. 426 f.
- (Friedrichs, A., Ein Jahr politisches Schrifttum. Zeitschrift f. Politik. 1934, s. 41 ff. [Granskning och värdesättning av ett flertal arbeten rör. den nationalsocialistiska rörelsen.]**
- Frisch**, Pest over Europa. Av H. Koed, *Nationalök. Tidsskrift* 1933, s. 427 f.
- Gettell**, Political science. Av R. K. Gooch, *Political science quarterly* (New-York) 1933, s. 619 ff.; av F. G. Wilson, *American political science review* 1933, s. 658 f.
- Glungler**, Erfüllung des Staatsgedankens. Av H. Minkowski, *Archiv f. Rechts- u. Wirtschaftsphilosophie* (1932/33), Bd 26, s. 527 f.

- Government** in a depression ed. by Reed. Av J. G. Kerwin, *American political science review* 1933, s. 990 f.
- Gray**, Influence of the Commons on early legislation. Av E. P. Chase, *American political science review* 1933, s. 644 f.; i *Times lit. suppl.* 1933 Jan. 26, s. 52.
- Green**, Mr Baldwin. I *Times lit. suppl.* 1933 April 27, s. 294.
- Gurian**, Bolschewismus. Av C. A. Hessler, *Statsv. tidskr.* 1933, s. 170 ff.; av A. J. Penty, *Criterion* Jan. 1933, s. 285 ff.; av H. H. Fischer, *Political science quarterly* (New York) 1933, s. 131 ff.; av P. Pascal, *Revue historique* 1933, T. 172, s. 352 f.
- Hadamowsky**, Propaganda u. nationale Macht. Av H. Traub, *Zeitschrift f. Politik* 1933, s. 211 f.
- Hearnshaw**, Conservatism in England. I *Political quarterly* 1933, s. 304 ff.; i *Times lit. suppl.* 1933 Febr. 9, s. 83; av F. Hoffmann, *Weltwirtschaftliches Archiv* (1933: 2), Bd 38, s. 290 ff.
- Heckscher**, Konung och statsråd i 1809 års författning. Av L. G. v. Bonsdorff, *Finsk tidskrift* T. 116 (1934), s. 334 ff.
- Holt**, Treaties defeated by the Senate. Av R. J. Dangerfield, *American political science review* 1934, s. 316 f.; i *Times lit. suppl.* 1934 April 26, s. 290.
- Ideas**, Social and political, of some representative thinkers of the revolutionary era ed. by Hearnshaw. Av H. Hintze, *Hist. Vierteljahrschrift* Jahrg. 28 (1933), s. 885 f.
- Ideas**, Social and political, of some representative thinkers of the Victorian age ed. by Hearnshaw. Av W. J. Shepard, *Journal of modern history* (Chicago) 1934, s. 203 ff.; av H. Sée, *Revue historique* 1933, T. 172, s. 530 f.; av T. H. Marshall, *New Statesman* 1933 July 22, s. 108.
- Issues**, Constitutional, in Canada ed. by Dawson. Av J. Coatman, *Political quarterly* (Lond.) 1934, s. 295 ff.
- Jennings**, Law of the constitution. Av K. B. Smellie, *Political quarterly* (Lond.) 1934, s. 292 ff.
- Karve**, Federations. I *Times lit. suppl.* 1933 June 8, s. 387.
- Keith**, Constitutional law of the British Dominions. Av R. A. MacKay, *American political science review* 1933, s. 642 f.; i *Times lit. suppl.* 1933 March 2, s. 136.
- Kelsen**, Staatsform u. Weltanschauung. Av W. Burckhardt, *Zeitschrift f. Staatswissenschaft* (1933), Bd 94, s. 485 ff.
- Koellreutter**, Staatslehre. Av H. Nicolai, *Deutsche Lit.zeitung* 1934, s. 421 ff.
- Kraus**, Crisis of German democracy. Av W. Arnold-Forster, *Political quarterly* (Lond.) 1933, s. 613 ff.; av K. F. Geiser, *American political science review* 1933, s. 282 f.; i *Times lit. suppl.* 1933 March 2, s. 134.
- Krishnaswami**, New Indian constitution. I *Times lit. suppl.* 1934 March 8, s. 151.
- Landmarks** in Indian constitutional development ed. by Singh. Av J. Coatman, *Political quarterly* 1934, s. 295 ff.
- Laski**, Democracy in crisis. Av S. M. Rosen, *American journal of sociology*, vol. 39 (1933/34), s. 543 ff.; i *Political quarterly* (Lond.) 1933, s. 304 ff.; av K. Martin, *New Statesman* 1933 Febr. 25, s. 225 f.

- Strachey**, Coming struggle for power. Av G. E. G. Catlin, *Political quarterly* 1933, s. 300 ff.; i *Times lit. suppl.* 1933 Jan. 5, s. 3.
- Studies** in Australian constitution ed. by Portus. Av J. Coatman, *Political quarterly* (Lond.) 1934, s. 295 ff.
- Thermænius**, Sveriges politiska partier. Av G. Hesselén, *Statsv. tidskrift* 1933, s. 473 ff.; i *Tiden* 1933, s. 312.
- Tilley & Gaselee**, Foreign office. Av H. J. Laski, *New Statesman* 1933 Sept. 16, s. 329 f.; i *Times lit. suppl.* 1933 Sept. 21, s. 623; av v. Marchtale, *Zeitschrift f. aust. öffentl. Recht* (1934), Bd 4: 1, s. 173 f.
- Tingsten**, Demokratiens seger och kris. Av B. G. Cederström, *Statsv. tidskrift* 1933, s. 477 ff.
- Treharne**, Baronial plan of reform. I *Times lit. suppl.* 1933 March 2, s. 140; av M. Weinbaum, *Hist. Zeitschrift* (Münch.) Bd 150 (1934), s. 151 ff.
- Vernadsky**, Charte constitutionnelle de l'Empire russe. Av L. I. Strakhovsky, *Journal of modern history* (Chicago) 1934, s. 87 f.; av P. Pascal, *Revue historique* 1933, T. 172, s. 348 f.
- Vivian**, Kings in waiting. I *Times lit. suppl.* 1933 Aug. 31, s. 568.
- Voegelin**, Rasse u. Staat. Av N. Gürke, *Deutsche Literaturzeitung* 1933, s. 2196 ff.; av G. Richard, *Revue internat. de sociologie* (Paris) 1934, s. 73 ff.
- Walz**, Völkerrecht u. staatliches Recht. Av Scheuner, *Zeitschrift f. aust. öffentl. Recht* (1934), Bd 4: 1, s. 169.
- Where**, Statute of Westminster. Av J. Coatman, *Political quarterly* (Lond.) 1934, s. 295 ff.
- White**, Trends in public administration. Av W. F. Willoughby, *American political science review* 1933, s. 486 f.
- Willis**, Parliamentary powers of English government departments. Av J. A. Fairlie, *American political science review* 1933, s. 994 ff.
- Wolff**, Organschaft u. juristische Person. Av K. Olivecrona, *Statsv. tidskrift* 1933, s. 279 ff.; av M. A. Shepard, *American political science review* 1933, s. 822 f.; av A. Rivaud, *Revue des sciences politiques* 1933, s. 472 ff.; av W. Burckhardt, *Zeitschrift f. Staatswissenschaft* (1933), Bd 94, s. 487 ff.
- Zum** Neubau der Verfassung. Av Drost, *Schmollers Jahrbuch* (1933) 57: 2, s. 895 ff.
-

Till red. insända skrifter.

- Ekonomisk Tidskrift.* 1934. H. 2. Uppsala 1934.
- Ekonomiska Sällskapet Tidskrift.* Ny serie. H. 30. Hfors 1934.
- Finsk Kommunaltidskrift.* 1934. Nr 4-5. Hfors 1934.
- Finsk Tidskrift för litteratur, vetenskap, konst och politik.* T. CXXVI. H. V-VI. Hfors 1934.
- Helsingfors stads statistik.* I. Hälso- och sjukvård: 1932. Första delen. — IV. Kaupungin teknilliset laitokset. 1933. — V. Stadens räkenskaper och bokslut. 1933. Hfors 1934.
- Historisk Tidskrift.* 1934. H. 2. Sthlm 1934.
- Industria.* Årg. XXX. N:o 12-16. Sthlm 1934.
- Institut International d'Agriculture.* Rome. Revue Internationale d'Agriculture. 1934. N:o 5-6. Rome 1934.
- International labour review.* Vol. XXIX. N:o 6. Vol. XXX. N:o 1. Genève 1934.
- Kommersiella Meddelanden.* Årg. 21. Nr 11-14. Sthlm 1934.
- Kommunalkalender för Helsingfors stad.* 1934. Utg. av Helsingfors stads Statistiska byrå. Hfors 1934.
- Konsumentbladet.* 1934. Nr 22-31. Sthlm 1934.
- Meddelanden från Skattebetalarnas Förening.* N:o 41. Sthlm 1934.
- Mercator.* Tidskrift för Finlands näringsliv. Årg. XXIX. Nr 22-31. Hfors 1934.
- Nationalekonomisk Tidskrift.* 1934. H. 3. Kbhvn 1934.
- Nordisk Försäkringstidskrift.* 1934. N:o 3. Sthlm 1934.
- Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri.* 1934. H. 3-4. Sthlm 1934.
- Skandinaviska Kreditaktiebolaget.* Kvartalsskrift. 1934. Nr 3. Sthlm 1934.
- Social Tidskrift.* 1934. Nr 5-6. Hfors 1934.
- Sociala Meddelanden.* 1934. Nr 6-7. Sthlm 1934.
- Ståtens järnvägars publikationer.* Utredningar m. m. 1934. N:o 2-3. Sthlm 1934.
- Statistisk Månadsskrift.* Årg. 29. Nr 5-6. Sthlm 1934.
- Statistisk Årsbok för Sverige.* 1934. Utg. av Statistiska Centralbyrån. Sthlm 1934.
- Statsökonomisk Tidskrift.* 1934. H. 1-3. Oslo.
- Sunt Förnuft.* Årg. XIV. Nr 5. Sthlm 1934.
- Svensk Finanztidning.* Årg. XII. Nr 24-27. Sthlm 1934.
- Svensk Juristtidning.* 1934. H. 4. Sthlm 1934.
- Svenska Stadsförbundets Tidskrift.* 1934. H. 4. Sthlm 1934.
- The L. M. Ericsson Review.* 1934. Nr 2. Sthlm 1934.
- Tiden.* 1934. Nr 6-8. Sthlm 1934.
- Weltwirtschaftliches Archiv.* Band 40. Heft 1. Jena 1934 (tr. Hamburg).
- Årsbok för Sveriges kommuner.* 1934. Utg. av Statistiska Centralbyrån. Sthlm 1934.
- DONNER, OTTO, Geld und Konjunktur. Beiträge zur gegenwärtigen Wirtschaftspolitik. Berlin 1934. Carl Heymanns Verlag.
- ESCOBEDO, GENNARO, Ancora sull'analogia nel diritto penale sostanziale. (Estratto de La Giustizia Penale). Roma 1934.
- HANSEN, C. E., Edvård Beneš, Frihedskæmper og Statsmand. Kbhvn 1934. Levin & Munksgaards Forlag.
- WARMING, JENS, Hvilke Grænserekalkulationer giver en Kornfold Anledning til? (Særtryk af Tidsskrift for Lænderøkonomi). Kbhvn 1934.
- WILLGRÉN, KARL, Den historiska utvecklingen av Finlands förvaltningsrätt. Hfors 1934. Söderström & Co. Förlagsaktiebolag.
- Sveriges Riksdag. Historisk och statsvetenskaplig framställning. Utg. enl. beslut av 1926 års riksdag. Första avd. Band V. Frihetstidens maktägande ständer 1719-1772. Del 1. Av FREDRIK LAGERROTH, J. E. NILSSON, RAGNAR OLSSON. — Band VI. Frihetstidens maktägande ständer 1719-1772. Del 2. Av FREDRIK LAGERROTH. Sthlm 1934. Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag.

Försäkringsaktiebolagen
"Skåne" och "Malmö"

Huvudkontor i Malmö

Brand=
Liv=
Olycksfalls=
Automobil=
och andra
Försäkringar

Den 1 januari 1934 ansvarade »Skåne» för

Brandförsäkringar ca	2.300.000.000 kronor
Kapitalförsäkringar ca	225.000.000 kronor
Ränteförsäkringar ca (årligen)	1.600.000 kronor

Den 1 januari 1934 utgjorde »Skånes»

Samtliga fonder ca	90.000.000 kronor
(incl. garantiföndförbindelser)	9.300.000 kronor)